

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "כי תשא"

ט"ו אדר א' תשע"ד, (15/02/2014)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה
אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

תשכנאים	באר-שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים
17:06	17:04	16:54	17:04	16:49
18:03	18:04	18:02	18:04	18:02

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת כי תשא – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	17
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	27
4 .	בין אדם לחברו	66
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	68
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	85
7 .	החיים הבריאים	94
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	99
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	103 בכריכה האחורית

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה ,

נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת כי תשא היא פרשת השבוע התשיעית בספר שמות. הפרשה מתחילה בפרק ל' פסוק י"א ומסתיימת בפרק ל"ד פסוק ל"ה.

שם הפרשה היא המילה השישית בה פותחת הפרשה :
 " י"א. וידבר ה' אל משה לאמור : י"ב. **כי תשא** את ראש..."
 בפרשה זו יש 139 פסוקים

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת כי תשא											
הפרשה מתחילה ב-		ומסתיימת ב-		סה"כ שורות בס"ת	סה"כ פרקים	סה"כ פסוקים	סה"כ מילים	סה"כ אותיות	סה"כ מצוות	מצוות עשה	מצוות לא תעשה
פרק	פסוק	פרק	פסוק	245	4	139	2,002	7,424	9	4	5
ל'	י"א	ל"ד	ל"ה								
דירוג פרשת כי תשא בפרשות חומש שמות				1	2	1	1	1	4	3	4
דירוג פרשת כי תשא בפרשות חמישה חומשי תורה				7	19	10	5	8	18	21	14

1.2. תוכן הפרשה

פרשת " כי תשא" בולטת באריכותה הרבה (139 פסוקים) ובמגוון הנושאים הכלולים בה (מחצית השקל, הכיור, שמן המשחה והקטורת, השבת, לוחות הברית השניים ועוד) אך במרכז הפרשה מובא סיפור חטא העגל, שחטאו בני ישראל ביום הארבעים למתן תורה .

בראשית הפרשה סדרה של ציוויים והוראות המשלימים את ענייני הקמת המשכן שנידונו בשתי הפרשות הקודמות. משה מצווה לאסוף תרומה בסך מחצית השקל מכל אחד מבני ישראל לצורך הקמת המשכן. מלבד זאת הוא מצווה להכין את הכיור, את שמן המשחה ואת הקטורת. ה' מורה למשה למנות את בצלאל לבעל המלאכה הראשי בבניית המשכן. בסיום הציוויים על בניית המשכן מובאת אזהרה נוספת על שמירת השבת.

מכאן ועד סיום הפרשה עוסקת התורה בחטא העגל ובהשלכותיו. משה מקבל את לוחות הברית ופונה לרדת מהר סיני, אך העם הממתינים למרגלות ההר זמן רב מתייאשים ופונים אל אהרן הכהן בבקשה: "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". אהרן אוסף זהב מבני ישראל ומכין עגל. בני ישראל קוראים "אלה אלהיך ישראל", וקובעים למחרת יום חג.

אלוהים מורה למשה: "לך רד כי שיחת עמך". לפני ירידתו מתחנן משה לה' שלא ישמיד מיד את העם, וה' מסכים. משה יורד מן ההר, רואה את העגל ומיד שובר את לוחות הברית. הוא הורס את העגל ושולח את בני שבט לוי להרוג את העובדים לו. אחר כך הוא חוזר אל ה' ושוב מבקש שלא להשמיד את העם, "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת". ה' מכה את העם במגפה, אבל לא הורג את כל העם.

משה יוצא מן העם ומעתיק את אוהלו אל מחוץ למחנה. הוא מבקש מה': "הראני נא את כבודך". ה' מסכים להראות למשה רק את צדו האחורי, "כי לא יראני האדם וחי... וראית את אחורי ופני לא יראו". הוא מורה למשה להכין לוחות חדשים ולעלות אל ההר, ושם הוא מלמד אותו את שלוש עשרה מידות הרחמים. משה מבקש שוב רחמים על עם ישראל: "וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו". ה' מסכים, קובע שעם ישראל יכנס לארץ ישראל, וחוזר על הציוויים על שלוש רגלים ועל איסור עבודה זרה.

משה מקבל את לוחות הברית השניים ויורד מן ההר לאחר ארבעים יום נוספים, "והנה קרן עור פניו". כשהוא מדבר עם בני ישראל, הוא שם על פניו מסווה.

1.3. ההפטרה

השנה פרשת כי תשא חלה בשבת רגילה (לא בשבת פרה) מפטירים במעשה אליהו הנביא ונביאי הבעל, בספר מלכים א' פרק ט"ו.

בנוסח תימן קוראים פסוקים א -מו,

בנוסח הספרדים פסוקים כ -לט,

ובנוסח אשכנז פסוקים א -לט.

בשנה שפרשת "כי תשא" חלה בשבת פרה, מפטירים בהפטרה המיוחדת לפרשת פרה: בספר יחזקאל פרק ל"ו מפסוק ט"ז עד פסוק ל"ו - "ויהי דבר ה' אלי לאמר. בן אדם..."

1.4. הקשר בין פרשת "כי תשא" להפטרה/ אלהנן סמט

1. הדמיון שבין הפרשה להפטרה

סיפור המבחן בכרמל, נקבע על פי המנהג הרווח כהפטרה לפרשת 'כי תשא'.¹ מהו הדמיון בין פרשה זו לבין סיפורנו, שבגללו נקבע מנהג זה?² הדמיון בין אליהו למשה הוא רחב מאוד ורב פנים. הוא עולה מתוך פשוטי המקראות במקומות אחדים, וחז"ל והמפרשים עמדו עליו בדבריהם.³ מאבקו של אליהו בסיפורנו, להשיב את דורו מעבודת הבעל אל עבודת ה' מושווה למעשיו הדומים של משה בפרשת 'כי תשא', להשיב את דור יוצאי מצרים מעבודת העגל אל ה'.⁴ דמיון כללי זה מתבטא גם בכמה פרטים בשני הסיפורים:

א. משה ואליהו כאחד נקטו על דעת עצמם בדרכים מאוד נועזות כדי להשיב את דורם בתשובה.

כך נאמר אצל משה: שמות ל"ב, יט

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אַף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלֶּחֶת וַיִּשְׂבֵּר אֶתָּם תַּחַת הָהָר .

פסוקים אחדים לפני כן נאמר על הלוחות: "וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַזֶּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֶּחֶת" (ל"ב, טז), והסביר רמב"ן⁵ כי "הזכירו בכאן לספר במעלתו, לומר כי לא נמנע משה בכל זה מלשבר אותם".

חז"ל הדגישו הן את אופיו העצמאי של מעשה זה, שנעשה על דעת עושהו, והן את ההסכמה של מעלה עם המעשה, וכך אמרו במסכת שבת פז ע"א:

תניא: שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו... שיבר את הלוחות. ומנלן (– ומניין לנו) דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר (שמות ל"ד, א): "[וַיֹּאמֶר ה'] אֵל מֹשֶׁה פָּסֵל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁי... אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" – ואמר ריש לקיש: יישר כחך ששיברת.

מעשיו של אליהו להשיב את דורו בתשובה, אף הם נועזים ביותר, ואף הם נעשו על דעת עצמו.⁶ כך היו כינוס כל העם ונביאי הבעל אל הר הכרמל והצעתו לערוך מבחן שיברר מי הוא האלוהים שאחריו יש ללכת. התעוזה במעשים אלו איננה רק בביטחון המוחלט בכך שה' יענה לנביאו באש מן השמיים, אלא דווקא בשלבים הראשונים שלהם: בנותנו לנביאי הבעל הזדמנות להציג את מעשיהם ופולחנם בפני העם מתוך איזון גמור עמו, ובעודדו אותם להמשיך במעשיהם עד עלות המנחה.⁷

כמו מעשיו של משה, אף מעשיו של אליהו נרצו לפני ה', אשר נענה לנביאו באש, ואף הם השיגו את מטרתם להחזיר את ישראל אל ה': "וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים..."

ב. משה הרג כשלושת אלפים מעובדי העגל על ידי בני לוי שנאספו אליו (שמות ל"ב, כו–כח), ואליהו הרג את ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל בעזרת העם החוזר בתשובה (י"ח, מ). נראה ששני המעשים הללו נעשו על פי הוראת שעה ולא בדרך המשפטית הרגילה.⁸ דמיון זה בין הפרשה להפטרה הוא הבולט ביותר, ואפשר שהוא שהכריע בבחירת סיפור המבחן בכרמל כהפטרה לסיפור על חטא העגל ותוצאותיו.

ג. לאחר שמשה ואליהו החזירו את ישראל אל ה', ולאחר שהעבריינים באו על עונשם, מתפללים שני הנביאים אל ה' שישב את חסדו לעמו. משה מתפלל אל ה' שישא חטאתם וילך בקרבם, ואכן ה' נענה לתפילתו, חידש את בריתו עם ישראל ונתן להם לוחות עדות חדשים (שמות ל"ד). אף אליהו התפלל אל ה' פעמיים, שיחדש את בריתו עם ישראל וישב להם את חסדו. תחילה הוא התפלל על נפילת האש, כדי שזו תסב את לב העם לאלוהיו. כמשה בתפילתו הראשונה בהר חורב (בעת שנודע לו לראשונה על חטא עמו – שמות ל"ב, יג), מזכיר אף אליהו זכות שלושת אבות: "ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק

וַיִּשְׂרָאֵל...". וגם כאן ה' נענה לנביאו: "וְתַפֵּל אֵשׁ ה'..." (פסוק לח). בעיון ה3 עמדנו על כך שאירוע זה חורג ממטרתו הראשונית – בירור השאלה מי הוא האלוהים – והופך על ידי אליהו למעמד שיש בו חידוש הברית בין ה' לעמו, כפי שפעל גם משה בהר חורב לאחר חטא העגל.

בשנית מתפלל אליהו תפילה דמומה בעת שהוא גוהר ארצה ושם פניו בין ברכיו, בהמתינו להיענות ה' שיוריד גשם על ארצו. אף לכך נענה ה':

מַה וַיְהִי עַד כֹּה וְעַד כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּדוּ עָבִים וְרוּחַ וַיְהִי גֶשֶׁם גָּדוֹל .

חלק מדמיונות אלו שעמדנו עליהם כאן, מסוכמים בפסיקתא רבתי (ראה הערה 3):

משה	כינס את ישראל להר סיני	ואליהו	כינסם להר הכרמל .
משה	ביער עובדי עבודה זרה "שימו איש חרבו על ירכו" וגו' (שמות ל"ב, כז) .	ואליהו	ביער עבודה זרה ותפס נביאי הבעל ושחטם .

משה	קנאי "מי לה' אלי" שם, כו) .	ואליהו	קנאי "ויאמר אליהו לכל העם: גשו אלי" ("ח, ל) .
-----	-----------------------------	--------	---

משה	התפלל על ישראל "אל תשחת עמך ונחלתך" (דברים ט', כו) .	ואליהו	נתפלל על ישראל "ענני ה' ענני" וגו' (שם, לו) .
-----	--	--------	---

משה	כשנתפלל על ישראל תפש זכות אבות "זכר לאברהם ליצחק ולישראל" (שמות ל"ב, יג) .	וכן אליהו	"ה' אלהי אברהם יצחק וישראל" (שם, לו) .
-----	--	-----------	--

אלא שלצד הדמיון הרב בין הפרשה וההפטרה יש לציין את ההבדל העמוק שבין שני המצבים ההיסטוריים: משה הוא מנהיגם של ישראל, ופעולותיו להשיב את ישראל מעבודת העגל אל ה' נעשו בעוז ובתוקף של מנהיג שהעם בידו – מחד הוא

מענישו, ומאידך הוא מתפלל להצלתו. אליהו, לעומת זאת, אינו מנהיג העם, והוא חסר אמצעי כפייה. אין הוא אלא נביא, המצליח לנצל שעת כושר ושעת רצון, ובמעשה מתוחכם הוא מביא את העם להסכים לעריכת המבחן שיברר להם מי הוא האלוהים. מפני כן, משה אינו זקוק לכל נס כדי להשיג את מטרתו, ואילו אליהו נאלץ להבטיח נס גדול שיסייע לו במאמציו להשיב את ישראל אל ה', וה' נענה לו באש.⁹ מבחינה זו גדול הישגו של אליהו ומפתיע אף יותר מזה של משה.¹⁰ אף העמדה האלוהית שונה בשני הסיפורים: בפרשת 'כי תשא' מעורב ה' בגלוי בכל שלבי הסיפור: בגילוי חטאם של ישראל למשה ובתכנית לענישתם בחומרה, ואחר כך בריכוכה שלב אחר שלב, בהתאם לתפילותיו ולמעשיו של משה. בהר הכרמל נסתרת מעורבותו של ה' בדרך כלל. רק בנקודת המוצא של הסיפור (י"ח, א) בשליחתו של אליהו להיראות אל אחאב, נשמע דברו המפורש של ה' לאליהו, והוא מלא רחמים: "וְאַתָּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה". זאת, בשעה שישראל עדיין שרויים בחטאם.¹¹ שוב ניכרת התערבות ה' בענותו לנביאו "וַתִּפֹּל אֵשׁ ה'..." (י"ח, לח), ובשלישית נענה ה' לאליהו בדרך של התערבות נסתרת, בעולם הנוהג כמנהגו, כשתפילתו הדמומה מתקבלת וגשם גדול ניתך על פני האדמה (י"ח, מה).¹²

נמצא שבשני הסיפורים משמשים דין ורחמים בשילוב מתאים כדי להשיב את ישראל אל ה' ולהשיב את חסד ה' לישראל. משה ואליהו, נוקטים שניהם במידת הדין כלפי העבריינים, כמבוא לבקשת הרחמים מאת ה'. אלא שבכך נבדלים הסיפורים: בחטא העגל אנו מוצאים את מידת הדין אף אצל ה', ואין הדבר כן בסיפורנו.

2. מנהגי הקריאה השונים של ההפטרה וטעמיהם

לאור ההשוואה שערכנו כאן בין הפרשה להפטרה, מתעוררות שתי שאלות ביחס למנהגים מסוימים בקריאת ההפטרה:

א. מנהג האשכנזים והתימנים להתחיל את קריאת ההפטרה בפרק י"ח פסוק א "וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדָּבָר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהֵינוּ..." מה טעמו? הרי פסוקים א-יח בפרק י"ח

אינם שייכים לסיפור המבחן בכרמל אלא לסיפור הבצורת,¹³ ואין כל דמיון שניתן להצביע עליו, בין האמור בהם לבין פרשת 'כי תשא'.

הספרדים והאיטלקים לעומת זאת, מתחילים את ההפטרה בפסוק כ, והוא המקום הראוי לכך לכאורה.¹⁴

ב. האשכנזים, הספרדים והאיטלקים מסיימים את קריאת ההפטרה בפסוק לט, בקריאת העם "ה' הוא הָאֱלֹהִים". דבר זה תמוה ביותר: הרי עיקר הדמיון בין הפרשה להפטרה מצוי דווקא בהמשך, בפסוק הבא (מ): "תִּפְשׁוּ אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל... וַיִּתְּפוּם וַיִּרְדּוּם אֵלֵיהֶם אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם". ואף דמיון נוסף מושמט מן ההפטרה: תפילת אליהו להשבת הגשם והיענות ה' לכך. מהו פשר הדבר? נדמה שנוכל לשחזר את תהליך הקיצור שעברה ההפטרה במהלך הדורות בקהילות השונות.¹⁵ באחת הרשימות החשובות והעתיקות שיש בידינו למנהגי קריאת ההפטרות בארצות ספרד ואגפיה, זו שהרמב"ם מביאה בסוף ספר אהבה,¹⁶ מובא:

העניינות שנהגו רוב העם לקרות מן הנביאים בכל שבת ושבת ומפטירין בהן, ואלו הן: ... כי תשא: "וַדְבַר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהֵינוּ" וכו' עד "וַיִּרְכַּב אַחָאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה" במלכים (י"ח, א-מה).

בקריאה זו מצוי סיפור המבחן בכרמל בשלמותו,¹⁷ על כל נקודות הדמיון שבינו לבין פרשת 'כי תשא'. ואכן התימנים נוהגים על פי מנהג זה שמעיד עליו הרמב"ם, עד היום. נראה שהטעם להארכת הקריאה מתחילת פרק י"ח, הוא שללא פסוקים אלו (א-יט) קשה להבין את משמעות הבטחת הגשם בפי אליהו בפסוק מא: "כִּי קוֹל הַמּוֹן הַגֶּשֶׁם", ובכלל, את ערך ירידת הגשם בסוף ההפטרה. רק צו ה' לאליהו בשנה השלישית לבצורת (י"ח, א), ותיאור הבצורת הקשה בהמשך הפרק (בתיאור הליכת אחאב ועובדיהו לחפש חציר לבהמות), מעניקים את מלוא המשמעות למסופר בסוף ההפטרה.

אולם הפטרה זו, שהרמב"ם מעיד על מנהג קריאתה, ארוכה ביותר: ארבעים וחמישה פסוקים. המגמה לקצר הפטרה ארוכה זו, גרמה לכך שברוב קהילות

ישראל (מלבד התימנים) התפשט מנהג הקוטע את ההפטרה לפני סופה, בפסוק לט.¹⁸ מדוע בחרו לסיים דווקא שם? משום שבפסוק לט ראו (בצדק) את נקודת השיא של הסיפור, וראו בכך סיום בטוב.¹⁹ קיצור ההפטרה הוא שגרם להשמטת נקודות דמיון חשובות ביותר בינה לבין הפרשה. אילו היו מוסיפים את פסוק מ לבדו, כדי לא 'להפסיד' את נקודת הדמיון העיקרית (דבר שלא היה מאריך כמעט את ההפטרה) הייתה מסתיימת הקריאה במילים "וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם", ואין זה מקובל לסיים בפורענות, אף לא כזו של חוטאים.

קיצור ההפטרה בסופה גרם לכך שיותר לא היה תפקיד לפסוקים שבתחילתה. שכן אם אין קוראים דבר על ירידת הגשם לבסוף, אין טעם לקרוא על הבצורת הקשה ועל הצורך להפסיקה, בתחילה. ואכן הספרדים והאיטלקים הורידו את פסוקים א-יט מקריאת ההפטרה, וכך הותירו רק את חלקו העיקרי של סיפור המבחן בכרמל פסוקים כ-לט.²⁰

התוצאה מכל זאת היא אמנם הפטרה קצרה (ולפי חלק מן המנהגים, אף יותר מדי, ראה הערה 20), אך כזו שדמיונה לפרשה קטוע במידה רבה. אף סיפור המבחן בכרמל כשלעצמו, הופך כך לסיפור קטוע.

נראה כי מבחינת הדמיון בין ההפטרה לפרשה (שהוא המתחייב מבחינת האמור בתלמוד, ראה הערה 2) עדיף מנהג התימנים, התואם את עדות הרמב"ם על המנהג הקדמון בקריאת ההפטרה. אם חפצים בקיצור ההפטרה שעל פי רשימת הרמב"ם, נראה כי עדיף היה לקצרה רק בתחילתה, ולהתחיל בפסוק כ. אלא שמנהג כזה אינו בנמצא.

הערות:

1. הפטרה זו נקראת רק כאשר השבת שבה קוראים בפרשת 'כי תשא' אינה חלה בשבת פרה יש לציין כי מנהג זה משותף כיום לכל הקהילות: אשכנזים, ספרדים, איטלקים ותימנים (אם כי גבולות ההפטרה שונים ממנהג למנהג, כפי שנברר בחלקו האחרון של נספח זה).
2. בתלמוד לא נקבעו הפטרות מסוימות לכל פרשה ופרשה (מלבד לשבתות מיוחדות, ראה מגילה כט ע"ב – לא ע"ב). אולם נזכר העיקרון שיש להפטיר ב"דדמי ליה" – בדומה לפרשה שקראו בתורה (שם כט ע"ב).
3. ראה עיונים ד5, ד8, ו1-2. בסדרת העיונים הבאה, לפרק י"ט, נעמוד על קווי הדמיון הבולטים והחשובים ביותר בין אליהו למשה, ושם הם יידונו בהרחבה. בפסיקתא רבתי ויקח אליהו פ"ד מופיעה ההשוואה המדרשית הרחבה ביותר בין שני הנביאים: יותר משלושים עניינים שבהם מושווים אליהו ומשה. אף במדרשים אחרים עמדו על כך.
4. וכך כתב בעל ה'לבוש': "הטעם שמפטירין לפרשה כי-תשא במלכים יְיָהִי יָמֵי רָבִים וגו' (י"ח, א) מפני שהוא מדבר מעניין תוכחות אליהו על עזבם את ה' ועבדו את הבעל, שהוא דוגמת תוכחת משה לישראל על מעשה העגל שבפרשה".
5. בפירושו לפסוק זה ד"ה והלוחות.
6. ראה על כך בעיקר בעיון א ובנספח א.
7. ראה על כך בעיקר בעיון ב2.
8. ראה על כך בעיון ח2.
9. על ההבדל הגדול בין הברית שנכרתה בהר חורב לראשונה, לבין חידושה על ידי אליהו בהר הכרמל, עמדנו בעיון ד5.
10. שאלה בפני עצמה היא עד כמה היה הישגו של כל נביא בר-קיימא לאחר מכן.
11. במנהג האשכנזים והתימנים להתחיל את קריאת ההפטרה בפסוק זה (י"ח, א) מובלט הבדל זה שבין הפרשה להפטרה, אך נראה שלא זו כוונת המנהג להתחיל בה מוקדם. על טעמו ראה בהמשך דברינו.
12. כהמשך לכך יש להוסיף, שאף בריצתו של אליהו לפני מרכבת אחאב מוזכרת התערבות ה' 'וַיֵּד ה' הָיְתָה אֵל אֱלֹהָיו...' (י"ח, מו). על נקודות ההתערבות האלוהית במהלך הסיפור עמדנו בעיון ו ובעיון יב1.
13. ראה על כך בנספח לסדרת העיונים הראשונה – 'בצורת'.
14. אף שסיפור המבחן בכרמל מתחיל בפסוק יט (ראה במה שצוין בהערה הקודמת) לא ניתן להתחיל את קריאת ההפטרה במילה: "ועתה...". ישנם כתבי יד שבהם פסוק כ פותח פרשה

(סתומה) חדשה.

15. על פי דין התלמוד (מגילה כג ע"א) השנוי שם בברייתא: "המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין". וכן הוא ברמב"ם הלכות תפילה פי"ב הי"ג ובשולחן ערוך אורח חיים רפד, א.

16. רשימה זו זהה בקווים כלליים לרשימה המובאת בספר 'האשכול' (מהדורת רצ"ב אוירבך חלק ב עמ' 67) הלכות סדר פרשיות והפטרות, בשם 'הנגיד' (- הוא ר' שמואל הנגיד). אלא שברשימת הנגיד מצוין רק פסוק הפתיחה של ההפטרה, ואילו הרמב"ם מציין גם עד היכן קוראים.

17. הסיום הוא פסוק אחד לפני חתימתו הברורה של סיפורנו בפסוק מו. נראה כי הטעם לכך הוא שבכמה כתבי יד פסוק מו פותח פרשה (סתומה) חדשה (בעוד שבכתבי יד אחרים אין כל הפסקת פרשה במעבר בין פרקים י"ח ו-י"ט), השווה להערה 14 לעיל. מטעם זה מתחילה הפטרת פרשת פינחס ב-י"ח, מו וממשיכה בקריאת פרק י"ט כולו. ראה גם חורב נספח ב.

18. בדרך כלל כשבאו לקצר הפטרות, קטעו את סופן ולא את תחילתן. הטעם לכך טבעי ומובן, אך אינו קשור בתוכן של ההפטרות או בהתאמת החלק שנקטע לשמש הפטרה לפרשה. על מקרה דומה - הפטרת פרשת וירא - כתבנו בהערת כוכבית שבראש מאמרנו "החיבוק הכפול - הסיפור על אלישע והאישה השונמית ופשרו", מגדים יג (אדר תשנ"א), עמ' 73.

19. מגמה זו, לסיים בדבר טוב, רווחת מאוד בסיומי הפטרות.

20. קיצור דו-צדדי זה הותיר רק עשרים פסוקים, פסוק אחד פחות ממה שמצריך הדין, ראה הערה 15. הטעמים המאפשרים קיצור שהם: "ואם שלם העניין בפחות מאלו (- מעשרים ואחד פסוקים) אינו צריך להוסיף, ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם, דיו, ואפילו לא שלם העניין" (לשון הרמב"ם שם על פי הגמרא במגילה כג ע"ב), אינם שייכים במקרה זה: א. 'העניין' לא נשלם בפסוק לט, ואדרבה, הסיפור נקטע שם מבחינה עניינית.

ב. הקהילות שקיצרו כך, אינן נוהגות לתרגם את פסוקי ההפטרה. אמנם יש לציין כי מספר ניכר של הפטרות אינן תואמות לדין קריאת עשרים ואחד פסוקים, ולא בכולן ניתן לתת טעם לכך.

האשכנזים לא הלכו בדרך כה דרסטית בקיצור ההפטרה, ונותרו עם הצירוף הלא מובן של פרק י"ח מתחילתו, אך ללא סיומו. אולי נהגו כן מחמת שלא רצו לפחות מעשרים ואחד פסוקים.

1.5 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת "כי תשא"

א. פרשת השבוע מתחילה בציווי של הקב"ה למשה לספור (לפקוד) את בני ישראל. כל אדם מבן 20 שנה ומעלה היה מחויב לתת מחצית השקל בין שהיה עשיר לבין שהיה עני. בכסף זה השתמשו לבניית רכיבים מהמשכן. בתקופות מאוחרות יותר הכסף שימש לקניית קורבנות ציבור ולשיפוצים של בית המקדש. בנוסף, בצורה זו של מתן מחצית השקל נספרו בני ישראל. כידוע חל איסור לספור את בני ישראל והמקרים היחידים בהם נספרו בני ישראל היה בעקבות אסונות שקראו בעם. לכן עד היום אנו רואים התנגדות מצד גורמים חרדים להשתתף במפקד הארצי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מסופר על דוד המלך שכן ביצע מפקד ובעקבות זה נפלו כ 70,000 איש מבני ישראל.

ב. כלי המשכן האחרון שהתורה מספרת לנו היה כיור הנחושת שהועמד בחצר המשכן ושימש את הכוהנים לרחיצת ידיהם ורגליהם. כששלמה המלך בנה את בית המקדש מסופר על בניית הכיור המרכזי וכך כתוב: "וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם, מוֹצָק: עֹשֶׂר בָּאֲמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ (קוטר) עָגֹל סָבִיב, וְחָמֵשׁ בָּאֲמָה קוֹמָתוֹ, וְקוֹ שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה, יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב (היקף)" זהו האזכור הקדום ביותר הרבה לפני אוקלידס, המתמטיקאי היווני על היחס בין היקף העיגול לקוטר. (מה שכיום מכונה π פאי=3.14)

ג. משה מקבל הנחיות כיצד להכין את הקטורת שאותה הקטירו על גבי מזבח הזהב שהיה ממוקם במשכן (ובבית המקדש לאחר שנבנה) יש מהבדחנים ששואלים כיצד אנו יודעים שמשה לקח סמים? והתשובה היא שנאמר בפרשתנו "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לָךְ סָמִים, נָטָף וּשְׁחָלֶת וְחִלְבֶּנָה, סָמִים, וְלִבְנָה זָכָה... וַעֲשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת" (זהו הבסיס ההלכתי !!!! של מפלגת "עלה ירוק-המפלגה הליברלית החדשה")

ד. הקב"ה אומר למשה לבחור "פרוייקטור" לבניית המשכן ומצביע על בצלאל בן אורי בן חור משבט יהודה ועליו אומר הקב"ה "וַיֹּאמֶלֶא אֹתוֹ, רוּחַ אֱלֹהִים,

בְּחֻמָּה וּבִתְבוּנָה וּבִדְעָתָה, וּבְכָל מְלָאכָה. לַחֲשֹׁב, מַחֲשָׁבֹת; לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף, וּבְנִחְשָׁתָה. וּבַחֲרָשֶׁת אֶבֶן לְמִלֵּאתָ, וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ; לַעֲשׂוֹת, בְּכָל מְלָאכָה. "מִפְסוֹק זֶה אֲנִי לֹמְדִים שֶׁמִּנְהַל הָעֲבוּדָה מַעֲבִיר לַהֲיוֹתוֹ מִנְהַל חַיִּיב וְצָרִיךְ גַּם לַהֲכִיר אֶת כָּל סוּגֵי הָעֲבוּדוֹת שֶׁתַּחַת אַחֲרִיּוֹתוֹ.

ה. שֵׁמָּה שֶׁל חֲסִידוֹת חֲב"ד (חֻכְמָה בִּינָה וְדַעַת) גַּם כֵּן נִגְזֵר מִפְסוֹק זֶה "בְּחֻמָּה וּבִתְבוּנָה וּבִדְעָתָה" רַש"י מַסְבִּיר שְׁחֻכְמָה זֶה מֵה שְׁאֵדָם שׁוֹמֵעַ וְלֹמֵד מֵאַחֲרֵים, תְּבוּנָה שְׁאֵדָם מִבֵּין דְּבָרִים חֲדָשִׁים מִתּוֹךְ מֵה שֶׁלֵּמַד וְאִילוּ דַעַת זֶה מֵה שְׁאֵדָם מִקְבֵּל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. הַקֵּב"ה מִמְנָה עֹזֵר רֹאשִׁי לְבַצֵּלֶאֱל וְשֵׁמוֹ אֶהְיָא בֶן אַחִיסֶמֶךְ מִשְׁבֹּט דָּן. חִיבוֹר זֶה בֵּה לְלִמְדֵינוּ שְׁחוּבָה עָלֵי כּוֹלָם לְשִׁתָּף פְּעוּלָה לֵלֵא קֶשֶׁר לְמַעֲמַד וּמוֹצֵא הָאֲנָשִׁים שֶׁהָרִי שְׁבֵט יִהְיֶה שְׁבֵט מִיּוֹחַס (מִנְהִיג) וְשְׁבֵט דָּן פְּחוּתָה. אֲגַב, הָאֲקֻדְמִיָּה לְאוֹמְנוֹת שְׁבִירוּשָׁלַיִם "בְּצִלְאֵל" נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל אֲדֹרִיכֵל הַמִּשְׁכָּן.

ו. הַקֵּב"ה אֹמֵר לְמֹשֶׁה לְצֹוֹת עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת "וְאָתָּה דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר, אֲנִי אֶת שַׁבָּתִתִּי, תִּשְׁמְרוּ: כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם, לְדֹרֹתֵיכֶם" מֵהַסְמִיכוֹת שֶׁבֵּין בְּנֵיית הַמִּשְׁכָּן לְשְׁמִירַת שַׁבָּת לְמַדּוֹ חֲכָמִינוּ עַל הַמִּלְאָכוֹת הָאֲסוּרוֹת בַּשַּׁבָּת. שְׁכָל מִלְאָכָה שֶׁנַּעֲשִׂתָה לְטוֹבַת הַקִּמָּת הַמִּשְׁכָּן כְּגוֹן בּוֹנֵה, צוֹבֵעַ וְכו' אֲסוּרָה עָלֵינוּ בַּשַּׁבָּת מֵה שֶׁמִּכּוֹנָה בַּהֲלָכָה ל"ט (39) אֲבוֹת מִלְאָכָה שֵׁמָּה לֹמְדִים עַל הָאִסּוּרִים בַּשַּׁבָּת

ז. מַעֲבִיר לְמַצּוֹת הַמִּנּוּחָה בַּשַּׁבָּת יִשְׁנָה מִצְוָה לֹא פְחוּתָה חֲשׁוּבָה וְהִיא שִׁישׁ לְעִבּוֹד שֶׁשָּׁה יָמִים וְלֹא לְהַתְבַּטֵּל שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת"

ח. לְאַחֵר שֶׁהַקֵּב"ה סִיִּים לְהַעֲבִיר לְמֹשֶׁה אֶת כָּל הַתּוֹרָה הוּא מוֹסֵר לְמֹשֶׁה שְׁנֵי לוחות אֲבָן (לוחות הַבְּרִית) שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל יְדֵי הַקֵּב"ה "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה, כְּכִלְתּוֹ לְדִבֵּר אֵתוֹ בְּהָר סִינַי, שְׁנֵי, לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֶבֶן, כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים."

ט. בינתיים בני ישראל חיכו בסבלנות לבואו של משה ולאחר 39 יום כשראו שמשה מתעכב ולא חוזר הם פונים לאהרן ומבקשים ממנו שיעשה להם פסל שאותו הם יעבדו היות ולא יודעים מה קרה למשה "וַיֵּרָא הָעָם, כִּי בֹשֶׁשׁ מִשֶּׁה לָּרֶדֶת מִן הָהָר; וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ. כִּי זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא יָדָעֵנוּ מָה הָיָה לוֹ" אהרן שהתנגד למהלך ויחד עם זאת פחד מהעם ניסה לדחות אותם על ידי שביקש מהם לקחת מהנשים והילדים את התכשיטים שלהם היות והיה משוכנע שלא יסכימו להיפרד מהם ואולם בני ישראל הביאו לו את כל התכשיטים שלהם. אהרן לקח את התכשיטים והשליך אותם לתנור ויצא ממנו פסל בצורת עגל (עגל הזהב). ולאחר שאהרן רואה שנוצר פסל הוא "משחק על זמן" ואומר לבני ישראל שמחר יהיה יום חג (בתקווה שמשה יגיע למחרת) ואולם בני ישראל ביצעו השכמה מוקדמת והחלו לעבוד את הפסל.

י. הקב"ה מספר למשה על כך שבני ישראל סרו מדרך ה' והחלו לעבוד אלילים ו"מבקש" ממשה רשות להשמידם ובתמורה ה' מציע למשה שיהפוך אותו לעם גדול. "וַיֹּאמֶר ה', אֶל מֹשֶׁה: רְאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה, וְהִנֵּה עִם קָשָׁה עֲרֹף הוּא. וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִּי, וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם; וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ, לְגוֹי גָּדוֹל". משה מסרב לעסקה ומבקש רחמים על בני ישראל ומביא שלש סיבות למה לא כדאי שהקב"ה ישמיד את בני ישראל. הראשונה מדוע שה' יהרוג את העם אשר באותות ובמופתים הוציא ממצרים. "לָמָּה ה' יַחַר אַפִּי בְעַמִּי, אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בְּכַח גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה". השנייה, שלא יהיה מצב בו יגידו המצרים ואומות העולם שה' הוציא את בני ישראל ממצרים על מנת להורגם במדבר. "לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר, בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים, וּלְכַלֹּתָם, מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". והשלישית משה מזכיר לה' את ההבטחה שה' נתן לאברהם ליצחק וליעקב על כך שבני ישראל יהיו לעם גדול ושהם ינחלו את ארץ ישראל. "זִכֹּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ, וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים, אֲרָבָה אֶת זִרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם; וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי, אֶתֵּן לְיִרְעֶכֶם, וְנִחַלְוּ, לְעֹלָם" ואכן משה מצליח לשכנע את הקב"ה בדבר הרעה שביקש לעשות לבני ישראל.

יא. משה יורד מהר סיני ושני לוחות הברית עימו והוא פוגש את יהושע בן נון שחיכה לו בתחתית ההר. יהושע אומר למשה שהוא שומע קולות מלחמה ממחנה בני ישראל אך משה אומר לו שהקולות אינם קולות של מנצחים או קולות של מפסידים אלא קולות של שמחה צחוק וקולות דעת. כשמשה מגיע למחנה בני ישראל ורואה את עבודת האלילים הוא משליך את לוחות הברית ושובר אותם. לאחר מכן הוא לוקח את עגל הזהב ושורף וטוחן אותו ומפזר במים ומכריח את בני ישראל לשתות.

יב. משה בא בטענות לאהרן על עשיית הפסל ואהרן מתנצל ומסביר שהעם הכריח אותו לעשות את הפסל. משה כשרואה שהעם עדין תחת השפעת עבודת האלילים נעמד בשער המחנה וקורא "מִי לָהּ אֱלֹהִים" וכל שבט לוי מתייצב לימינו משה בבעסו מורה לבני לוי לעבור במחנה מקצה לקצה ולהרוג את עובדי האלילים ואכן בני לוי הורגים כ 3000 איש.

יג. למחרת משה אומר לבני ישראל שלמרות שהם חטאו הוא יבקש מהקב"ה שיסלח להם. משה פונה לה' ואומר לו שבמידה וה' לא יסלח לבני ישראל משה מבקש ששמו ימחק מספר התורה ובתגובה ה' אומר לו שמי שחטא ימחה מספר התורה ומורה למשה לשוב ולהנהיג את העם. ומיד תוקפת מגיפה את העם. לאחר מכן הקב"ה שוב מבטיח לבני ישראל את ארץ ישראל.

יד. משה שעדיין כועס על העם מקים את האהל שלו מחוץ למחנה והעם רואה שכל פעם שמשה נכנס ויוצא מהאהל עמוד הענן מלווה אותו. בהמשך הקב"ה מצווה את משה להכין שתי לוחות אבן חדשים על מנת שה' יכתוב בשנית את כל דברי התורה. משה מכין את האבנים ועולה עימם להר סיני. התורה מספרת לנו את מה שמכונה במסורת "שלש עשרה מידות" ובהם מתוארות תכונותיו של הקב"ה "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו, וַיִּקְרָא, ה' ה', אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת. נוֹצֵר חֶסֶד לְאֲלֹפִים, נִשְׂא עֹון וּפְשָׁע וְחַטָּאָה; וְנִקְהָ, לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֹון אָבוֹת

עַל בְּנֵי וְעַל בָּנִים, עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים". מִשֶּׁה מִבְקֵשׁ בִּשְׁנֵית לִסְלוּחַ לָעָם יִשְׂרָאֵל וּלְאַמֶּץ לוֹ אוֹתָם לָעָם. ה' מִבְטִיחַ לְכָרוֹת בְּרִית עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִסְפָּר עַל הַנִּסִּים שִׁיקְרוּ לָהֶם כֹּאשֶׁר יִגִּיעוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל נִסִּים שְׂאֵף אוֹמֶה לֹא רֹאֵתָה וּבִתְנַאֲזִי שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲבֹדוּ אֱלִילִים וְכִשְׁיִגִּיעוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל יִשְׁמִידוּ אֶת כָּל עֲבוֹדַת הָאֱלִילִים שֶׁל הָעַמִּים שֶׁהָיוּ זְמַנִּית בָּאָרֶץ.

טו. הַקֶּב"ה מִצְוֶה אוֹתָנוּ עַל שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, לַחֹג אֶת חַג הָאֲבִיב (פֶּסַח) אֶת חַג הַשְּׁבוּעוֹת וְאֶת חַג הַסּוּכוֹת וּבִנוֹסֵף מִצְוֶה אוֹתָנוּ עַל מִצְוֹת עָלֶיהָ לְרֹגֶל (חֻבָּה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְהִגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בִּשְׁנָה)

טז. מִשֶּׁה מְסִיִּים לְכַתּוֹב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֵאחֶר אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה בָּהֶם לֹא אָכַל וְלֹא שָׁתָה הוּא יוֹרֵד חֲזָרָה מֵהָר סִינַי וּמִגִּיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּשְׁמִשֶּׁה יוֹרֵד אֶל הָעָם קָרַן אֹרֶךְ פָּנָיו וְכִשְׁאֶהָרֶן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים אֶת מִשֶּׁה כִּשְׁפָנָיו קוֹרְנוֹת (מֵאִירוֹת) הֵם מִפְּחָדִים לְגִשֶׁת אֵלָיו וְכַדִּי שִׁוְכָלוּ לְדַבֵּר עִימוֹ שֵׁם מִשֶּׁה מִסְכָּה עַל פָּנָיו. מִי שֶׁבִּיקֵר בַּעִיר רוֹמָא בֹּאטְלִיָּה וְרֹאֵה אֶת פֶּסֶל "מִשֶּׁה" רֹאֵה שְׁמִיכָאֶלֶּאנְגִּלוֹ פִּיסֵּל אֶת פָּנָיו שֶׁל מִשֶּׁה עִם קַרְנֵיִים הָיוֹת וְכִנְרָאָה הַמִּתְרַגֵּם שֶׁל הַתֵּנִי"ךְ תִּרְגֵּם אֶת הַמִּילָה "וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה, כִּי קָרַן, עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה" קָרַן מִלִּשׁוֹן קַרְנֵיִים וְלֹא ל"קַרְנוֹ פָּנָיו" מִלִּשׁוֹן אֹרֶךְ.

2. לקח טוב מהפרשה

2.1. "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

סודה של המילה "זה" / ר' משה רוט

בשנת 1978, עלתה התוכנית "זהו זה", למסך הקטן, בטלביזיה החינוכית. וכך, במשך 20 שנה ובמהלך 500 תוכניות, הצחיקה חבורת "זהו זה" את כל המדינה במערכונים שונים ובמגוון קטעי חיקוי והיתול.

המנונה של התוכנית, שנכתב ע"י אהוד מנור (לחן: בני נגרי), פתח במילים הבאות: "זהו זה ולא אחרת"...

במאמרנו, ננסה להבין את משמעותה של המילה "זה", בתורה.

מתברר כי "מילת קוד" זו, תעזור לנו להבין את אפן מסירת והעברת התורה מן הקב"ה למשה רבנו וממנו, לעם ישראל.

מתברר כי משה רבנו לא קיבל מן הקב"ה רק את התורה כ- כתבה. לפסוקי התורה שבכתב, נוספו גם דברי הסבר והרחבה וזוהי התורה שבעל פה.

וראיה לדבר מן המילה "זה".

בכל מקום שמשה רבנו התקשה בהבנת הדברים, הראה לו הקב"ה ב"אצבע", את הדבר באופן פיזי – בבחינת "זהו זה"... והרחיב והוסיף דברי הסבר בעל פה.

כאשר הקב"ה נתן למשה רבנו את מצוות הלוח היהודי המבוסס על קידוש החודש, נתקשה משה בהבנת הדברים. על כך נאמר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֳדָשִׁים, רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שמות יב, ב).

ומה המילה "הַזֶּה" באה ללמדנו? מלמד, שהראה הקב"ה למשה את הלבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש (בצורה הזאת), יהיה לך ראש חודש (רש"י, שם).

וכן, במעשה מנורת המשכן. כאשר משה רבנו התקשה בהבנת מבנה המנורה – מבנה מורכב ומסובך העשוי כולו מקשה אחת (יחידה אחת), הראה לו הקב"ה מנורה ניסית של אש ואמר לו: "זֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה" במדבר ח, ד).

וכן, כאשר לימד הקב"ה את משה איזה הם השרצים המטמאים, הוא הראה אותם למשה ו"הצביע" עליהם, ככתוב: "זֶה לָכֶם הַטָּמֵא" (ויקרא יא, כט). וכן בהלכות שחיטה ובהרכבו הסודי של שמן המשחה שבו נמשחו הכהנים וכלי המשכן, גם בהם נאמרה המילה "זה", הרומזת על לימוד חזותי ותוספת הסבר וידע, מעבר ל"טקסט" הכתוב (רא"ם, שמות ל, יג).

גם בפתח פרשתנו, פרשת "כי תשא", מופיעה מילת המפתח "זה".

בפתח הפרשה, מצווה הקב"ה את משה רבנו למנות ולספור את בני ישראל. שיטת הספירה נעשית בעקיפין, על ידי תרומה של מחצית השקל לקופת המשכן.

כך, על ידי ספירת מחציות השקל, ניתן היה לדעת את מספרם של בני ישראל.

למרבה הפלא, גם כאן מופיעה מילת המפתח "זה": "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים (מי שהגיע לגיל המפקד), מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל" (שמות ל, יג).

וקשה. מה המילה "זה" באה ללמד אותנו כאן. והרי ערכו של המטבע הדרוש, הינו גלוי וידוע ומפורט בהמשך הפסוק?

תשובתם של חז"ל לשאלה זו, נוגעת בעולם הסוד: "אמר רבי מאיר: נטל הקדוש ברוך הוא כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה זה יתנו – כזה יתנו..." (במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יב).

וקשה הדבר, איזה מידע חיוני הוסיף הקב"ה למשה במחזה נבואי מופלא זה?!

הקב"ה בא ללמד אותנו, שתרומת מחצית השקל המיועדת למשכן, איננה מטבע היוצא מן הארנק ונכנס הקופה, אלא נתינה רוחנית מעומק רגשות הלב, בבחינת "מטבע של אש" – אש של התלהבות... (אלשיך).

"זֶה יִתְּנוּ" – נתינה רוחנית מעומק הלב. רק כך נותנים. בבחינת: "זֶהוּ זֶה וְלֹא אַחֶרֶת"...

את אותו רעיון פגשנו גם במעשה המשכן. כל ישראל תרמו את חומרי הגלם לבניית המשכן.

האם "זרימת" והקצאת חומרי הגלם אל כלי המשכן היתה מקרית?

האם התורם שזכה לכך שדווקא הזהב שהוא נתן הינו חלק מ"ארון הברית", השוכן בקודש הקודשים, זכה לכך במקרה?!

בשלב הציווי על איסוף התרומות, נאמר: "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹתָם אֶת תְּרוֹמָתִי..." (שמות כה, ב). וכן אכן היו פני הדברים הלכה למעשה, ככתוב: "וַיָּבֹאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשָׂא לָבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ..." (שמות לה, כא).

ללמדך, שעיקרה וחשיבותה של התרומה אינו בערכה ובשוויה הכספית, אלא במידת נדיבות הלב והשמחה, בה היא ניתנה.

בכל שהתורם הצליח להתגבר על חמדת הממון הטבעית שלו (ושל כולנו...) שמקורה בשכל (זה שלי!!!) ונתן לליבו המתלהב להוביל אותו ("נָשָׂא לָבוֹ"), כך ערכה ושוויה הרוחנית של התרומה, גבוהה וגדולה יותר.

התרומות הגיעו לידי של בצלאל – חָרַשׁ המשכן ואנשיו, שהיו לא רק בעלי כשרון מעשי וחכמת הראש, אלא גם ובעיקר, בעלי "חֶכְמַת לֵב" (שמות לה, לה).

"חוכמת הלב" שבעזרתה הם ידעו להבחין בכל תרומה ותרומה, מה ערכה הרוחנית. האם היא באה מן הלב – מתוך התלהבות, אם לאו.

והתרומות הנלהבות שבאו מן הלב – אלה שהיו "כמין מטבע של אש", זכו לשמש כחומרי גלם, דווקא בחלקים היותר חשובים והיותר קדושים של מעשה המשכן.

על כך כתבה חמוטל בן זאב בשירה "לִתֵּת" (לחן: בועז שרעבי):

לִתֵּת אֶת הַנְּשִׁמָּה וְאֶת הַלֵּב

לִתֵּת, לִתֵּת כְּשֶׁאַתָּה אוֹהֵב

וְאֵיךְ מוֹצֵאִים אֶת הַהֶבְדֵּל

שֶׁבֵּין לִקְחָתָּ וּלְקַבֵּל

עוֹד תִּלְמַד לִתֵּת לִתֵּת...

מתברר שכמו כל דבר בחיים, גם את יכולת הנתינה, צריך ללמוד, לסגל ולהתרגל.

פרשתנו ופרשיות המשכן, מלמדות אותנו את יסוד הנתינה והתרומה. לא רק לבן המשפחה, לקרוב, לחבר או לנזקק, אלא גם ובעיקר לריבונו של עולם, המבקש מאיתנו לתת לו, משלו (שהרי כל רכושנו, שלו הוא ומידו קיבלנו, כפיקדון).

ומה בכל זאת אנו נותנים "משלנו"?

את מאור הפנים והשמחה.

את התלהבות הלב והרגש,

את נדבת הלב והרוח.

אכן, פרשיות אלה מלמדות אותנו אֶת הַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּין לִקְחָתָּ וּלְקַבֵּל . ומלמדות אותנו לִתֵּת לִתֵּת...

גם רעיון זה, הוא חלק מסודה של המילה "זה" – "זהו זה ולא אחרת"...

בברכת שבת שלום,

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל: nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה סבלנות חברים, סבלנות! / ניר אביעד

בפרשת "כי תשא" אנחנו קוראים על אחד החטאים הגדולים של בני ישראל בכל הזמנים – חטא העגל. זמן קצר בלבד לאחר שהם עמדו למרגלות הר סיני וקיבלו ישירות מפי הקב"ה את התורה (במעמד שנחשב כחתונה בין הבורא ועם ישראל), וחרף העובדה שאחד הציוויים הראשונים שהם שמעו היה "לא יהיה לך אלוקים אחרים", למרות כל אלה באופן כה תמוה הם הקימו עגל זהב שהחליף מבחינתם את הקב"ה. אחד ההסברים העיקרים לנפילתם טמון בעובדה שהם פשוט היו חסרי סבלנות. הם ידעו כי משה עתיד לשהות במרום ארבעים יום, אך לא ידעו כי יום עלייתו של משה אל הר סיני אינו מן המניין. וכך, ביום הארבעים לפי חישובם, מספר שעות בודדות לפני חזרתו האמיתית, פקעה סבלנותם והם חטאו במה שמגדירה הגמרא כ"כלה המזנה מתחת לחופתה".

אותו דור המדבר כשל מספר פעמים נוספות בחוסר סבלנות וב"קוטריות" שמיררו למשה רבנו את החיים והכעיסו את הקב"ה. למרות שהם חזו במו עיניהם באינסוף ניסים ובהשגחה הברורה של הבורא, הם לא השכילו לעמוד בניסיונות והתלוננו בלי סוף – החל מפרשת "מי מריבה", דרך חטא העגל ועד לפרשת המרגלים. בכל אחד ממקרים אלה בשורש הדברים לא הייתה להם מספיק אמונה ואורך רוח. סוגיה זו לא היה מעסיקה אותנו היום אלמלא היינו כולנו הצאצאים של אותם אנשים, ואכן אחד המאפיינים העיקריים גם של הדור שלנו הוא חוסר סבלנות... מי לא מכיר את התחושה של העקצוצים הקלים בגוף כשאנחנו עומדים בתור שלא נגמר לקופה בסופר או את התסכול בפקק ארוך כאורך הגלות באיילון? חוסר סבלנות אפיין את העם שלנו מרגע התהוותו, כפי שהפרשה הנוכחית מגלה לנו, אולם נראה כי כיום הדבר הפך למגפה של ממש. סבלנות זה מהשורש סבל. להיות סבלני זה בהחלט משהו שהילד הבלתי מחונך שקיים בתוך כל אחד מאתנו חווה ומתרגם כסבל. חשוב להבין שיש בעולם שני סוגי סבלים – סבל מיותר שאין לו שום משמעות (כמו כשאדם נעלב ממישהו ואוגר בליבו משקעים וכעסים) וסבל שמטרתו לשפר אותנו ולעשות אותנו אנשים טובים ומודעים יותר. היהדות מדברת על התמרת הסבל למשהו גבוה יותר – להתקדמות רוחנית! אדם,

כאמור, נדרש לחינוך עצמי. כשהוא סבלני הוא מתגבר על הקולות בתוכו שקוראים לו להיות אגואיסט, שתלטן ורודף אחר התאוות המידיות. אדם אמתי יגלה שבסופו של דבר אנחנו רוצים לממש סיפוקים מיידים וחושבים שהכול מגיע לנו. אנחנו מרגישים שאנחנו מרכז העולם ושהכול נע סביבנו. ככאלה – כשמשהו/מישהו מעכב מבעדנו להשיג את שאנו חפצים בו, אנו חווים את אותה חוסר סבלנות המלווה לא אחת בכעס ועצבנות.

הדרך הנכונה ביותר, לעניות דעתי, להתמודד עם מצבים של חוסר ודאות והתקדמות שאינה עומדת בקצב הציפיות שלנו היא בראש ובראשונה להבין מה המשמעות והסיבה שאנחנו נדרשים לאותה המתנה וסבלנות. הגמרא ב"מסכת יומא" אומרת: "הבא להיטמא – פותחין לו" ואילו "הבא להיטהר – מסייעין לו, ואומרים לו המתן". בהתבוננות ראשונית בדברים ניתן היה להבין שהבא להיטהר מסייעים לו, אולם, למרות הסיוע – עליו להמתין. ההבנה בעומקם של הדברים היא שונה. הציווי להמתין אינו בא למרות הסיוע, אלא הוא עצמו הסיוע. כיצד זה ייתכן? טבענו כבני אדם הוא שאנחנו רוצים שחשקינו ורצונותינו יתממשו מהר ככל האפשר. כאשר אנחנו נאלצים להמתין קורה אחד מהשניים: או שאנחנו נתקפים בקוצר רוח ומוותרים, או שאנחנו מתמלאים ברצון וחשק עז יותר ויותר להשיג את מבוקשנו. ההמתנה, אם כך, מבררת מהי מידת הרצינות וחוזק הרצון של הממתין. אם רצונו חלש תשבור אותו ההמתנה, בעוד אם רצונו חזק ואמיתי, ההמתנה תסיע לו לבנות כלי חזק ומסוגל יותר להכיל את המבוקש. דבר זה נכון ביחס לרצונות גשמיים ונכון שבעתיים ביחס לרצון שלנו בקרבת אלוקים ורוחניות. לפעמים אנחנו מאוד רוצים משהו, אבל משמיים אומרים לנו "המתן, חכה רגע, העיכוב הוא לטובתך!". חשוב שנזכור שאין בעולם ריק וסתמיות. כמו שבחורף, כשנראה שהעצים ללא עלים וחסרי חיים – מתחת לפני השטח הם עמלים על הצמיחה שאוטוטו גם תראה לעין, כך גם בחיינו – בזמן שאנחנו ממתנים וכביכול לא משיגים את מבוקשנו – בזמן הזה מתבצעת בתוכנו מלאכת הברור וחיזוק הרצון והאמונה שנשוא רצוננו אכן יופיע וישרת אותנו לטובה.

האמת היא שכל פעולה חסרת סבלנות בסופו של דבר אינה משתלמת. כל פעולה שנעשית מתוך לחץ, מתח או חוסר סבלנות בסופו של דבר לא מצליחה ויש לאחר מכן לעמול קשה יותר ולתקן אותה. הדבר היפה בסבלנות – שהיא תמיד

משתלמת. דברים שמושגים בדרכי נועם ובהתמדה נשארים לאורך זמן רב יותר והאדם נהנה מהפרות שלהם. לצערנו, חוסר הסבלנות מתבטא לא רק כלפי הזולת, אלא גם כלפי עצמינו. רוב האנשים מוותרים מהר מידי על דברים שחשובים להם ושהם רוצים להשיג רק בגלל שאין להם את הסבלנות לחכות מספיק זמן ואת האמונה שזה יקרה בסופו של תהליך. רבים מאתנו מתישהו לקחנו על עצמנו בהתלהבות לימוד של מיומנות חדשה – שפה זרה, נגינה בכלי מוסיקלי, חוג ספורט חדש, וכו' ולאחר שההתלהבות הראשונית שככה נשברנו וזנחנו את העיסוק הנחשק. רבים מאתנו התחלנו לקרוא ספר או מאמר כזה או אחר, ולמרות שהם עניינו אותנו הפסקנו באמצע כי יכולת הריכוז וההתמדה שלנו מוגבלת. סבלנות היא המוכנות להקשיב למה שבאמת חשוב בחיים, ללמוד לא לבצע פעולות אגרסיביות ונמהרות מידי (לא כלפי הזולת ולא כלפי עצמינו) ולרסן את הדחף לבצע מעקפים חותכים ומהירים. יש להפנים את העובדה שעלינו לעבוד קשה ולאורך זמן כדי להתחזק ולהשיג את שאנחנו מייחלים לו. לעיתים יש להמתין חודשים, שנים ואף יותר לתהליכים עמוקים שיסתיימו. יש לחיות את החיים ולעשות את הדברים בקצב נכון, במתינות, ברוגע ובחיוך. התנהלות כזו הופכת כל פעולה למבורכת, עמוקה, אפקטיבית ומתגמלת. על כך נאמר: "הסבלנות מרה אך פרותיה מתוקים".

בדור שלנו אפשר לזהות מספר גורמים שמאיצים את חוסר הסבלנות הכללי. בראש הרשימה ניצבת התפתחות הטכנולוגיה המהירה אשר הפכה כל דבר לאינטנסיבי יותר מבעבר. פעם כדי לכבס, להכין אוכל או להגיע ממקום אחד למשנהו היה צורך בהתארגנות מוקדמת וכל דבר לקח זמן רב. באיטיות הזו היה סוג של ברכה שכן דברים שנעשים באורך רוח נעשים לרוב בישוב דעת. כשהחלו להכניס מיכון ומחשבים לכל תהליך חשבו שהמכונות יעשו את העבודה של בני האדם ולנו יותר ויותר זמן פנוי לעצמינו. בפועל מה שקרה היה שיחד עם שיפורים נפלאים באורחות חיינו אודות לטכנולוגיה, הזמן הפנוי של האדם רק הלך והתכווץ. כיום אנחנו עובדים יותר שעות, נתונים תחת עומסים רגשיים חזקים יותר ולרוב מרגישים שאין לנו זמן פנוי ושהמטלות רק הולכות ונערמות. היום אפשר לבשל אוכל במיקרוגל בדקה וחצי במקום בשעתיים, כך שעל פניו יש לנו יותר

פנאי, ובכל זאת אם נסתכל על דור הסבתות והסבים שלנו, שחיו בעידן פחות היי-טקי, נראה שרובם היו אנשים נינוחים יותר.

בנוסף, לעניות דעתי, תרבות תכניות הריאליטי מלמדת אותנו להיות עוד יותר חסרי סבלנות ורגישות. "הערב מועצת השבט מתכנסת ותדיח את המועמד החלש!!!". יש בגישה הזו כוחנות נוראית. מה אנחנו מחנכים עת עצמינו ואת ילדינו? שבמקום לחבק ולתמוך אחד בשני יש להילחם ולתחמן את דרכינו אל הצמרת! במקום לחפש את המשותף והמאחד מחפשים את החוליה החלשה והקורבן התורן שלא זכה במספיק sms מהצופים ושיעזוב את האולפן/ה"בית"/האימבויש. זה ההפך מסבלנות! מי שחושב שהדברים האלה נשארים אך ורק בגדר שעשוע בתוכניות טלוויזיה טועה. כל מי שעניו בראשו יכול לראות איך עם התקדמות השנים נהיינו חברה כוחנית ואגרסיבית, חברה הממליכה מלכים לרגע ובאותה המהירות נהנית להדיחם. התרבות הריקנית הזו לא רק משחיתה את הזמן, עם זה עד אפשר לחיות. הרבה יותר גרוע מכך – היא מעודדת אותנו להיות יותר אגרסיביים, תחרותיים, קנאים ונהנתנים.

אחד הביטויים הקשים ביותר לחוסר הסבלנות הוא בכבישים. לא צריך להכביר במילים. מספיק להתבונן בנתון של למעלה מ-450 תאונות דרכים קטלניות בשנה כדי להבין שמהו רע קורה (וזה עוד לפני שדיברנו על אלפים רבים של "סתם" נכים ופצועים מידי שנה בכבישי ישראל). משום מה נראה שגם האדם העדין והסבלן ביותר ברגע שהוא נכנס לאוטו הוא הופך לאדם אחר – אגרסיבי ופרוע הרבה יותר (במיוחד אנחנו הגברים...). בסופו של דבר מי שחותך, צופר, מהבהב, נוסע מהר, מפחיד ומטריד את כל הנהגים שסביבו במקרה הטוב אולי יגיע למחוז חפצו 5 דקות קודם לכן. משהגיע לשם ראוי שישאל עצמו מה יצא לו מזה? מה כבר הוא השיג באותן 5 דקות? איזו עשייה נעלה הוא כבר תכנן לזמן הזה שהוא חסך? כמה תאונות נוראיות קורות מידי יום בגלל שלמישהו היו קוצים והוא מיהר אל פציעתו או מותו, או אל פציעתם ומותם של חפים מפשע סביבו? שימו לב כמה קשה לרובינו לחכות 5 שניות בסבלנות בזמן שהנהג ברכב שלפנינו עצר עובר אורח ברחוב כדי לקבל הנחיות או מתמהמה בכניסה לחניה. מהר מידי היד נשלחת אל הצופר ואנחנו נוזפים בחצוף. אם נזכור כמה לנו מפריע כשנהגים אחרים מתנהגים בחוסר סבלנות כלפינו אולי ננהג אנו אחרת.

דומה שאין מקום בו נזקקת הסבלנות יותר מאשר בזוגיות. החיבור, שלעיתים נראה בלתי הגיוני ואפשרי, בין גבר ואשה נהפך לאפשרי רק אם שני בני הזוג נגשים לקשר מתוך הבנה שכדי שהעסק יצליח עליהם יהיה לוותר על הרצון שהדברים בהכרח יראו כפי שהם עצמם חושבים. מתוקף הבנה זו עליהם להתאזר בסבלנות אין קץ לבן/בת הזוג, עולמו ומבנה אישיותו השונה. לצערנו, בדורנו בני זוג רבים מוותרים מהר מידי על החיבור בניהם ו"מפרקים את החבילה" בגלל שהם לא השכילו להתאזר באותה סבלנות, חרף כל הקשיים. אם במקום מיד להגיב לבן/בת הזוג על כל אמירה או התנהגות שלא מוצאת חן בעינינו נדע לקחת נשימה עמוקה ולחכות עם התגובה – מובטח לנו שרוב הריבים וחילוקי הדעות יימנעו ונחיה בשלום בית ובכבוד הדדי.

על סבלנות אנחנו לומדים דווקא מתגובתו של משה רבינו למאורעות הפרשה. למרות שהוא כעס מאוד על העם והתאכזב מחוסר הנאמנות והסבלנות שלהם בחטאם עם עגל הזהב, הוא ניסה ללמד עליהם זכות בפני הקב"ה והתחנן בפניו שיסלח להם. תגובה של מנהיג אחר הייתה בנקל יכולה להיות ויתור וייאוש, אולם משה, ובזה גדולתו כמנהיג, לא נבהל מהדרך הארוכה, שהבין שיש לו לעבור עם צאן מרעיתו עד שהם "יתחנכו" ויחזרו למוטב, ונשאר איתן באהבתו אותם. מסר זה צריך לחלחל היטב לכל הורה ומחנך באשר הוא. קורה לא אחת לכולנו שילדינו/תלמידנו מכעיסים ומאכזבים אותנו במעשיהם השליליים. עלינו ללמוד ממשה לכבוש את כעסינו ולגלות סבלנות ואורך רוח. אסור לוותר על אף ילד ולומר עליו בייאוש: "ממנו כבר לא יצמח שום דבר". רק בדרך הזו נוכל לחנכם באמת. אם משה הצליח לסלוח לעם ישראל אחרי חטא העגל חובה עלינו גם כן לגלות סבלנות.

בתלמוד הבבלי ישנו סיפור יפה על הלל הזקן ועל מידת הסבלנות. מסופר שם כיצד שני ליצנים התערבו מי יצליח להוציא את הלל הזקן, שהיה אז נשיא ישראל ואדם מוכר ומכובד ביותר, משלוות רוחו ונועם הליכותיו המפורסמות. השניים הגיעו באחד מימי שישי רגע לפני שהשבת נכנסה (זמן לחוץ ביותר לכל מי שמכיר...) אל הלל, שבדיוק טבל במקווה. הם צעקו לעברו בהתרסה כמו שפונים אל אחרון פשוטי העם: "מי כאן הלל?" הלל הזקן מיד רץ לקראתם ופנה במאור פנים "בני, מה אתה מבקש?" השניים במקום לשאול שאלות ברזל של עולם, כפי

שבדרך כלל שאלו את הרב המכובד, החלו לשאול שאלות קנטרניות ומטופשות כמו "למה לאפריקאים יש כפות רגליים גדולות?" או "למה לסינים יש עיניים מלוכסנות?" הילל הזקן ענה להם בכבוד ראש ובכבוד כאילו שמדובר בשאלות הנעלות ביותר ("בני, שאלה גדולה שאלת"). הדבר חזר על עצמו מספר פעמים כשהליצנים שוב ושוב מוציאים אותו מהמים, פונים אליו בזלזול ומטרידים אותו בשאלות מטופשות. אולם הלל, חרף הזמן הלחץ, חוסר הכבוד הבולט והשאלות המיותרות שב וענה לשניים בסבלנות רבה ובאהבה כמו והם האנשים המכובדים ביותר.

סבלנות, אם כך, היא תכונה הכרחית בנפש האדם שהקונה אותה ממש קונה את עולמו. לעומתה, חוסר סבלנות פוגע באדם עצמו ובסביבתו. אדם שהחל להתבונן בדרכיו ובמידותיו יכול לאפיין היכן הם "המקומות המועדים" בהם הוא בדר"כ נוטה לחוסר סבלנות ואז לגשת אל אותן סיטואציות מוכן וחזק יותר. כך לדוגמא, אדם שבכל ערב חוזר הביתה אל אשתו וילדיו ומוצא את עצמו במחיצתם נטול אנרגיות, עצבני וכעוס, מוטב אם יזכור שבסופו של דבר זה היצר הרע שאורב לו בפינה. עליו לשנס מותניו ולגשת אל הסיטואציה אחרת לגמרי. מומלץ רגע לפני הכניסה לבית לקחת נשימה עמוקה, להיזכר כמה אהובה עליו אשתו וכמה נחוץ לה לפרוק את עול יומה בעזרת שיחה עימו. מומלץ להרהר כמה חמודים הם ילדיו ועד כמה הם זקוקים לו אחרי יום שלם שלא ראו אותו. אדם בוגר יודע שיש לו תפקידים ומשימות בעולם. בין אם זה הורה לילדים, בן זוג, עובד עבור מעסיק, חבר, בן להורים וכו. עשייה בריאה ושמחה של התפקידים שלנו אפשרית רק מתוך מקום של סבלנות, סובלנות ואהבה.

א. סיכום מתומצת של פרשת "כי תשא"

פרשתנו עוסקת בחטא העגל – הנחשב לאחד העוונות החמורים ביותר בדברי ימי ישראל, אם לא החמור שבהם • על ידי תשובת העם ותפילותיו של משה נתכפר להם אותו מעשה, ומובטח להם "נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגויים" "וידבר ה' אל משה כי תשא את ראש בני ישראל" – זו המצווה למנות את בני-ישראל, שתעשה על-ידי שכל אחד מהם, מבין עשרים שנה ומעלה, יתן "כופר נפשו"; "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית-השקל". בכסף הזה יקנו את קורבנות המזבח – "לכפר על נפשותיכם".

הקב"ה מצווה להתקין כיור למשכן, שבו ירחצו הכהנים את ידיהם ורגליהם קודם גישתם לשרת בקודש.

"שמן משחת קודש" יש להכין ממספר סממנים המפורטים בכתוב, וממשחה זו למשוח את כלי הקודש ואת הכהנים – "וקדשת אותם והיו קדש קדשים".

העבודה רבה וקשה, וה' מודיע למשה שבצלאל בן אורי יהיה זה שיקבל את ההשראה האלוקית יחד עם אהליהב בן אחיסמך, כיצד לבנות ולהכין כל דבר. הם שינצחו על מלאכת המשכן ובנית כליו.

ושוב תזכורת בנוגע לשמירת השבת: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון".

כאן ממשיכה הפרשה ומספרת על קורות עם-ישראל, אחר מתן-תורה: משה שוהה בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה ולומד תורה מפי ה'. בני-ישראל מחכים לירידתו מן ההר, טועים בספירת הימים כך שלפי חשבונם היה משה כבר אמור להיות למטה. הם פונים אל אהרן אחיו ומבקשים: "קום עשה לנו אלוקים.. כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו". אהרן מנסה להציל את המצב ולהרוויח זמן, ובינתיים מזדרז העם להביא את תכשיטי נשיו, ואלו מושלכים לתוך האש –

"ויוצא העגל הזה" – עגל-הזהב. אהרן מנסה לרסן את העם אך ללא הצלחה. הם חוטאים בעבודה-זרה!

ה' מודיע למשה: "לך רד כי שחת עמך", ועוד הוא מוסיף ואומר: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם!", אך משה מתחנן ומבקש רחמים: "שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך". הבקשה מתקבלת ומשה יורד מן ההר כשבידיו שני לוחות הברית, כתובים באצבע אלוקים.

כאשר הוא שומע את קול העם החוטא, הוא אומר ליהושע עבדו הבא לקבל את פניו: "קול ענות (חירופים וגידופים) אני שומע", ובראותו את העם הרוקד סביב העגל – "וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם".

אחרי שמשה משמיד את העגל ומעניש את העם, מלבד בני שבט לוי שלא חטאו, הוא חוזר ומתחנן לפני ה' שיסלח לעם על חטאתם, ובדברי התשובה הוא נודע כי מעתה ילך רק מלאך ה' לפניו, ולא ה' בכבודו ובעצמו כפי שהיה עד עתה, וזאת מאחר והעם "קשה עורף" הוא.

עתה מצווה ה' לפסול שני לוחות אבנים, כראשונים, שעליהם יחקקו שוב עשרת הדברות. משה עולה אל ההר כשבידיו שני לוחות האבנים, ושוב מתחנן הוא על בני-ישראל עד שה' מבטיחו: "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגויים". הוא מצווה שלא לכרות ברית ליושבי הארץ אליה הם מתעתדים להיכנס.

עכשיו מצווה ה' על הרגלים חג המצות וחג השבועות, ומבטיח כי לא יחמוד איש את ארצך בהעלותך לראות את פני ה'.

גם הפעם הוא שוהה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, ובירידתו הוא מביא עמו את הלוחות החדשים ומלמד את העם את התורה אותה למד עם הקב"ה.

ציות לדעת תורה

פרשת העגל, היא אחת המעשיות שנעשו בהסטוריה של עם ישראל ואשר פוקד את העם הקדוש לכל אורך הימים אז מיני ועד עתה מעט מעט, וכמ ש" ביום פקדי וכו' ...

ומה היה ענין העגל? אלא נאמר " וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר ויקהל העם" וכו'... " קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו". ידעו העם כי לידע רצון האל יתברך אי אפשר אלא י"ע ציווי 'ה של שעל יד י מצוותיו וחוקיו – עושים רצונו. וכן על יד י החכמים אשר יודעים רצונו יתברך ומלמדים דעת את, העם וזה היה משה רבינו, וכאשר בושש לרדת מן ההר, עמדו תמהים מי ילך לפנינו, ורצו " לעשות" חכם ומלמד יפל ע דעתם. הם ובזה היה הקלקול.

למשל אדם יאמר אני אתפלל חמשה תפילות במקום שלושה תפילות, אבל אתפלל אותם ביחיד ולא בציבור. לכאורה הוא מעלה בקודש. אבל בודאי כל עם "ההוספות" שלו, זה אין רצון האל. ומי אמר? חכם נוי אמרו וקבעו מספר התפילות. והיכן, וכיצד או, אדם יאמר למה יהיו תפילין מעור בהמה פשוטה. אקח התפילין ואעשה אותם מכיסוי של זהב. לכאורה יפה ומעלה בקודש. אכן זה אין אלא דרך החיצונים הרשעים (ש"כמ במגילה, :) כד ומדוע כי, משה רבינו קיבל איך וכיצד, וכך מסר. לנו משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' עד כנסת הגדולה כל כ"א. הממציא " חידושים" מעצמו בלי לקבל " דעת תורה" זה הרי מעשה העגל. אלא המעלה היא לקבל דעת תורה מה החכם אומר מה החכם מדגיש. מה נאמר להלכה ומה. לא אשריהם ישראל שיש להם הדבר היקר: "אמונת חכמים

לא להסתובב אחורנית

סלח להם כי הם עס של עקשנים(!) | הראיתם סנגור שמגיע לבית הדין ומכפיש את הנאשם? | אדרבה תן בליבנו

צעיר ערבי נכנס לחברת אגד בבקשה להתקבל כנהג בחברה. מוצאו הרתיע מעט את המנהלים שפחדו מרמת המשכל שלו, בנוסף למעשי הטרור שאחיו מבצעים מידי יום. אי לכך ערכו לו מבדק קצר: "תאר לך שאתה נוסע בכביש שמימין ומשמאל פעורה תהום עמוקה, האוטובוס מלא בנוסעים, ולפתע נעצר לפניך אופנוע לרוחב הכביש וחוסם את המעבר, אין אפשרות לעקוף או לבלום. האם תסטה לתהום או שתדרוס אותו?".

"בוודאי שאדרוס אותו בלא היסוס", השיב הערבי, "חיי הנוסעים הרבים עדיפים על פני אדם יחיד".

מרוצים מהתשובה נתנו לו מנהלי אגד לעבוד כנהג. לאחר מספר ימים הגיעה אליהם הודעה שנהג האוטובוס עבר סיטואציה דומה לזו שהציבו בפניו, אך למרבה הצער האוטובוס סטה לתהום ורבים מנוסעיו נהרגו. בין הפצועים שנותרו חיים – היה הנהג.

"אתה זוכר מה אמרת לנו כשהתקבלת לחברה?", ניסו לברר מנהלי אגד עם הנהג. "בטח. אמרתי לכם שאני מוכן לדרוס אחד ובלבד שרבים לא ייפגעו".

"אז למה לא דרסת אותו?", תמהו. והנהג השיב: "ניסיתי, אבל הוא ברח לתהום ורדפתי אחריו...".

משה רבנו יורד מהר סיני היישר למחולות חטא העגל, אלוקים כועס ומבקש להשמיד חלילה וחס את עם ישראל, משה רבנו פונה אליו ומפציר בו שלא יעשה זאת, ויש לו טענה משכנעת למה כביכול כדאי לאלוקים להמשיך לבחור בעם ישראל – כבנו יחידו: "ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא, וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו".

מי שיתעמק מעט במילים, שינסה לקרוא את התרגום החופשי של המשפט: אנא אלוקים, סלח להם כי הם עם של עקשנים (!) ותסלח לעווננו... הראיתם סנגור שמגיע לבית הדין ובמקום להמליץ טוב על הנאשם הוא גם מסביר איזה עוד דברים רעים הוא עשה?!

אם זה היה נגמר ככה זה עוד היה נסבל, אבל אלוקים אומר למשה: "סלחתי כדברריך!" אתה צודק. לפי טענת משה רבנו ותשובת ה' אליו כנראה שלא רק טורקית אנחנו לא מבינים, אלא גם עברית פשוטה...

הסביר זאת אחד מגדולי הצדיקים שליט"א: משה רבנו טען טענה חזקה מאוד – אתה צודק שהם חטאו בחטא חמור ובעיתוי חמור שבעתיים. עבודה זרה מיד לאחר קבלת התורה הרי זה ככלה שסרחתה מיד אחרי החופה.

אך אל תתעלם ממעלתם הנוספת – פונה משה אל האלוקים – כמה שתעניש אותם, כמה שתייסר אותם על חטאיהם, הם לעולם לא יפנו את העורף אליך. "עם קשה עורף הוא". הם לעולם לא יסוו לתהום גם אם תנסה 'לדרוס' אותם בייסורים.

ובכן, פונה משה לאלוקים, הבה ונבדוק אצל איזה עוד עם קיימת תכונה נעלה זו שככל שיסבול הוא לא יארוז חפצים ויברח, אלא ינסה להשתפר ויקבל את ייסוריו באהבה.

כיוצא בדבר מצינו אצל הנביא הושע שכשבא ה' יתברך אליו, ביקשו ללכת ולהוכיח את עם ישראל על מעשיהם הרעים. במקום שיעשה הושע כדבר ה' אמר לו: "החליפם באומה אחרת". מה באמת הפירוש בדברי הנביא, וכי באמת התכוון לכך שאלוקים יחליף את בנו בכורו ישראל בסינים, הולנדים, או אפילו באמריקאים???

פנה הושע לאלוקים וטען: יש לך טענות על עם ישראל שלא מקיימים את רצונך כיאות. הבה וננסה לשנות את המצב, תחליף אותם באיזו אומה שתרצה מתוך שבעים אומות העולם, ונראה אם תמצא עוד עם אחד על פני האדמה שיעבוד אותך באותה רמה כשלהם.

גם אם אינם מקיימים את רצונך כרצונך – אין לך, כביכול, אלטרנטיבה חילופית!!!

בראותנו כיצד המליצו רועי ישראל זכות על צאן עדתם, ננסה ללמוד מדרכיהם הישרות וליישם זאת ככל הניתן בחיינו האישיים. אין ספור פעמים נתקלים אנו בהתנהגות מתמיהה או לא נאותה מספיק של הזולת. אם ננסה לחשוב לרגע מדוע הוא פעל כך, תגובתנו מן הסתם תיראה אחרת.

לא, לא, אל תגידו מראש זה אבוד! הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (שהשבוע יחול יום פטירתו – כ"א אדר) סידר לנו בתפילתו נוסח שנבקש בכל יום מריבון העולם לראות את הדברים הטובים בסובב אותנו: "אדרבה, תן בליבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם".

לאחר מה שלמדנו על דבריהם של משה רבנו והושע הנביא, ייתכן לומר שלפעמים גם חסרוננו של חברנו (שבעינינו הוא חסרון), הוא בעצם מעלתו. כי גם קשיות עורף מתבררת לפעמים כגורם הכי חזק למחילת אלוקים לעמו.

לקחי חטא העגל

יותר משלשת אלפים ושלש מאות שנה חלפו מאז חטא העגל, אותו יום מר ונמהר שבו גילתה הכלה – כנסת ישראל עד כמה עלובה היתה במעמד חופתה, כששה שבועות לאחר האירוע של מתן תורה. זמן רב מאד חלף, אך רישומו של חטא העגל טרם חלף.

היה זה החטא הציבורי הגדול ביותר שחטא מעודו עם ישראל. קשה להבין כיצד הגיע דור דעה שראה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, לכדי עבודה זרה של פולחן לעגל הזהב. ואולם, אם נכתבה פרשה זו בתורה, הרי עלינו ללמוד ממנה ולהפיק לקחים, שישמשו לנו כתמרור וכמורה דרך בעבודת הקב"ה. מפרשי התורה הקדמונים ובעלי המוסר האחרונים האירו והעירו איש לפי דרכו על נקודות לקח שונות שביכולתנו ללמוד מפרשת העגל ומתוצאותיה.

הלקח הבולט, ואולי הראשון הוא לקח הידיעה כי אף אחד, ויהיה זה ענק שבענקים, אינו חסין מפני נפילה לבור תחתיות רוחני. שהרי היה זה דור שהשתתף במעמד הר סיני והגיע לדרגות נבואה נאדרות, דור שהכיר כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, ועם כל זה, זמן קצר ביותר חלף והעם דרש אלהים חדשים אשר ילכו לפניו ויורו את דרכו.

האפשר לתת הסבר מניח את הדעת לתהליך זה של התדרדרות? – אכן, מבאר הגאון רבי ירוחם ממיר זצ"ל "זהו כחו של היצר", "ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי". כמו מטפס הרים, המגיע לצוקים גבוהים, נתון הוא בכל רגע להחלקה הרת אסון העשויה לרסק את אבריו ולא להשאיר כל זכר לעברו הרוחני המפואר, כך שום אירוע ושום מצב אינם מבטיחים את האדם מפני התדרדרות של רגע.

לקח חשוב נוסף לומדים אנו מחטא העגל, עד כמה חשובה המתינות ואי הפזיזות בשעה שאדם בא לחטוא. הקב"ה אומר למשה: "סרו מהר מן הדרך אשר ציויתים,

עשו להם עגל מסכה". אומנותו של היצר מחושבת ועובדת בשיטה של דירוג איטי:
"היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד עבודה
זרה" (שבת ק"ה ע"ב). ואילו כאן הפכו בבת אחת מרואי פני שכינה לחובקי
אשפתות. כיצד צלחה דרכו של השטן מבלי לנקוט בתחבולתו להשחתה
שבהדרגה? – ומסביר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: מובא שבשעה שעלה משה
למרום אמר להם לישראל: לסוף ארבעים יום בתחילת שש אני בא. לסוף ארבעים
יום בא שטן וערבב את העולם. אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה
למרום. אמר להן: בא שש, ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להם
דמות מיתתו. בשעה זו בו ניצב העם במדבר ללא מנהיג ומורה דרך להמשך הדרך,
מצא השטן מקום לשלוט. במצב כזה אפילו אדם גדול עשוי למעוד מהר מאד ללא
התהליך האיטי שבו נוקט השטן בדרך כלל. פזיזות ואבדן עשתונות הן ערובה
לחטא ונפילה. על האדם לשמור את צעדיו ובמיוחד במצבי לחץ, ולשמור על קור
רוח ומתינות המשמשים כתריס בפני התדרדרות.

הנהגה נוספת שלמדנו, שכאשר ראה משה את בני ישראל המשתתפים במחולות
והפולחנים לעגל, נטל את הלוחות הברית ושבר אותם תחת ההר. האם לא מוטב
היה שיניח את הלוחות בארון ויכנס את העם להשמיע בפניו נאום חוצב להבות על
התדרדרותו הדתית? מסתבר שמשה נהג כך לאחר שנוכח לדעת שהעם הגיע
לשפל והשבר הוא כה גדול עד שאין בכוחן של מילים לבטא את הזעזוע ממה
שאירע. חובת הזעזוע היתה הכרחית, כי אחרת המאורע הנורא עלול לחזור על
עצמו. את הזעזוע הזה השיג משה ע"י שבירתן של הלוחות. ואכן, לפחות עד לאחר
מותו של משה רבנו לא נכשל העם שוב בעבודה זרה. היו מתאוננים והיו חולקים,
אך עבודה זרה לא נמצאה שוב בבני ישראל.

כשבאים לסכם פרשה עגומה זו וללמוד ממנה לקח כלפי תקופתנו, הרינו מסכמים
בדברי רבי יהושע בן לוי האומר: לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה
לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני, אומרים לו: צא ולמד
ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה. חכמי הדור ומנהיגיו צריכים ללמוד לקח
מהעבר ששיטת הבדלנות כלפי העם הביאה את העם למצב פרוע ועליהם לצאת
מארבע אמותיהם, לרדת אל הציבור ולחנך אותו.

ב . פרפראות

1 . " ונתנו איש כפר נפשו לה' ". (שמות, ל', י"ב)

מעיר כאן רבנו יעקב בן אשר : את המילה " ונתנו " אפשר לקרא ישר והפוך (מימין לשמאל ומשמאל לימין) לומר לך : כל מה שאדם נותן צדקה, חוזר בסופו של דבר אליו ואינו חסר מאומה בשל קיום מצוות הצדקה, וכבר שנינו במסכת בבא בתרא (כל הנותן פרוטה לעני , מתברך בשש ברכות.... ")

"זה יתנו כל העבד על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה" (שמות, ל' , י"ג)

הראה לו הקב"ה כמין מטבע של אש.. ואמר לו: זה יתנו" (רש"י). ללמדנו, שצדקה כמוה כאש. כמה שתיקח ממנה, אין הדבר גורע ממנה כהוא זה. אין מחסרים אותה. כך גם הנותן צדקה, אינו מחסר מממונו כלום, כיוון שהקב"ה ממלא את חסרונו בכפל כפליים...

"זה יתנו כל העבד על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה" (שמות, ל' , י"ג)

נשאלת השאלה : מדוע נצטווה משה לגבות מבני ישראל מחצית השקל ולא שקל שלם?

התשובה היא : שאין כאן מקרה, כי אם כוונה גדולה טמונה בעניין הזה, בכך באה התורה לומר לכל אדם מישראל, שלעולם אינו מגיע לידי שלמות כשהוא בפני עצמו, אלא רק אחרי שמצרף עמו אדם אחר מישראל. כל אחד מבני ישראל נתן במפקד שנערך ע"י משה רק "מחצית השקל" וכתוצאה מכך הצטרפו שתי נתינות של שני אנשים לשקל אחד שלם, זאת ועוד , שום אדם מישראל לא ידע מעולם מי הוא זה המצטרף אליו ומשלים את מחצית השקל שלו לשקל שלם. דבר זה מלמדנו , שהיהודי הפשוט ביותר בכחו להשלים את הגדול שבישראל..... (אמרות חכמים)

"זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה" (שמות, ל', י"ג)

מסביר רש"י: הראה לו ה' למשה כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו: כזה יתנו !!

שואלים כמה מחכמי ישראל: מדוע הראה למשה מטבע של אש דווקא?
הסביר זאת רבי נחמן מברסלב: קיים צד שווה ביו האש לבין הממון. האש היא ללא ספק אחד הדברים החשובים והחיוניים לאדם, ואין העולם יכול להתקיים בלעדיה: אך באותה אש מסוגל האדם גם להחריב עולם ומלואו. והוא הדין בממון: הכסף הוא לכל הדעות דבר חשוב ומועיל, אם יודעים לנהוג בו כראוי, אך באותה מידה טמונה בו סכנה גדולה – אם נופל לידיים לא טובות.....

5. "ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, לחשב מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת" (שמות, ל"א, ב' – ד')

בצלאל ידע את מחשבותיו של כל מנדב, ולפי ניקיון המחשבה היה קובע את מקומה ואת יעודה של כל נדבה, החל מהמרעה בשביל הבקר לעגלות ועד לקדשי הקדשים. נדבה שהייתה נקיה משמץ של פניה, שאיפת כבוד, גאות, או מחשבה זרה אחרת – היה מנצלה בשביל הכלים היותר מקודשים של המשכן, וכך הייתה כל נדבה מנוצלת בהתאם למחשבת הנותן בשעת הנתינה (שיחות צדיקים)

ג . מפניני חז"ל על הפרשה

1 . "הַעֲשִׂיר לֹא-יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת-תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם." (ל,טו)

לכאורה תמוה, אם צייתה התורה ליתן מחצית השקל, מפני מה הוצרך הכתוב לפרש שהעשיר לא ירבה, והלא אם ירבה נמצא שלא נתן מחצית השקל. (וברמב"ן כתב עלה שאמר הכתוב זאת לעבור עליו בלאו).

ויש לבאר, דאם לא היה נאמר "העשיר לא ירבה", היינו טועים לחשוב, כי יכול העשיר להרבות אף יותר מסכום זה ויהיה דין מחצית השקל על כל הפרשתו לפי חשבון חצאי שקלים, ומשום כך פירשה התורה שהעשיר לא ירבה, ללמד כי כל מה שיוסיף אינו נידון כמחצית השקל אלא כסתם תרומה.

אלא דאכתי תיקשי המשך הפסוק "והדל לא ימעט", וכי כיצד היה עולה על הדעת שהדל יוכל למעט ממחצית השקל, והרי קבעה התורה את שיעור התרומה והעמידתו על מחצית השקל.

וצריך לומר, שאין כוונת התורה לשלול נתינה של סכום הקטן ממחצית השקל, שהרי זהו דבר המובן מאליו, אלא שכוונת התורה לשלול נתינה זו בכמה תשלומים שיצטרפו יחדיו לסך מחצית השקל, וחייבה תורה לתת את כל המחצית בנתינה אחת.

וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהלכות שקלים ה"א) אינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת, שזהו החידוש הנלמד מן הפסוק וכנ"ל. (רבי יצחק זאב הלוי סאלאווייציק)

מדוע הוצרך הכתוב להזהיר דאסור לפחות באומרו והדל לא ימעט, והלוא בכל מצות עשה אין לגרוע מהמצוה, ומה מיוחד כאן. עוד יש לדקדק, לשם מה הוסיפה התורה 'לתת את תרומת ה', והלוא בהא אמרינן.

ונראה, דהתורה רמזה כאן, להא דכתב הרמב"ם (ריש הלכות שקלים) דצריך ליתן מחצית השקל בפעם אחת. ולא בפעמים רבות הינם מעט ולמחר מעט, ודנו האחרונים איה מקורו של הרמב"ם דלא נתפרש היכא.

וי"ל דמהכא נפקא, דע"כ אין כוונת הכתוב באומרו 'והדל לא ימעיט' שלא יתן כלל, דהלא לא צריך קרא. אלא בא הכתוב לומר שלא יתננו מעט מעט בפעמים רבות, והיינו דסיים הכתוב ואמר 'לתת את תרומת ה' שהוא בא לתת את תרומת ה' בשלימות אלא שנותן מעט מעט, דכך אסור לעשות. וזה הכוונה והדל לא ימעיט. (צמח דוד)

2. "כִּי תִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא-יְהִי בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם." (ל,יב)

וברש"י כי תשא לשון קבלה כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנעם לגלגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם. ולא יהיה בהם נגף, שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו בימי דוד.

ויל"ע דבגמ' יומא (כב, ב) אמר"י אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה וכו' אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים וכו'. וצ"ב למה לא הביאו איסור המנין מהך קרא דכי תשא וגו' והוצרכו להוכיח משאול דפקדם בבזק ובטלאים. ועי' במהרש"א שכ' דאפשר דהתם בא לכפרה על חטא העגל וכדכתיב לכפר על נפשותיכם ולהגן בכך עליהם שלא יהיה בהם נגף, אבל גבי שאול לא שייכא האי כפרה עיי"ש, כלומר שלא היה שם בתורת היתר על המנין רק ענין של כפרה, והיינו דאך התם מחמת חטא העגל היתה סכנה ע"י המנין, וצ"ב הצירוף של חטא העגל עם סכנת המנין.

ונראה, דהנה יש שני ענינים באיסור המנין, חדא משום עצם מעשה המנין. והוא מבואר לפ"מ שכתבו המפרשים במהלך הדבר דהשקלים באים למנוע הנגף הבא ע"י המנין, וכדכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אותם ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם, דכאשר ישראל מתאחדים והם כולם כאיש אחד זכותם גדולה כי זכות הרבים גדולה למאד, אבל כאשר מונים

אותם, שאז מפרידים כל איש בפני עצמו וכל יחיד עומד לעצמו, סכנתם מרובה באשר יחופשו מעשיהם ואז ישלוט בהם הנגף, ולתקן הדבר נצטוו ישראל שיתן כל אחד מחצית השקל שזה מורה על אגודתם שכל יחיד הוא רק מחצית ולא דבר שלם וצריך שיצטרף אחר עמו, יעוין במלבי"ם ועוד.

ותו משום ידיעת הסכום הכללי של המנין, והוא מכוון למש"כ רש"י שהמנין שולט בו עין הרע. וי"ל דבחלק מכלל ישראל האיסור הוא רק משום עצם מעשה המנין ולא משום ידיעת הסכום הכללי, ולכן הביאו מקור מיוחד משאול, וכן י"ל דההיתר של דבר אחר הוא רק במעשה המנין ולא בידיעת הסכום, אלא דכלפי זה יש היתר של דבר מצוה, דכיון דהתכלית הוא לצורך מצוה על כן יש היתר וגם אין חשש של עין הרע, אבל בעצם המנין איו היתר של דבר מצוה דהמצוה אינה בעצם המנין.

וי"ל דהכא גבי כי תשא נמי ליכא מצוה בעצם המנין וכדכ' הרמב"ן דלא מנה אותם באהליהם רק התכלית של ידיעת הסכום היתה לצורך מצוה. וממילא א"ש דגבי דוד היה האיסור מצד ידיעת הסכום שלא היה לדבר מצוה, ולפ"ז י"ל דבאמת בשאול לא היה לדבר מצוה, ומ"מ היה היתר של דבר אחר כיון שלא היה כל ישראל והאיסור היה בעצם המנין בלבד, משא"כ גבי דוד וא"ש.

ובעיקר ד' המהרש"א דצ"ב הצירוף של חטא העגל עם סכנת המנין, י"ל עפ"י הספורנו (לעיל כה, ט) בקרא ד'זוכן תעשו' אתם כדי שאשכון בתוכם לדבר עמך ולקבל תפלת ועבודת ישראל לא כמו שהיה הענין קודם העגל כאמרו בכל המקום כו' אבא אליך, והיינו דלפני חטא העגל היה כ"א ראוי להשראת השכינה ועכשיו כל הכח והקיום הוא ע"י הכלל, דכל זכות קיום של ישראל הוא מחמת האבות שהוא כח כלל ישראל, וכדכתיב זכור לאברהם וגו', ולכן ושכנתי והיינו על פי דברי הגר"א ריש שה"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ואז"ל בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך לבו של כל אחד ואחד מישראל 'כמו דכתיב תל תלפיות (תל שכל פיות פונות אליו) כי שריית השכינה היתה בתוך לב ישראל, רק שהם צריכים מקום מיוחד להתכנס יחד, ולכן בחר מקום מובחר ששם הוא מוכן להשראת השכינה, ואיך יתיחדו כל הלבבות של כל ישראל ביחד, לכן צוה הקב"ה ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וכל אחד התנדב כפי נדבת לבו על המשכן

ונתיחדו הלבבות' עכ"ד הגר"א, וממילא המנין המורה על יחוד של כ"א כנ"ל הוי מעורר של חטא העגל, ולכן יש צורך בכפרה מיוחדת.

3. "פִּי תִשָּׂא... וְנָתַנוּ אִישׁ כִּפָּר" (ל,יב)

הנה הזהיר הקב"ה את משה שאם ירצה לספור ולמנות את ישראל לא יספרם כך, אלא יקח מהם חפץ כגון מחצית השקל ואח"כ ימנה את החפצים ולפיהן ידע מנינם. ודוד המלך מנה את ישראל ואז פקד אותם דָּ בָר כמ"ש בספר שמואל (ב, כד) ויסת את דוד בהם לומר לך מנה את ישראל. וע' בברכות (דף סב:) מה גרם לו להגיע לכך. [וראה על זה בפירושו של רבינו חיים בן עטר זיע"א בר"פ כי תשא] ואמרו בגמרא (יומא כב:) "אסור למנות ישראל אפילו לדבר מצוה". ואמר רבי אלעזר (שם) "כל המונה את ישראל עובר בלאו" וכו'. ולכן בפסחים (דף סד:) מסופר שבאשר ביקש אגריפס לדעת מנין בני ישראל בענין הפסחים, נטל כוליא מכל אחד. ע"ש.

ואכן ביומא (דף כב.) שנינו שכשרצו לעשות גורל היו עושין ע"י שסופרים את הכהנים, והממונה אומר להם "הצביעו" ופירשה הגמרא, מה שלא ספר את גולגולתם אלא את אצבעותיהם לפי שאסור למנות את ישראל. [ובענין אם מותר למנות ב"כתב" הרשום לפניו. ע' שו"ת כתב סופר (יו"ד סימן קו) ופרדס יוסף שמות (עמוד שח:)].

אכן צריך ביאור, מה הפרש בין אם מונה אותם את גולגולתיהם היינו הראש והפנים של כל אחד, לבין האצבעות הרי סוף סוף הוא מונה אותם בגופן, ולא על ידי דבר אחר כגון חפץ. ואולי י"ל שבתוך המקדש לא היה פחד מעין הרע ומשום דבר, לפי רוב האור והצחות והקדושה. ולכן היה אפשר למנות אותם ע"י אצבעותיהם. ומה שלא מנה אף בראשם "בגולגולתם", יש לומר הואיל והדבר מפורש בתורה בפרשתינו לכך לא מנו רק ע"י אצבעות.

אולם רבנו יוסף חיים בשו"ת תורה לשמה (סימן שפו) כתב שאלה, האם מותר לבעל הבית למנות את אורחיו כדי לדעת מנינם לידע כמה כפות יביא וכו' ומכיון שאסור למנות את ישראל, לכן אינו מביט בס, אלא מביט ברגלים וסופר כל שתי רגלים לאחד, ואז ידע מנינם, האם מותר. או סוף סוף הרגלים הם חלק מהגוף

ואסור. והשיב הרב: מן המשנה ביומא (שם) שאמר "הצביעו" ולא ספר אותם רק את "האצבעות", הרי אע"פ שהאצבעות הנה הנם חלק מן הגוף, מותר. וה"ה כשמונה את "רגליהם" מותר. עכ"ד.

ובאמת, צריך להבין וכי מדוע מותר, הרי סוף סוף האצבעות והרגלים המה האדם עצמו. וראיתי בספר פרדס יוסף (עמוד שח). שכתב שלא נאסר רק למנות "הגולגולת" או אבר אחר אשר "הנשמה תלויה בו", לאפוקי אצבעות והרגלים שאין הנשמה תלויה בהם, לכך מותר.

והנה המנהג, שכאשר מתכנסים אנשים להתפלל ורוצה לוודאות כי יש עשרה לצורך התפלה, אזי מונים באמירת פסוק "הושיעה את עמך" וגו' שיש בו עשרה תיבות. ולכן מונים מספר. גם אפשר למנות ע"י הפסוק "עיני כל אליך ישברו" וגו', שיש בו ג"כ עשר תיבות. ועיין מגן אברהם (סימן קנו) ובתוספות רי"ד (יומא כב:). ולפי דברי רבנו יוסף חיים היה אפשר למנותם ע"י ספירת רגל או אצבע. אפס, פי נראה דעדיפא למנות במחשבה, היינו "להסתכל" ולמנות. [ושו"ר שכן כתב רבנו אליעזר פאפו בחדר לאלפים סימן נה אות יוד. ובפלא יועץ (מע' מונה) כתב עוד: דכשם שאסור לספורם במספרים אחד שנים שלש וכו' כן אסור באותיות אלף בית גימל וכו']. וה' ישמור את על עמנו הקדושים, אשר ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון. והיה זה שלום.

4. "כִּי תִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ" (ל,יב)

הרב שבתאי לפשיץ בספרו "תפארת יעקב" דרש על פסוק זה כך:

בזוהר הקדוש כתוב כלל יסודי, שאין מדת הדין חוזרת ריקנית. כלומר, אם נגזר על מישהו למות ומדת הדין נשלחת לבצע את גזר הדין, ולאחר מכן בקשו רחמים על אותו אדם והוחלט שלא ימות, צריכים כביכול לתת למדת הדין 'תמורה' וכפרה, ואדםאחר יצטרך למות תחתיו.

דוגמא לכך מה שמצינו בגמרא (ברכות לד ע"ב): "אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים ואומר, זה חי וזה מת" – אם אחד חי, בהכרח שאחר ימות תחתיו, כי מדת הדין אינה חוזרת ריקנית.

ומוסיף הזהר הק', שכך היה תמיד: בעד יוסף היה שר האופים התמורה והכפרה, בעד ישראל היו המצריים התמורה, ובעד מרדכי הצדיק היה המן הרשע.

זהו שרומז כאן הכתוב: "כי תשא את ראש" – לשון הרמה, כלשון הזוה"ק "בגין דירים רישא דיוסף הצדיק". אבל מדת הדין אינה חוזרת ריקנית עד שנותנים לה תמורה בעד הצדיק. לכן, "ונתנו איש", כדרך שדרשו חז"ל (מגילה יב ע"א): "איש – זה המן, שנאמר: 'איש צר ואויב'", שהוא יהיה כופר נפשו של הצדיק.

על דרך זו באר רבי חיים קניבסקי שליט"א את הנוסח הנאמר בתפילת מוסף של הימים הנוראים: "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רע הגזרה, ולכאורה לשון "מעבירין" אומרת דרשני: מדוע לא נאמר "מבטלים" או "מקרעים" את רע הגזרה?

אלא – אמר רבי חיים – הענין יובן על פי דברי המכילתא בפרשת משפטים: "גויים אין להם פדיון, ישראל יש להם פדיון, שנאמר: 'נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך'". כלומר, כאשר נגזרת גזרה על ישראל והם עושים תשובה, מעבירים אותה מן השמים אל הגויים, כי לאחר שיצאה הגזרה היא מוכרחת לחול על מישהו!

לכן, "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה", כי לאחר שנגזרה הגזרה אי אפשר לבטלה, אלא שהתשובה מעבירה אותה אל הגויים!

5. "זֶה יִתְּנוּ כָּל-הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" (ל,יג)

מדוע ציוה ה' את ישראל להביא מחצית השקל דוקאו לא שקל שלם?

באר ה"לחם לפי הטף": כידוע, נגאלו ישראל ממצרים לאחר מאתים ועשר שנים אבל באמת יש להוסיף למנין השנים הזה עוד חמש שנים, שכן ילדי יוסף נולדו ב"ארץ לא להם" חמש שנים לפני ירידתו של יעקב למצרים. נמצא שהמנין המדויק הוא מאתים וחמש עשרה שנים.

ואם נחשב בנפרד את מספר הימים ואת מספר הלילות, הרי ארבע מאות ושלשים שנה – בגימטריא "שקל".

אך הקדוש ברוך הוא עשה עמנו חסד וחשב לנו לילות כימים, וארבע מאות ושלשים השנים נחצו לשתים, ונגאלו לאחר מאתים וחמש עשרה שנים. לפיכך נצטוינו לתת מחצית השקל, זכר לכך שהקדים הקדוש ברוך הוא את יציאתנו ממצרים ב"מחצית השקל".

והנה, יציאת מצרים היתה בזכות התורה, כנאמר (לעיל ג, יב): "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ופרש רש"י שאמר ה' למשה: "ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים. דבר אחר, "כי אהיה עמך" – וזה שתצליח בשליחותך, לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל".

ומכיון שיציאת מצרים היתה בזכות התורה, לפיכך נצטוו ישראל לעסק בתורה ולהגות בה – "והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח). אך הואיל והקדוש ברוך הוא עשה עמם חסד והחשיב להם לילות כימים כדי לקצר במחצית את מועד יציאתם ממצרים, על כן אף אנו מצווים לעשות לילות כימים ולהגות בתורה "יומם ולילה".

תרוץ נוסף על השאלה מדוע דוקא מחצית השקל: בכל נדבה שנותנים לשם ה' יש שני חלקים: הממון עצמו, אשר נצרך למטרה המעשית שלשמה נתרם אותו ממון. אך למעשה הנתינה יש חלק נוסף – הלב של האדם, הרצון הפנימי.

אומר הקדוש ברוך הוא: "לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח). אם כן, מהנותן האדם משלו? אתה לב!

לכן אומרת התורה לתת מחצית השקל, כדי שנדע שיש כאן רק חצי נתינה. את החלק של מעשה נתינת הממון עצמו אין הקדוש ברוך הוא צריך מאתנו, כי הממון שאנו נותנים – שלו הוא. רק ה'חצי' השני של הנתינה – הלב והכוונה הפנימית, הוא זה שנחשב כנתינה האמיתית

6 . "וְרָחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמָּנֹה אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם." (ל, יט)

וברש"י, בבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו.

וכך שנינו בזבחים (יט, ב) כיצד קידוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדש. ומבואר דדין קידוש ידים ורגלים הוא מעשה קידוש אחד לקדש הידים והרגלים כאחד, שאם הם שני מעשי קידוש נפרדים על הידים ועל הרגלים אמאי בעינן לקדשם בבת אחת, ואמאי אי אפשר לקדשם בזה אחר זה.

ותמוה מאד לפ"ז דברי הגמ' ביומא, דתנן התם (כת, א) זה הכלל היה במקדש כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים, ואמרינן בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא, אמר ר' אבא זאת אומרת מצוה לשפשף. ומבואר דמעיקר הדין אפשר לקדש רק את הרגלים בלא קידוש ידים כלל, ורק משום דמצוה לשפשף צריך לקדש גם את הידים, ועי' במנ"ח (מצוה קו) שכתב דהיכא שהטיל מים ולא שפשף א"צ לקדש את ידיו כלל וסגי בקידוש הרגלים לחוד, וה"ה היכא שהסיח דעתו משמירת ידיו ולא מרגליו, או שהסיח דעתו משמירת רגליו ולא משמירת ידיו א"צ לקדש אלא מה שהסיח דעת ממנו, ואפי' הסיח דעת רק מיד אחת או שנתלכלכה רק יד אחת או רגל אחת, א"צ לקדש אלא יד זו או רגל זו בלבד. ומוכח מזה, דדין קידוש ידים ורגלים אינו מעשה קידוש אחד, על הידים ועל הרגלים כאחד, דא"כ איך יכול לקדש הידים או רגלים בלבד הרי אין זה חפצא של קידוש כלל, דמעשה הקידוש הוא לקדש הידים והרגלים כאחד, וע"כ צ"ל דיש חיוב קידוש על הידים בפ"ע ועל הרגלים בפ"ע, והם שני מעשי קידוש נפרדים, וצ"ע סתירת הסוגיות דזבחים ודיומא.

ועו"ק, דבפשטות דין קידוש ידו"ר אינו חלות דין קידוש ידו"ר, אלא הוא חלות דין קידוש של הגברא, שע"י קידוש ידים ורגלים נעשה הגברא מוכשר לעבודה. ולגבי הכשר הגברא ליכא למימר כלל דהם שני מעשי קידוש נפרדים, וא"כ היכי סגי בקידוש רגלים בלבד או בקידוש הידים בלבד.

ואשר נראה בזה, דהנה מו"ר הגרא"ל מאלין בספרו (ח"א סי"א) חקר בעיקר מצות קידוש ידו"ר, אם הוא דין בהכשר הגברא דכל זמן שלא קידש ידיו ורגליו פסול לעבודה כמו פסול זר ושאר הפסולין, או שהוא דין בהכשר העבודה דעצם העבודה טעונה קידוש ידו"ר להכשרה, וכתב דתרתנייהו בה. דמהא דחייב מיתה כשימש שלא רחץ ידים ורגלים מוכח דהוא דין בהכשר הגברא, דבלא קידוש

ידו"ר הוא פסול לעבודה, דאם הוא רק דין בהכשר העבודה, נהי דעבודתו פסולה מ"מ לא שייך חיוב מיתה ע"ז.

ואולם יש גם דין נוסף דעצם העבודה טעונה קידוש יו"ר להכשרה, והוכיח כן מהא דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות (עשה לג) דהרמב"ם מנה למ"ע מיוחדת לבישת בגדי כהונה, והרמב"ן חולק וכתב דכיון שאין בלבישת בגדים שלא בשעת עבודה שום מצוה, ואין אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן תפסל עבודתו, הוה חלק ממצות העבודה ואין למנותה מצוה בפ"ע, יעו"ש.

ונראה דשני דינים אלו בקידוש ידים ורגלים חלוקים הם ביסוד דינם, דמצד דין קידוש להכשר העבודה עצמה איכא חלות דין קידוש של הידו"ר, והיינו דהידים והרגלים עצמם צריכים להיות מקודשים, אבל מצד דין קידוש להכשר הגברא לעבודה ליכא הכא חלות דין קידוש ידו"ר, אלא הוא חלות דין קידוש של הגברא דע"י הקידוש הוכשר הגברא להיות ראוי לעבודה, והמעשה קידוש ידו"ר הוא רק היכ"ת שע"ז הוכשר לעבודה.

ולפ"ז יש לחלק עוד, דהא דבעינן לקדש ידים והרגלים בבת אחת, הוא דוקא לגבי הדין קידוש להכשר הגברא, דבזה י"ל שאין כאן שני מעשי קידוש נפרדים על הידו"ר, אלא הוא מעשה קידוש אחר שעל ידו נעשה ראוי לעבודה, וכיון דהחפצא של מעשה הקידוש הוא קידוש הידים עם הרגלים צריך הוא לקדש שניהם, ואם מקדש הידים בלא הרגלים או שמקדש הרגלים בלא הידים, אין זה חפצא של מעשה קידוש ולא מהני זאת להכשיר הגברא. אבל לגבי הדין השני של קידוש להכשר העבודה, כיון שהוא חלות קידוש על הידים עצמם ועל הרגלים עצמם, י"ל דהם שני מעשי קידוש נפרדים על הידו"ר, כיון שחלות הקידוש על הידים אינו שייך לחלות הקידוש על הרגלים, וא"צ לקדשם בבת אחת.

והשתא מיושבת היטב הסתירה בין הסוגיא דיומא לסוגיא דזבחים, דנראה לחדש דכל הני מילי שפוסלים את הקידוש כגון מטיל מים והיסח הדעת ופסול יוצא ופסול לינה, אינם פוסלים בדין הקידוש להכשר הגברא לעבודה, ואין הגברא נעשה פסול לעבודה ע"י דברים אלו, ורק בדין הקידוש להכשר העבודה שהוא חלות קידוש על הידים והרגלים עצמם, והם גופם נתקדשו לעבודה, חלות קידוש זה פוקע ונפסל ע"י הדברים הפוסלים, דחל על הידים פסלות כמו בכל קרבן, משא"כ בקידוש להכשר

הגברא, דעצם הכשרו אינו שייך לדיני העבודה וגם אין זה חלות קדושה על גוף הידים והרגלים, לא שייך כזה דין פסלות של קרבנות.

וממילא הא דאיתא בסוגיא דיומא דא"צ לקדש הידים והרגלים כאחד, וסגי בקידוש הרגלים בלבד היכא שלא שפשף, הוא דוקא התם שכבר קידש מתחילה ידיו ורגליו וכבר חל על הגברא דין הכשר לעבודה, וחלות הכשר זה לא פקע במה שהטיל מים, וכל הפסלות הוא בדין הקידוש להכשר העבודה, ובזה נתבאר דהם שני מעשי קידוש נפרדים על הידים ועל הרגלים וא"צ לקדשם בבת אחת, ומשו"ה סגי בקידוש הרגלים בלבד היכא שלא שפשף, וכן בפסול היסח הדעת היכא שהסח דעתו משמירת הידים ולא משמירת הרגלים סגי בקידוש הידים בלבד.

אבל בסוגיא דזבחים דמיירי בדין הקידוש להכשר הגברא לעבודה, התם ילפינן מקרא דורחצו דבעינן קידוש הידים והרגלים בבת אחת, דלדין זה ליכא שני מעשי קידוש נפרדים על הידיו"ר, אלא הוא מעשה קידוש אחד שעל ידו נעשה הגברא ראוי לעבודה וכמש"נ.

7. "רֵאָה קִרְאָתִי בְּשֵׁם בְּצִלָּאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה." (לא,ב)

ה"אלף למגן" דורש פסוק זה על פי פרוש רש"י בתהלים.

על המלים "על מה כבודי לכלמה תאהבון ריק" (ד, ג) כתב רש"י: "עד מתי אתם מבזים אותי 'הראיתם את בן ישי'... אין לישם".

כלומר, כאשר מאד לא אוהבים אדם מסוים, נמנעים מלקרוא לו בשמו ומלנקוב בשמו. שאל המלך שואל את יהונתן בנו: "מדוע לא בא בן ישי אל הלחם", ולא נקב בשמו של דוד. יהונתן, לעומת זאת, ענה: "שאל נשאל דוד מאתי", ושאל שוב אומר: "כי בוחר אתה בבן ישי לבשתך..."

אומר דוד המלך בתהלים: מדוע אתם מבזים אותי כך, שהנכם נמנעים מלקרוא לי בשמי? כלום אין לי שם?!

קריאה בשם היא, אפוא, סימן לאהבה.

אומר הקב"ה: "רֵאָה קִרְאָתִי בְּשֵׁם" –אני מוכן לקרוא בשם, אני אוהב. ואת מי אני אוהב? את "בצלאל" – את מי שמצוי בעל שלי, בצל א – ל.

מתי צריך אדם להיות בצלו של הבורא? גם כש"בן אורי" – גם כשאני מאיר לו פנים, וגם כש"בן חור" – גם כשנראה כאילו קיים חרון אף. ואפילו בעת "למטה" – כאשר מונף על האדם "מטה חובלים", ומתרגשות צרות קשות ר"ל. אם גם אז "יהודה" – אם הוא מודה לי על זה, ומוסיף להיות בצל א – ל, הריהו אהוב, נקרא בשם, ואשרי חלקו.

8. האם אנחנו עובדים או שעבודה נעשית מאליה? (לא, טו)

יש לתמוה מדוע כאן נאמר שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וכן בויקרא כג (ג) נאמר שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה דהיינו דהמלאכה נעשית מעצמה ומאליה, ואילו בשמות כ (ח) נאמר שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלָאכֶתְךָ, כלומר שתעשה את המלאכה בעצמך?

ובחזקוני ועוד ראשונים הובאו דברי המכילתא "ששת ימים יעשה מלאכה – וכתוב אחד אומר ששת ימים תעבוד, לומר כשאתה עושה רצונו של מקום מלאכתכם תהא נעשית ע"י אחרים עבדיכם ושפחותיכם וכשאינכם עושים רצונו תעבוד אתה ועשית אתה בעצמך מלאכתך"

אמנם בכך יושב רק השינוי בין תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ ולבין יַעֲשֶׂה מאליו, אבל יש להעיר עוד שהרי יש עוד חילוקי לשון בין הפסוקים, שהרי מדוע בשמות פרק כ נאמר "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלָאכֶתְךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת" ואילו בפרק לא נאמר "ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון" וכן בויקרא "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן"

דהיינו דבפסוק שנאמר שאתה עושה בעצמך רואים שזה נקרא מלאכתך ושבת סתם ואילו בפסוקים שנאמר שזה נעשה מאילו זה נקרא מלאכה סתם והשבת היא שבת שבתון, הלא דבר הוא!?

ויש מבארים שכאשר האדם נמצא בדרגת אמונה שאתה זה שעושה את מלאכתך אז ששת ימים אתה צריך ומצווה לעבוד למחייתך ובשבת אתה שובת רק שביתה אחת, אבל אם אתה בדרגת אמונה שפרנסתך לא תלויה במלאכה וממילא אין זה מלאכתך אלא מלאכה סתם אז המלאכה תיעשה מאליה ומכיון שכל השבוע אתה שובת אז השבת היא שבת שבתון דהיינו שביתה נוספת.

7. "וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשַּׁבָּת" (לא, טז)

בזמירות שבת נאמר: "אל עולם שכלו שבת תזכני ואל משכן שילה תשוב תעלני". מה הקשר בין שבת למקדש?

הרב ולך, בספרו "אבותינו ספרו לנו", מביא את משלו של רבי יעקב הכהן מג'רבה, המתרגם שאלה זו:

למלך אחד היתה בת, והוא בקש למצוא לה חתן מוצלח, אך למרות חפושיו הנמרצים לא מצא את הבחור המתאים.

יום אחד נודע לו, שבמדינה שכנה חי בחור שעונה על כל דרישותיו, וראוי לבתו האהובה. הבעיה היתה, שאותו בחור טוב יושב שם... בכלא!

העובדה הבלתי נעימה לא הרתיעה את המלך. הוא פנה אל שליטי המדינה, וספר להם את ספורו – "יש לי בת אהובה, ואני צריך עבורה את הבחור ההוא, ודוקא אותו..."

שליטי המדינה השכנה לא כל כך התרגשו, ולא רצו לשחרר את הבחור ולתתו למלך.

לא רצו?! אין בעיה! התארגן המלך, הביא חיילים, נכנסו חייליו למדינה השכנה ובצעו שם הפיכה. הוציאו את הבחור מהכלא והביאוהו לארמון המלך. הבחור היה חסר כל, ועל כן נתן לו המלך את כל צרכיו, מראשית ועד אחרית, בשפע רב ובמאור פנים. והשיא המלך את בתו לאותו בחור, בחתונה מפוארת רבת מוזמנים.

הבחור ההוא, מרב שפע וכל טוב, בעט בטובה. הוא מרר את חיי אשתו הנסיכה וגרם לכל משפחת המלוכה בושות ובזיונות בהתנהלותו הנלוזה. הוא היה משתכר ומתהולל, ונתפס שוב ושוב במעשים מכוערים ובלתי הגונים.

בכל פעם שנתפס על ידי שוטרי המדינה בקלקלתו, ובקשו לקחתו למאסר, היה צועק: "אני חתנו של המלך!" והיו משחררים אותו ושולחים אותו לחפשי. ההשפלה והבזיונות שנגרמו למלך היו כבר בלתי נסבלים.

לא עבר זמן רב, ואותו בחור הולל עזב את בת המלך. השאיר אותה לבדה, וברח לעיר אחרת להתהולל שםכאוות נפשו.

באה הנסיכה המסכנה אל אביה המלך ואמרה: "מה אעשה, אבא?"

אמר לה המלך: "שבי פה, בינתים. נמתין מעט, ונראה איך יפול דבר".

המתינו מעט, והבחור לא התעשת ולא חזר מדרכו הרעה. המתינו עוד, והבחור איננו מתכנן לשוב. יום אחד קרא המלך לבתו, ואמר לה: "לכי נא לחפש אחריו, וראי אם רוצה הוא לשוב אליך". הלכה הנסיכה אל הבחור הסורר, אך הוא לאחפץ לשוב אליה ואל הארמון.

ראה המלך כי כן, והגה רעיון: "קחי את המכתב הזה, ותני אותו למושל אשרשמתי על אותה עיר".

המושל קבל את מכתבו של המלך, ומיד עשה כצויו. הוא הביא פועלים, והסבנו בנין, בדיוק לפי הוראותיו המדויקות. שבועים אחר כך, תפסו שוטרי המושל את הפרחח והכניסוהו לכלא.

ישב הבחור בכלא, אבל וחפוי ראש. נשא עינים אל החלון היחיד אשר בקיר כלאו, ולא האמין למראה עיניו – ארמונו של המלך נשקף מולו, במלוא פארו והדרו. אורות רבים בוקעים משם, ומנגינות שובות לב מתנגנות... והוא כלוא מאחורי סורגים, בין ארבעה קירות מעפשים, סביבו רק פושעיםובני בליעל.

התחילו הרהורי חרטה לכרסם בלבו. התשוקה לשוב אל הארמון גברה בו יותר ויותר. ולא ידע, שלא היה שם שום ארמון. זו היתה הוראתו של המלך – לבנות קירות, בדומה לחזית המפארת של ארמונו, מול הכלא, כדי שיראה הפוחז ויזכר בארמון ובכל הטובה אשר בו, ויזכור את החסר הגדול אשר גרם לעצמו במעלליו. כך אולי יתעשת וישוב מדרכו הרעה.

אומר הרב יעקב הכהן מג'רבה: הקב"ה נתן לנו בית מקדש, אך מרוב טובה וחסד – בעטנו, סטינו מדרך הישר. אנחנו חוטאים, למרבה הצער, ובכל עת שנתפסים בפשענו, הננו צועקים: "אנחנו הבנים של הקב"ה, תעזבו אותנו!" אנחנו נענשים, סובלים יסורים, יושבים בכלא פה, יושבים בכלא שם...

אמר הקב"ה: שמרו שבת וקיימו מצוותיה, ובשבת תרגישו קצת מעין עולם הבא – תראו את הארמון מול עיניכם. מראה הארמון יעזור לכם להתעשת ולשוב בתשובה, ואז תזכו לגאלהשלמה.

זהו שנאמר: "אל עולם שכלו שבת תזכני – אל משכן שילה תשובת עלני".

10 . "וְאֵת בְּגֵדֵי הַשָּׂרָד וְאֵת-בְּגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת-בְּגֵדֵי בָנָיו לְכַהֵן." (לא,י)

וברש"י, "ואת בגדי השרד אומר אני, לפי פשוטו של מקרא, שא"א לומר שבבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אצלם ואת בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן, אלא אלו בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות, ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני. ונראין דברי שנאמר ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי השרד לשרת בקודש, ולא הוזכר שש עמהם, ואם בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שש".

וכן הוכיח רש"י בפרשת פקודי על הכתוב "ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי השרד לשרת בקודש", שאלו הבגדים שמכסים כלי המקדש בעת סילוק מסעות ולא היו בהם שש.

ותמוה, דבגמ' יומא (עב, א) איתא, אר"ח מאי דכתיב את בגדי השרד לשרת בקודש, אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט", ומבואר שבגדי השרד הם בגדי הכהונה ועל ידם ניצלו שלא עשה בהם כליה, ודרש תיבת שרד בלשון שריד. והאיך פרש"י שאין אלו בגדי הכהונה.

ונראה לתרץ, ובהקדם מה דיש לדקדק בדברי הגמ' שם, הדורשת מן הפסוק "את בגדי השרד לשרת בקודש", שאלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, והאי קרא כתיב בפרשת ויקהל, ויותר היה לו להסמיק את הדרשה למקרא "ואת בגדי השרד וגו'", שקדם לו.

אכן נראה דהמקרא שלפנינו בפרשת תשא לא היה יכול לדרשו לענין בגדי כהונה, כמו שהוכיח רש"י מהא דנאמר אצלם "ואת בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי

בניו לכהן", ולפיכך הביא את המקרא שכתוב בפ' ויקהל, את בגדי השרד לשרת בקודש וגו', ואותם בגדי שרד האמורים שם בגדי כהונה הם.

אלא שיש להבין דכמו שדקדק רש"י במקרא זה שלא ניתן לפרשו לענין בגדי כהונה, כיון שנאמר אצלם ואת בגדי הקודש לאהרן הכהן וגו', הרי אף בפסוק שבפ' ויקהל נאמר "את בגדי השרד לשרת בקודש, את בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן", דמשמע שבגדי השרד ברישא דקרא לאו בבגדי כהונה אמורים.

ואשר נראה, דהחילוק הוא שבפרשתינו נאמר ואת בגדי השרד ואת בגדי הקודש וגו', בוא"ו החיבור, ואילו בפ' ויקהל נאמר את בגדי השרד לשרת בקודש את בגדי הקודש וגו', בלא וא"ו החיבור, וע"כ בלא וא"ו משמעותו שהוא פירוש למה שאמר קודם לכן, שבגדי השרד לשרת הם בגדי הקודש לאהרן ובניו, אבל כאן שנאמר ואת בגדי הקודש בוא"ו החיבור, אין פירושו שבא לפרש הנאמר קודם את בגדי השרד וגו', וע"כ דבגדי השרד ובגדי הכהונה שני ענינים הם.

ונמצא שהבגדים האמורים כאן ובפ' פקודי הינם כיסויים לכלי המקדש, אך בגדי השרד שנאמרו בהם חלוקים, שכאן אין הם בגדי כהונה, ואילו בפ' ויקהל בגדי כהונה הם, וכמבואר.

11. "אֵךְ אֶת-שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקֹדְשְׁכֶם." (לא, יג)

ולהלן (יז) כתיב "ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם", דמשמעותו שהשבת היא אות לעולם, ולעולם היינו לעולמי עולמים ואף לימות המשיח, וצ"ב שכאן מבואר דהשבת היא אות רק לדורותיכם, שמובנו הוא לדור דור אבל לא לימות המשיח, וכן מדויק בדברי המכילתא דדייק על הפסוק אות היא לעולם דאין השבת בטילה לעולם, ולא מצינו שדייק כן בהאי קרא דכתיב לדורותיכם, ויש להבין חילוק הדבר.

והנראה, דבשבת נאמרו בה שני דברים, א' שהיא זכר למעשה בראשית, ב' שהיא זכר ליציאת מצרים, וכפי הנאמר בלוחות הראשונות ששבת היא זכרון למעשה בראשית, ואילו בלוחות השניות כתוב וזכרת כי עבד היית במצרים, ובקידוש השבת מזכירים אנו שני הדברים גם יחד.

ולפ"ז י"ל דאף האות שבשבת נאמרו בו שני ענינים, די שנם שני אותות, האחד כנגד מעשה בראשית והשני כנגד יציאת מצרים, וביאר הגרי"ז דהאות לזכר מעשה בראשית כולל אף את המועדים כדכתיב אך את שבתותי תשמורו, ובעירובין (צו, א) פרש"י שבתות וימים טובים הן עצמן אות בין הקב"ה וישראל כדכתיב אות היא ביני וביניכם, ומדכתיב שבתותי בלשון רבים הרי שכלל בכך אף את המועדים שנקראו שבת כדאיתא במס' שבועות (ט, ב) יעו"ש.

והמועדים בעיקרם הינם אות וזכרון ליציאת מצרים, ולכך האות הראשון הנאמר בקרא הינו זכר ליציאת מצרים שזהו היסוד לבחירת ישראל כעס, ובו נכללו כל המועדות שאף הם זכר ליציאת מצרים, אולם האות השני הוא זכרון למעשה בראשית, כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' וכו', לכן כתיב שבת בלשון יחיד כיון שמדובר בשבת בראשית ולא ביתר המועדים.

ובזה יבואר, דבקרא דידן שהוא אות לזכר שבתות ומועדים כתיב לדורותיכם, פיון דאות זה שהוא זכר למעשה בראשית קיים לעולם ולא יתבטל, אולם האות השני שהוא זכר ליציאת מצרים יתבטל לעתיד לבא, דקיי"ל כרבנן בברכות (יב, א) דלא מזכירים יציאת מצרים לעתיד לבא, ומה"ט לא מנאה הרמב"ם במנין המצוות דהוא מצוה לשעה, כיון שיתבטלו זכירת יציאת מצרים לעתיד לבא.

ולכן מבוארת דרשת המכילתא דאין השבת בטילה לעולם כדכתיב אות היא לעולם, דרק אות זה שהשבת היא זכר למעשה בראשית לא יתבטל לעולם, אולם מה שהשבת היא אות זכר ליציאת מצרים זהו רק לדורותיכם ולא לעתיד לבא כמבואר

12. "אך את-שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם" (לא, יג)

ויאמר ה' אל משה לאמר. ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם.

בפסוק זה רבו התמיהות. המילה "ואתה" לכאורה מיותרת. בכל המצוות נאמר "דבר אל בני ישראל" ללא התוספת של "ואתה".

בנוסף מדוע מיעט הכתוב "אך" את שבתתי. ובעיקר מדוע נקט הכתוב לשון "שבתתי" לשון רבים, לכאורה יכל לכתוב "דבר אל בני" לאמר את השבת תשמרו וכו' מדוע נאמר "ואתה"? מדוע מיעט הכתוב "אך"? ונקט לשון רבים "שבתתי"?

יש להבין ולדעת שאחרי עצת יתרו למשה, היה משה מדבר אל זקני העם, שהיו בתורם מעבירים זאת להמוני העם בפירוט ובהרחבה. רק כאן במלאכת המשכן, משה דיבר לעוסקים ולאמנים ולפועלים ישירות, לא דרך החכמים והזקנים. במלאכת המשכן יש סתירה. בניית המשכן אסורה בשבת. אך מלאכתו השוטפת הפעלתו, קורבנות, הותרו בשבת. "הותר שבות במשכן". לכאורה סתירה? בנוסף בדיני שבת יש חריג בולט, פיקוק"נ הותר בשבת לכתחילה ואפי' מצווה בבחינת "חילולה זה קיומה" על פי הכלל "מוטב יחללו עליו שבת אחת בכדי שישמור שבתות הרבה" זה נאמר וחודש כאן בפרשתנו.

ועל פי זה מובן כל היתורים בפסוק. מאחר ומשה היה צריך הפעם לדבר בפרטי הלכות שבת גם לאנשים הפשוטים, עובדי הקמת המשכן ולא רק לזקנים וחכמים כרגיל. ציווה אותו הכתוב "ואתה", אתה בעצמך תבהיר ותלבן את פירטי הלכות שבת לכל בני".

והמיוחד שבה שלפעמים צריך למעט מכבודה של שבת אחת. "אך" לשון מיעוט. בכדי להרבות כבוד לשבתתי, שבתות הרבה. ולכן הכתוב מיעט ב"אך" והרבה "בשבתתי". שבת שלום.

13. "והלַחַת מַעֲשֶׂה" (לב,טז)

מס' וסמך' שבלוחות בנס היו עומדים:

הגמרא במסכת שבת דף קד' אומרת וקובעת :

גופא א"ר חסדא מ"ס וסמך' שבלוחות בנס היו עומדין :

הקדמה – דע שיש הבדל מהותי בין לוחות ראשונות לאחרונות – ראשונות ה'כתב' היה חרוט ולמעשה האות בנגטיב אינה נמצאת ואין לה כל ממשות והתוך שלה נשאר בשמים ופרח אחר כך באוויר בשבירתן, לעומת הכתב שבלוחות השניות

שבהם היה כתב שלמעשה יש לאות מאסה והכתב מכסה את האבן או הקלף שמחתיות וזנ היסוד שאות בסת"ם צריכה להיות מוקפת גוויל. דהיינו מתחתיה קלף והיא מכסה את השטח שמתחתיו.

שאלות:

מה לי אם הם עמדו בנס, הלוא נשתברו לוחות אלו והאותיות פרחו באוויר? אך נדע ששברי הלוחות מונחים בארון וקדושתן העליונה בה נמצאת אך צורה של אות אין כאן אולי מחמת גודל הקדושה שכלי העולם הזה אינם יכולים להכיל את עוצמת האור הגדול הזה והתוצאה היתה שבירתם.

למה דווקא אותיות אלו הם' והס'?

האם ס' ו ס' רומזים לכוחות הטומאה? (סמאל) שהרי עדיין יש לו שליטה בעולם ובאמת עומדים הם כוחות טומאה אלה רק בנס, כי במציאות האמיתית אין להם כל אחיזה והוא ניזון רק מהתקרבותו לקדושה אך עומדים הם בנס בזכות שיש בהם תפישה כל שהיא והתדבקות אל הקדושה כדוגמת הזבובים הנצמדים בשקיקה אל הדבש.

האם חז"ל רצו ללמדנו את צורת הכתב שהיה בלוחות, או מקופל כאן רעיון עצום על הנס המיוחד שהכתב החרוט בלוחות והאותיות שלמעשה לא היו אלא התהוו בחוסר ה"חומר" כביכול של הלוחות והכל כאן נס אז מה מיוחד דווקא בס' וס'? כל האותיות הלוא נחרטו בנס באותה אבן אלוקית??

אמת שס' וס' אותיות סגורות והכתב שלהם מנתקם מהחוץ ויש להם פנים כמו אי המוקף ים, אך האם יש עומק רעיוני באותיות אלו? ודאי ועוד נגיע בע"ה.

דע שמנצפ"ך הם המשך הגימט' של המאות אחרי הת' ודע שך' = 500 וס' סופית שווה 600. וס' שווה 60 האם יש כאן קשר של 60 כפול 10? אולי 600 אלף אולי ששה צדדים לקוביה אולי, 6 טפחים היו הלוחות? ס' = 60 ס' = 40 ביחד 100. מה זה אומר?

'מס' – צריכים לשלם ובלעדיו לא קיימים חיים באורגניזם של הכלל.

אולי – בדרך הטבע אדם חייב להיות מחובר לכח עליון אך אם הוא סגור מכל רוחותיו כדוגמת הס' וס' אין זה כי עומד הוא בנס ולא טבעי הוא.

היש קשר בין 'מס' ל 'נס'? כך נראה לומר: אדם צריך שיהיה דבר ה' על ליבו יש דברים הנחקקים בלב ויש הנכתבים על הלב. ונמצא שצריך שתהיה המציאות הזו של קירבת האדם לה' אם איזו שהיא אחיזה ממשית עם עשייה בעולם הזה כי אדם שאין לו אחיזה והכל ערטילאי ללא קשר מציאותי ופיזי הוא נקרא עומד בנס. יש כאלה דתי בלב. אך המתבונן בהדרגת חז"ל בעשיית מצוות ישכיל לראות איך יש צורך תמיד בעשייה ממשית שתהיה בית אחיזה כדי לא להסתמך על הנס ולהתבסס קודם כל על הכוחות הנמצאים והטבעיים. והלוחות מעשה אלוהים הוא חרות ... ר"ת מאה שזה מ+ס 60+40=100 מדהים.

14. "וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חִלּוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אָנְכִי שְׁמַע." (לב, יח)

וברש"י אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים הצועקים וי ניסה, אלא קול חירופין וכו'.

מעיון במקרא נראה, שאמר משה רבינו ע"ה שאין כלל קול כזה שהוא ענות גבורה וכו', וקשה דהרי היה לו לומר רק שאינו שומע קול ענות הגבורה כפי שסיים הכתוב.

וביותר מצינו ברמב"ן שהביא ד' המדרש (קהלת ט, יא) שאמר לו משה ליהושע מי שעתיד לנהוג שררה על ישראל אינו מבחין בין קול לקול, והוא צ"ב דמשום שלא ידע איזה קול זה וסבר דקול נצחון בקרב הוא, כבר אינו ראוי להנהיג את ישראל.

ואשר נראה, דמצינו שבמתן תורה נעשו ישראל בני חורין ממלאך המות ומשעבוד מלכויות, וכפי שדרשו חז"ל על המקרא "חרות על הלוחות", אל תקרי חרות אלא חרות, שנעשו בני חורין על ידי מתן תורה, וכפי שמצינו בגמ' עירובין (נד, א) אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות וכו', אין כל אומה ולשון שולטת בהן שנאמר חרות על הלוחות, ולא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא ישלוט בהן מלאך המות.

ומעתה י"ל, דזהו שאמר משה ליהושע, דלא שייך כלל מציאות קול הצועקים בישראל וי ניסה, דזה לא יתכן אחר שנעשו בני חורין כבר, וזהו שטען ליהושע, שהיה לך לדעת שאחר מתן תורה כבר לא שייך בישראל מלחמות, שהרי אין כל אומה שולטת בהן, ואם כדבריו שקול מלחמה הוא בהכרח שסרו ישראל מדרך ה', ונמצא דלא היה כוונתו לומר שאינו ראוי להנהיג את ישראל, אלא אדרבה דבהיותו המנהיג עליו לדעת שאחר מ"ת לא שייך קול מלחמה, וכדנתבאר.

15. "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא... וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה" (לב, כ"ה-כ"ט)

יש לעיין בפרשה זו כמה קושיות:

א. הרי בעגל רק מקצת מן העם חטאו, כמו שכתוב בהמשך הפרשה "ויפול מן העם ביום ההוא כשלושת אלפי איש", ואם כן צריך להבין מדוע כשמשה קרא מי לה' אלי התקבצו אליו רק בני לוי?

ב. עוד יש לעיין, שהרי משה פותח ואומר "כה אמר ה'", והיכן צווה זאת ה'? ואם ה' לא צווה מדוע אמר משה "כה אמר ה'?"

ג. משה אומר לבני לוי "הרגו איש את אחיו ואיש את קרובו" לכאורה היה צריך לומר להם: "הרגו אפילו איש את אחיו", ולא בתור צווי שיהרגו את אחיו?

ובשביל ליישב קושיות אלו נראה לבאר, שהנה הגמרא במסכת פסחים (ח). אומרת "ששלוחי מצווה אינם ניזוקים" אבל למרות זאת הגמרא שם אומרת שאין לבדוק במקום ששכיח היזיקא (ההיזק מצוי) כגון חור שבקיר שמא יש בו עקרב.

הנצי"ב שם בספרו "מרומי שדה" מבאר שעל אף האמור בגמרא, מי שמקיים את המצווה לשם שמים לגמרי ולא על מנת לקבל פרס בעולם הזה או בעולם הבא, לו מובטח שלא ינזק אף במקום ש"שכיח היזיקא". וההסבר בזה הוא שמי שמבטל את רצונותיו האנוכיים לגמרי ומתעלה מעל לטבע הגשמי לגמרי, גם הקב"ה מתנהג אליו באותה צורה ועושה לו ניסים.

[ועל פי זה מסביר הנצי"ב מדוע שמואל לא רצה למשוך את דוד למלך בגלל שחשש שמא ישמע שאול והרגני, עיין שם]

ע"פ הנ"ל אפשר לתרץ את הקושיות שהעלינו, שהרי המלחמה להרוג את העובדים לעגל היא שעת סכנה ולכן מי שאינו עושה זאת לשם שמים לגמרי הרי שמכנים עצמו למצב סכנה ולכן אסור לו להסתכן בכך. משום כך קרא משה "מי לה' אלי", וכוונתו היתה לקרוא לכל מי שהוא לה' לגמרי ללא נטיות אנוכיות, ורק בני לוי היו בדרגה כזו שיכלו להיענות לקריאתו ולצאת למלחמה.

ובאמת נראה שה' לא אמר זאת כי מצוותיו של ה' הם לכלל ישראל, אך למרות זאת אמר משה "כה אמר ה'" כי זהו רצונו של ה' שמי שנמצא בדרגה כזו הוא מצווה לצאת למלחמה כנגד עובדי העגל.

ולפי דברינו יובן גם מדוע צווה "והרגו איש באחיו", שצווה להם בהתחלה שאתם תהרגו איש את אחיו שרק מי שמסוגל לצאת למלחמה במחשבה תחילה שהוא הולך להרוג את אחיו אזי הוא בדרגה הרצויה שלו מותר לצאת למלחמה. אבל אם משה היה אומר הרגו אפילו איש את אחיו מסוגל הלוחם לחשוב מסתמא אני לא יצטרך להרוג את אחי ואז יצאו להילחם גם אנשים שהם בדרגה פחותה שאין בכוחם הנפשי להרוג גם את אחיהם.

16 . "וְעָתָה לֵךְ נִחָה אֶת-הָעָם אֶל אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ הִנֵּה מִלְאֲכֵי יֵלֶךְ לְפָנֶיךָ וּבָיִים פָּקְדֵי וּפְקֻדֹתֵי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם." (לב, לד)

וברש"י, "עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל".

ותמוה דהא בגמ' ע"ז (ד, ב) מבואר שלא היו ישראל ראויין לחטא העגל, וכפרש"י שם שהיו גבורים ושליטים ביצרם, ורק גזירת מלך היא לשלוט בהן שלא יאמרו החוטא לא אשוב שלא יקבלני, ואומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלה תשובתם, א"כ אמאי נקט רש"י דלא נתקבלה תשובתם במלואה וכל פרעון שיש לישראל הרי הוא גם בשביל חטא העגל, הרי לאחר ששבו בתשובה שלימה נתקבלה תשובתם.

ונראה, דשנינו בתהלים (פ"ב) אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וגו', ומבואר דבני ישראל לאחר קבלת התורה ומעמד הר סיני היו

בדרגה כפי שהיה אדם הראשון לפני חטא עץ הדעת, שהיא הדרגה הגבוהה ביותר, אלא שחטאו ופגמו בדרגתם זו, ודין הוא שתשובה מועילה לכפר החטא כדי שלא יגרום להם חטא זה רע, ולזה אכן הועילה תשובתם וחטא זה נתכפר להם, אבל דרגתם שזכו לה בזכות קבלת התורה, לא יכולה היא לשוב אליהם מבלי שיהיה מעמד קבלת התורה כפי שהיה להם בתחילה, ועל השפעת דרגה זו הגיעו אף הפורעניות לישראל, והיינו שאין זה סתם בתורת עונש על החטא, שלזה הרי עשו תשובה והועילה להם תשובה זו, אלא בהיותם במיעוט דרגה, בכה"ג באות פורעניות שונות שלא היו באות אליהם לו היו בדרגתם הקודמת.

ומעתה י"ל, דזהו שפרש"י שאין לך פורענות שאין בה קצת מפרעון עון העגל, בהיות דרגתם נחותה, ודבר זה נמשך כל העת ונוגע לכלל ישראל כולו, כי מחמת אותו חטא כל ישראל מצויים בדרגה נמוכה יותר, וכפי שאדם הראשון ששב בתשובה לא חזר לדרגתו שהיה קודם החטא, כך הוא בישראל לאחר חטא העגל, ומחמת זה באות הפורעניות לישראל בגלותם כל הימים

17. עגל הזהב / הרב ד"ר יהודה ברנדס

הרעיון שבני אדם מסוגלים לחוג מסביב לפסל של עגל עשוי מזהב ולקרוא לו 'אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים' נשמע מופרך לחלוטין לאדם מודרני. כיצד זה עלה על דעתם שהחפץ הדומם הזה שאותו ייצרו במו ידיהם מתכשיטים שנתנו לאהרן, הוא אלהים, והוא שהוציאם מארץ מצרים? הלא עוד לא היה קיים כלל כשיצאו מארץ מצרים!

הקושי הזה אינו מאפיין רק את האדם המודרני. את התהיה על אופן המחשבה של עובדי עבודה זרה הציג כבר הנביא ישעיהו בלעג אירוני:

יִצְרִי פֶסֶל בָּלֶם תְּהֵוּ ... מִי יֵצֵר אֵל וּפֶסֶל נֶסֶךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל? חָרַשׁ בְּרָזַל מַעֲצָד וּפֹעֵל בַּפָּחַם וּבַמִּקְבֹּת יֵצְרֵהוּ וַיַּפְעֵלֵהוּ בְּזִרְעַת כָּחוֹ ... חָרַשׁ עֲצִים נָטָה קוֹ וַיִּתְאַרְהוּ בַּשָּׂרָד יַעֲשֶׂהוּ בַּמִּקְצָעוֹת וּבַמַּחֲגָה יִתְאַרְהוּ ... לְכָרֶת לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תְּרִזָּה וְאַלֹנִי ... וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיִּחַם, אָף יִשְׁקֶה וְאָפָה לָחֶם, אָף יַפְעֵל אֵל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֲשֶׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגֹּד לָמוֹ! חֲצִיו שָׂרָף בָּמוֹ אֵשׁ, עַל חֲצִיו בָּשָׂר יֹאכֵל, יֵצֵלָה צְלִי וַיִּשְׁבֹּעַ, אָף יִחַם וַיֹּאמֶר הָאֵח חַמּוֹתִי רְאִיתִי אוֹר – וַשְּׂאֲרִיתוֹ לֵאלֹהִים עֲשֶׂה, לְפֶסֶלוֹ יִסְגֹּד לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה

וַיִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלֵי אָתָּה! לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טַח מִרְאוֹת עֵינֶיהֶם מִהַשְׁכִּיל לִבָּתָם: וְלֹא יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ? וְלֹא דָעַת וְלֹא תְבוּנָה? לֵאמֹר: חָצִיו שָׂרַפְתִּי בְמוֹ אֵשׁ וְאָף אָפִיתִי עַל גִּחְלֵיו לָחֶם, אֶצְלָה בָּשָׂר וְאָכַל, וַיִּתְּרוּ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה? לְבֹול עֵץ אֶסְגֹּד? (ישעיהו מד ט – יט)

ישעיהו אינו מבין כיצד עולה על דעתו של אדם לקחת בול עץ, להשתמש במחציתו לצרכיו: הסקה ובישול, וממחציתו האחרת להתקין לו פסל שיחשיבהו לאלהים ויתפלל אליו.

כנגד לעגו של ישעיהו, מציבה הגמרא עמדה שונה לחלוטין ביחסה לעובדי עבודה זרה:

רב אשי עמד לדרוש על שלשת המלכים שנאמר עליהם במשנה שאין להם חלק לעולם הבא. (והם: ירבעם, אחאב ומנשה). הכריז: מחר נפתח ונדרוש בחברינו. בא המלך מנשה, נראה לו בחלום ואמר לו, 'חברריך וחברים של אביך' קראת לנו? מהיכן בוצעים המוציא בפת אתה יודע? אמר לו רב אשי: איני יודע. אמר לו, לא למדת מהיכן בוצעים 'המוציא', ואתה מעיז לקרוא לנו חברריך? אמר לו: למדנך, ולמחר אדרשנה בשעור בשמך. אמר לו: מן המקום שבו קורמת הפת בעת האפיה. אמר לו: מאחר שהנכם חכמים כל כך – מדוע עבדתם עבודה זרה? אמר לו: לו היית שם, היית אוחז בשיפולי גלימתך ורץ אחרי. למחר, אמר רב אשי בפתיחת הדרשה: נדרוש על רבותינו. (בבלי סנהדרין קב, ב בתרגום חפשי)

הגמרא מבקשת להבהיר, שהלהיטות אחרי עבודה זרה בימי בית ראשון, שהייתה נראית בלתי מובנת ומוזרה לחלוטין לאמוראים, נבעה מעצמה רוחנית גדולה, והיו לה שרשים בעלי ערך שהיו מעוגנים בזמן ובמקום, ורק ריחוקו של רב אשי מעולמם של עובדי עבודה זרה ההיא, גרם לו שלא להבין מה הניע אותם.

ספרות עניפה נכתבה על אודות עבודה זרה שהיתה קיימת בעולם העתיק ושרידיה קיימים עד ימינו, ותקצר היריעה מלעסוק בכך אפילו כקצה המזלג. עם זאת, פטור בלא כלום אי אפשר. ראשית, כדי ליישב בין דברי הנביא לבין דברי הגמרא, ניתן לומר שגם הנביא ישעיהו, הכיר בעצמתה של עבודה זרה. הוא היה קרוב מרב אשי לעובדי עבודה זרה והכיר את עולמם. ניתן לשער, שהניסוח האירוני שלו, ה'ליצנותא דעבודה זרה', היא סוג של תעמולת נגד, שאינה נובעת מחוסר הבנה

אלא היא דרך של פולמוס, המבקשת להצביע על הצדדים הנלעגים שבפולחן, אך יכולה בה בעת להיות מודעת להיבטים אחרים שאותם הוא מצניע בנבואתו. דרך פירוש האגדה נוכל להציע נקודת מבט אחת על תופעת העבודה הזרה: המפרשים עמלו להסביר מדוע הוצגה חכמתו של מנשה דווקא דרך השאלה ההלכתית של המקום עליו מברכים על הפת, וראשית אפייתו. (עי' מהרש"א, מהר"ל בחדושי אגדות, שפת אמת לברכות לה א, ליקוטי הלכות לר"נ הלכות סעודה הלכה ה).

הפת משובחת מכל מיני המאכל, וזכתה לברכה מיוחדת: המוציא לחם מן הארץ. בניגוד לפירות העץ והאדמה, שאינם עוברים השבחה ברמה כה גבוהה כמו הלחם. לכן, מברכים עליהם ברכה הקרובה יותר לצורתם הטבעית: בורא פרי העץ, בורא פרי האדמה. מה שמבדיל את הפת מפרי העץ והאדמה הוא דווקא מעשה ידי אדם: זורה ובורר ומרקד וטוחן ולש ואופה. כבר הסביר רבן גמליאל לטורנוסרופוס הרשע, שמעלתה של הפת גדולה משל הכוסס חיטין, בדיוק מפני הסיבה הזאת – שהיא מעשה ידי אדם, תיקון שתיקן האדם בעולם. לכאורה, היה מקום לומר, שככל שהמאכל מתוקן יותר על ידי אדם, כך הוא רחוק יותר ממצבו הטבעי כנברא על ידי האלקים, ולכן, ברכתו פחותה. והנה מתגלה, שדווקא ההשבחה האנושית משביחה גם את הברכה!

לכאורה, הניסוח 'המוציא לחם מן הארץ' הוא ניסוח מוזר – שהרי לא הקב"ה הוציא לחם מן הארץ, הקב"ה דווקא הוציא חטין מן הארץ, והאדם הוא שעשה ממנו לחם. אלא מאי, טוען מנשה המלך כנגד רב אשי – דווקא מפני שהדבר נעשה בידי אדם, ברכתו משובחת יותר. מכיון שאין אנו מברכים את ה' רק על הבריאה הטבעית, הגלמית, אלא על מעשה ידי האדם. הנקודה שבה קורמת הפת, ומתנתקת ממצבה הגולמי, ומתחילה להיות לחם, היא הנקודה שעליה מברכים 'המוציא', זהו הרגע שבו ה'לחם' יוצא מן הארץ, מצורתו ה'ארצית'.

אם כך – מן הראוי לשבח ולברך את האלקים דווקא על גבי פסל מעשה ידי אדם. הלא דרך עשיית הפסל מזכירה את דרך עשיית הלחם – לקחו חומרי גלם, במקרה זה זהב, השליכו אותם לאש – כשם שמכניסים את הבצק לתנור, ויצא העגל הזה. ההתלהבות מההישג האנושי המצורף לחומר הגלם הטבעי, היא היא שמחוללת

את השמחה הגדולה, ההודיה הגדולה להשי"ת! כשם שמברכים 'המוציא לחם מן הארץ', כך יש לומר 'אלה אלהיך ישראל' דווקא על ידי הפסל שנעשה בידי אהרן! ובזאת מתרץ מנשה יפה גם את קושייתו של ישעיהו: ישעיהו מתפלא, איך יתכן שאדם נוטל חצי בול עץ ואופה בעזרתו לחם, ובחציו השני משתמש לפסל, ואינו חש במוזרות שבדבר. התשובה, לפי מנשה פשוטה: היא הנותנת, אותו צירוף כוחות של חומר טבעי ומעשה אנושי שמייצר את הפת, ובעקבותיו את ההודיה היתירה לקב"ה, ש'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון', הוא הצירוף שבאמצעותו נוצר הפסל, ועליו יש לשבח את הקב"ה יותר מאשר בפניה ישירה של הודיה לה' על היצירה הגלמית: 'כי אראה שמיד מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת', הוא פחות בערכו מאשר ה'פסל נסך חרש'.

מעתה, עולה התמיהה ההפוכה – מדוע נאסר הפולחן באמצעות חפצים מעשה ידי אדם בעוד שהברכה עליהם מותרת, רצויה ואף משובחת? חלק מן התשובה לכך מצוי בפרשיות הסובבות את חטא העגל, פרשיות המשכן. אכן במשכן ניתנה הרשות לבנות מקום משכן לקב"ה ולעבדו באמצעות כלי עץ וזהב שנעשו בידי אדם. נמצאנו למדים, כי ההבחנה בין עבודת ה' הרצויה לבין הפולחן האסור היא מעודנת ומורכבת, ויש להעמיק בה יותר מכפי שהעלה על דעתו רב אשי.

18. קום עשה לנו אלהים / הרב ד"ר יהודה ברנדס

בפרשת כי תשא הגיעה העת לשלם את "המחיר" של ההנהגה האלקית שהתחדשה בספר שמות. כזכור, דובר בתחילת הספר על "עלית מדרגה" בקשרים שבין הקדוש-ברוך-הוא לעם ישראל. בתקופת האבות התגלה הקב"ה לאבות ולבניהם רק בדרך של א-ל-ש-די, ואילו בספר שמות מופיעה ההתגלות של שם הוי"ה. שם שמשמעותו קשר ישיר יותר, השגחה גלויה, מופתים ניכרים לעין כל. בכוחה של הנהגה זו נעשו מכות מצרים, ניסי ים סוף ומעמד קבלת התורה בהר סיני.

בד בבד, התרגל עם ישראל להשגחה גלויה שכזאת. להרגל זה יש פנים אחרים, עגומים: ההרגל הופך להתמכרות, וכאשר עוברים ארבעים יום בלי השגחה גלויה

ובלי הנהגתו של משה, הנציג עלי אדמות של ההשגחה הזאת, דורש העם מאהרן – "קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו". אין הם יודעים מה לעשות ואיך ללכת בלי ההדרכה וההנהגה הצמודה של משה רבנו. "היינו כשה אובד".

לא יפלא איפוא שבפשוטו של ספר בראשית אין כמעט אזכור לבעיה של עבודת אלילים. אמנם, כשיעקב חוזר מחרן הוא מצוה על בני ביתו לטמון את אלילי הנכר שהביאו עמם, אבל אפילו שם אין תיאור של מאבק באלילים ובאלילות. גם תקופת היותו של העם במצרים, לפני התחלת מפעל הגאולה של משה רבנו, לא מתוארת בתורה כתקופה של עבודת אלילים. לא מוזכר שהעם עבד לאלהי מצרים, למרות שפרשת הנסים מתוארת כמאבק בין ה' לבין אלהי מצרים. תפקיד המכות היה לגרום לפרעה להכיר בה' אלהי ישראל, אך לא מופיע שם היבט של הפקעת אלהי מצרים מליבם של בני ישראל. לא באופן גלוי בפשוטו של מקרא.

זאת, מפני שבמקום שבו אין הנהגה גלויה גם אין כל כך צורך בעבודה זרה, וגם ההתלהבות ממנה אינה רבה, ולא קשה להפרד ממנה. רק אחרי שהתחיל המהלך של הגאולה וההנהגה בשם ה', התחיל גם החשש מעבודה זרה, ולכן מייד לאחר הדיבר הראשון של "אנכי ה' אלקיך" חייבת להופיע גם האזהרה – "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכן "לא תעשה לך פסל, כל תמונה".

ההנהגה האלקית הגלויה, המשכן, השראת השכינה והנבואה ירדו לעולם יחד עם החשש לעשית אלהים אחרים, פולחנים נכריים ונבואת שקר. במקום שאין מקדש – גם אין אלילות. במקום שבו אין נבואה – גם אין מקום לנבואת שקר.

על פי אגדת חז"ל, (יומא סט ב) החשש מפני האסונות הכרוכים בהיבט השלילי של הנהגת ההשגחה הגלויה הביא את אנשי כנסת הגדולה לבטל את "יצרא דעבודה זרה". באותו הרגע יצא מבית קדשי הקדשים כמין ארי של אש. כלומר, יחד עם יצר הרע של עבודה זרה נסתלקו מישראל בתחילת ימי בית שני גם הנבואה, גם גילוי השכינה הישיר שהיה בבית ראשון. אמנם נשאר מקדש – אבל לא באותה רמת גילוי שכינה שהיתה בבית הראשון. המקדש של בית שני הוא זירה לקיום המצוות של סדר קדשים, אבל לא מקום למפגש בלתי אמצעי עם האלקים כפי שחווה חנה במשכן שילה. האש נתעמעמה.

בעית ההשגחה הגלויה וחטא העגל ניתנת להתפרש גם בקנה מידה אחר, בעולם של ימינו.

גם בעולם שאין בו נבואה וגילוי שכינה, ישנן רמות ומדרגות שונות של חשיפה לאור פני מלך חיים. יש דתיות מתונה, שלוה, ש"מסתפקת" בתלמוד תורה וקיום מצוות, דקדוק ההלכה, זהירות בבין אדם לחברו, חגיגת שבתות ומועדי ה' בנועם ובטוב לבב, תפילה בכוונה ובשמחה. יראה ואהבה, דחילו ורחימו – הכל בגבול ובמידה.

ויש שאינם מסתפקים בכך, והם חפצים ב"אש קודש". אין מקום למתינות ורוגע. יש דרישה להתלהבות, חיות וחיוניות, תפילה סוערת ורוגשת, קיום מצוות במידת חסידות, גם אלו שבין אדם למקום וגם שבין אדם לחברו. ההתלהבות הזאת מחפשת לה גם הנהגה מתאימה, לא די בתלמיד חכם מיושב, שקול ומתון, כזה המתואר בהלכות דעות ברמב"ם, מחפשים אדמו"ר, מנהיג שאפשר להסתופף בצילו, להדבק בו, שמפגש איתו מסוגל להלהיב ולהסעיר את הנפש, כפי שמתארת החסידות את דמותם של אדמו"ריה: כמי שרק ראית זיו פניהם יכולה לגרום למהפך נפשי בליבו של החסיד. כך אמורה להראות גם התפילה – רווית להט, דמעות מקצה מזה, וריקודים וניגונים ומחיאת כף מקצה מזה.

במקום שבו יש הנהגה של אש קודש, חתירה למפגש גלוי ובלתי אמצעי עם הנוכחות של החויה וההויה, יש חשש לכינונם של עגלי זהב. כיון שמי שהתרגל למעמדים מרוממים בסדר גודל של קריעת ים סוף ומעמד הר סיני, והוא מדבר במונחים כאלה על החויה הדתית שלו במפגש עם רבו, או בנסיעה לאומן, או בפורים של הישיבה, מוצא את עצמו ריק ומשועמם מבחינה רוחנית כשכל אלו ניטלים ממנו. ואז, באה הקריאה לעגל הזהב. מהו עגל הזהב הזה? ישנם דברים רבים שמילאו את תפקיד עגל הזהב בתולדות עם ישראל בזמן העתיק וגם בעת החדשה. התלהבות מאידיאלים חדשים כדוגמת הסוציאליזם והקומוניזם, התלהבות מאישים דתיים המספקים את הריגוש המתאים כדוגמת שבתאי צבי, או הליכה אחרי הזהב כפשוטו – רדיפת הממון ותענוגות העולם הזה, סמים משכרים כאלה ואחרים, כל אלו מרוויים את הצורך הפנימי להתלהבות וחיות, וממירים את עבודת השם ב"חומרים" אחרים.

חשוב להבין שהפתרון של דיכוי ההתלהבות ומניעת השאיפה למפגש בלתי אמצעי עם ה', במובן של ויתור על שם הוי"ה וחזרה לשם האלקים שליוה את עולמם של האבות – אינו פתרון מספק. משה רבנו לא הסכים עם ההצעה של הקב"ה בעקבות חטא העגל להשאיר את העם בלא הנהגתו הישירה. הוא עומד ומתחנן: איזה משמעות יש להיותנו עם ה', "הלא בלכתך עמנו!" גם אם החשש מפני הנפילה לעבודת העגל גדול, עדיין אי אפשר לוותר על הכמיהה, הנובעת ממקום אמיתי בנפש האדם וברוח האומה, לחיוניות רבה יותר בעבודת ה'.

לפיכך, למעשה, אין פתרון שלם לבעיה שהניח חטא העגל לפתחה של עבודת האלקים בישראל. לכן, החשש מפני החטא הזה ועונשו ימשיך ללוות את עם ישראל כל דורותיו. בכל דור ודור מחדש תוטל על שכמם של מנהיגי העם ומוריו האחריות לשמר את האיזון הנאות, בין הרצון לגילוי שכינה לבין הזהירות מריקודים ומחולות סביב עגלים. כאשר מנהיגי האומה אינם נמצאים בסביבה כדי להשגיח, מוטלת החובה הזאת על כל אדם ואדם מישראל באופן אישי.

19 . כי קרן עור פניו / הרבנית מיכל טיקוצ'נסקי

פניו הקורנים של משה עוררו את לב העם ליראה גדולה. התורה מספרת כי משה לא היה מודע כלל לפניו המאירים ולסיבת ההירתעות ממנו: "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו". התיאור של ערך מוסף רוחני בטיבו אך ניכר לעין, עורר את תשומת לבם של פרשני המקרא לדורותיהם ואף אתגר את עולם האומנות. הרצון להבין או לצייר את פני משה הקורנות היווה מקור לעיסוק בשאלת מהותה, משמעותה ומקורה של אותה הארת פנים.

אחד המדרשים מונה את ה'קרניים' – עשרה במספר – שניתנו לעם ישראל במהלך ההיסטוריה. בתוכם קרנו של האיל מן העקידה ו'קרנו' של עם ישראל ("וירם קרן לעמו") ועוד. המשותף לקרניים הללו הוא הבולטות שלהן, היותם סמל להשראת שכינה ומקור כח ועוצמה. על פי המדרש אותם קרניים נלקחו מעם ישראל וניתנו לאומות העולם ולעתיד לבוא מובטח לנו "כל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". קרני הרשעים יושבו לידינו. באמצעות איסוף ה"קרניים" המדרש מתאר נקודות שיא בהיסטוריה היהודית, שיאים של קירבת ה' ושל גאווה.

לאומית ולצדן – נקודות שפל, תחושת הגלות שבו שרוי עם ישראל והנלווה לו: אובדן ימי הזוהר. כל זה כמובן, מתוך תקווה להשבתם (מדרש תהילים, עה, ה). המחשבה שאותם קרניים הם מתת הא-ל ברצותו נתנם לנו וברצונו לקחם מאיתנו ונתנם להם יש לה ביטוי גם במאמר חז"ל הבא:

אמר רבי חמא ברבי חנינא: הנותן מתנה לחברו אין צריך להודיעו, שנאמר (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (בבלי, ביצה טז, א)

מסיפור הארת פניו של משה מביאים חז"ל ראיה לכך שהנותן מתנה אינו צריך להודיע עליה למקבל. אגב אורחא נמצאנו למדים שקרינת הפנים היא מתנה שזכה בה משה: מדבריהם של חז"ל עולה שהארת הפנים היא אות משמים, סימון ייחודי שנטבע במצחו של משה שנועד לייחד אותו משאר בני האדם. גם במדרש רבה אותה הארה מתפרשת כשכר על שמשה לא זן את עיניו ממראה הסנה ונמנע מליהנות מן השכינה (ויקרא רבה, אחרי מות, כ).

והפירוש שמדרשים אלה מעניקים לשינוי במראהו של משה הוא היותו מסמל את בחירותו של משה. את העובדה שהקב"ה רוצה בו ומבכר אותו. והוא מתהלך כמי שניתן כתר מלכות בראשו. אולי, צריך אף למצוא צידוק לבחירה זו כדי להסביר אותה כשכר על הנהגותיו.

גדולי החסידות, לעומתם הלכו בדרך שונה:

ר' אלימלך מליז'אנסק מסביר שהארת הפנים היא התלהבות האש שבקרבו של משה:

דהצדיק המדבר עם אדם דברי קדושות ויראת ה' אזי בא לו ההתלהבות גדול בלבו ויאיר פניו באור גדול מהתלהבות אש אשר בקרבו וכל זאת לא ידע משה בעצמו אם יש לו התלהבות כלל וזהו בדברו אתו, רצה לומר כשהיה איזה אדם מדבר עם משה דברי קדושות (נועם אלימלך, כי תשא)

בניגוד לעמדת המדרשים שהזכרנו, רוממותו של משה איננה נובעת ממקור עליון – מדובר בתכונה פנימית ובתסיסה אנושית. כוחו של משה נרכש דווקא מתוך דיאלוג עם העם ועם המציאות, ומתוך הכורח המתמיד להורות את תורת ה'.

ההבדל הנוסף הוא בכך שאין מדובר בהתנשאות קבועה, אלא בכשרון רדום התלוי בהצתה.

בחסידות הדמות הזו מזוהה עם הצדיק. הצדיק הוא הצינור לדבר ה' המתווך לפשוטי העם, ולמי שאינו מסוגל להגיע לרמות הגבוהות של השראת שכינה, את דבר ה'. היכולות הבסיסיות של הצדיק הן גבוהות משל שאר בני האדם, אבל אור הפנים אש הקודש וחציבת האמת אינם מתלבים אם לא מתייעצים איתו, או אם הוא ספון בעולמו הפנימי ואינו מעורה בלבטים, בקשיים ובריחוק שחווים מבקשי תורתו.

מתוך כך ניתן ללמוד גם על החוויה ההפוכה. החוויה של רב ומורה שאין לו תלמידים, או של מי שתלמידיו אינם מודעים לכוחם החשוב ולתפקידם. שאינם מכירים ביכולתם לעשות "שימוש" ברבם על מנת ללמוד ממנו ולהפיק ממנו את המיטב האפשרי. במקרים כאלו נוצר שיתוק ונסתמים צינורות השפע. במקום הארת פנים נעכר המראה ובמקום חילוף רעיונות, הם צוללים למעמקים. במקום להוות מקור השראה ויראת רוממות נדמה הצדיק לתלמידיו כמשא וכנטע זר. ההסבר החסידי הזה מבאר היטב מדוע משה לא ידע שקרן עור פניו. קרינה שמקורה במעמקי הנפש, במקום שאין לאדם עצמו גישה אליו לולא המאמץ שבדיאלוג. לא זו אף זו, בכל פעם כשהכוחות הללו נשאבים ומוצאים מן הכח אל הפועל, הם מדויקים בהתאמתם לצורכי התלמידים ומוגבלים על פי כוחם של אלו. לכן, הצדיק חש את מוגבלות יכולותיו ואילו התלמידים ורואי פניו נפעמים מן הדיוק והיופי שבדבריו המעידים על חכמת ה' שבקרבו. התביעה מן הציבור להוציא לפועל את הכוחות הטמונים בידי המנהיגים עד שהארת פניהם תורה על צחצוח הכלים של הדור כולו – היא עיקר דברי ר' אלימלך והלקח המתבקש מהם.

4. בין אדם לחבירו

מצוות הצדקה

מצוות הצדקה היא מן החשובות שבמצוות. "גדולה צדקה" – אמרו חכמינו – "שמקרבת את הגאולה!" מצוות הצדקה מכפרת על חטאי האדם כפי שנאמר "וחטאך בצדקה פרוק"! בנתינת צדקה אנו מרגילים את עצמנו לתת את נפשנו למען הדברים שבהם אנו מאמינים. כאשר האדם נותן חלק מכספו למטרות צדקה – הוא נותן בכך את נפשו.

"ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כז)

בתקופה שבה אנו חיים, תקופת רדיפת המותרות ותאוות-הממון – אין ערוך לחשיבותה של מצות הצדקה: המצוה לתת לאחרים, לוותר על האנוכיות ועל טיפוח החמרנות האישית למען הזולת.

זו מצוה שבה מוצא ביטוי חזק הצורך הבסיסי להעדיף את הרוח על החומר, את הנפש על הגוף, את הערכים על התאוות האישיות. זו מצוה המחנכת את האדם להתחשב בזולת ואף לוותר על שלו למען צרכי הזולת.

יש בזה נקודה נוספת: אנו רואים כי האדם נקשר לכספו אפילו מבחינה נפשית. אדם עלול להרגיש, כי נטילת כספו ממנו, כמוה כנטילת חייו. זאת, משום שבכסף זה הוא השקיע את כל נפשו ואת כל עמלו, או משום זה הוא יכול לקנות ולרכוש את כל אשר נפשו חומדת.

לכן חשוב כל כך להתרגל לתת צדקה. בנתינת צדקה אנו מרגילים את עצמנו לתת את נפשנו למען הדברים שבהם אנו מאמינים. כאשר האדם נותן חלק מכספו למטרות צדקה – הוא נותן בכך את נפשו.

לעובדה זו יש חשיבות רבה בימינו, בדורות שבהם נתקטנו המוחות ונצטמצמו הלבבות. כיום קשה ליהודי הרבה יותר מבעבר למסור את כל ישותו לקב"ה.

ירידת הדורות והחמרנות שפשתה באנשים מקשים על התמסרות אמיתית ופנימית כזאת. לכן יש חשיבות רבה מאוד למצוות הצדקה, שגם היא בבחינת מסירת-הנפש, כאמור. היא אינה דורשת כל מאמץ רוחני; רק החלטה של רגע ונתינה מעשית של הכסף לצרכי צדקה.

יש במצוות הצדקה גם יחוד נפלא. לגבי כל מצווה או מעשה טוב נאמר במפורש כי אסור לנסות את הקב"ה. אין לומר לקב"ה: אני אעשה מצווה פלונית ואתה תן לי דבר זה או אחר. אולם לגבי מצוות הצדקה אומר הקב"ה: "בחנוני נא בזאת" – תנו מעשר מהכנסותיכם (10) לצדקה ותיראו אם לא אתן לכם כמה פעמים ככה!

מנהג נתינת המעשר לצרכי צדקה התקבל בכל תפוצות ישראל. ישנם אף כאלה המהדרים במצווה זו ונותנים חומש מהכנסותיהם (20) לצדקה. המצווה היא מצווה בכל מקרה, ויחד עם זאת מאמין היהודי כי נתינת כסף לצדקה כמוה כהענקת הלווה לקב"ה, ככתוב: "מלווה ה' – חונן דל" (משלי יט, יז). מובטח לנו, איפוא, כי ה"לווה" (הקב"ה) לא ישאר חייב ואף ישלם את "חובו" בכפליים...

האמונה היהודית גם גורסת, כי עלינו לראות את הכסף המצוי בידינו כפיקדון שהפקיד בידינו הבורא כדי שנעשה בו דברים טובים. לכן גם נקראת מצווה זו "צדקה", מלשון "צדק", לאמור: כאשר אנו נותנים מכספנו לנצרכים איננו עושים "טובה" אלא צדק!

* יש לתת צדקה בכל יום חול (בערבי שבתות וחגים – לתרום סכום כפול, גם עבור השבת או החג). חשוב מאד שתימצא בבית קופת-צדקה אשר לתוכה יהיה ניתן לתרום מידי פעם.

* יש לשים דגש רב על חינוך הילדים למתן צדקה. אמצעי מוצלח לכך הוא – לתת לכל ילד קופה אישית ולהצביע לו לתרום לתוכה מידי יום, וכאשר תתמלא – לתת בידו את ההחלטה לאיזו מטרת צדקה להעביר את הכסף.

"גדולה צדקה" – אמרו חכמינו – "שמקרבת את הגאולה

באדיבות אתר חב"ד

5. מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. גשם, רד כבר גשם!! / ניר אביעד

בחודש וחצי האחרונים, מאז הסערה הגדולה שהסעירה את מדינתנו, אני מוצא את עצמי מידי יום מקשיב לתחזית מזג האוויר ומתאכזב בכל פעם מחדש. "ינואר השחון ביותר מאז ומעולם", "שנת בצורת", ושאר מיני כותרות עצובות שכאלה נזרקו לחלל האוויר, ולי אין מנוח ונחמה. לא יעזרו עוד אלף מתקני התפלה – אנחנו רוצים גשם, אנחנו צריכים גשם, אנחנו משוועים לגשם.

אני יודע שאני לא לבד. מחברים רבים אני שומע את הדאגה הזו ואת הצורך הממש נפשי לראות את העננים האפורים ממטירים עלינו את הגשם המבורך, את השלוליות נקוות בצידי הדרך ואת החזאי מספר בסיפוק איך הכנרת עלתה בעוד סנטימטר וחצי.

במקורות היהודים התורה מומשלת למים. זו היא גם הסיבה העמוקה מדוע אנו כה מצפים למים שירדו מהשמיים. ברובד הפשוט המים, כאמור, מספקים את הצורך בשתייה ומסייעים לחקלאות ולתעשייה, אולם ברובד העמוק יותר המים הם המשמעות והרוח שכולנו מחפשים. בדור שלנו אנו רואים את ההתעוררות הגדולה של רבים לשוב את מקורותיהם היהודים ולהרוות את צימאונם, כפי שניבא הנביא עמוס: "הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ. לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'". רבים וטובים כבר לא מסתפקים במרדף אחר הממון, הכבוד המזויף מבני אדם וההנאות הגשמיות של החיים בתוך הסביבה הקרה והמנוכרת בה אנו חיים, אלא כמהים לאמת, למשמעות ולחיבור לעצמם ולנשמתם.

בעקבות ההבנה הזו מה הפרוש והמשמעות הפנימית שהיהדות נותנת למים, אנחנו יכולים להבין את המשקל הרב שנתנו חז"ל לגשם ולממטרים מעבר, כאמור, לתכליתם החשובה כמספקי מים גשמיים. במסכת תענית במשנה נכתב כי "גדול

יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה וכיום שנבראו בו שמים וארץ, "גדול יום הגשמים כיום קיבוץ גלויות", ואפילו "ביום גשמים אף פרוטה שבכיס נושאת ברכה". לאור התחזיות המפתידות שהתפרסמו בתקופה האחרונה לפיהן צפויה לנו עוד שנה שחונה חשוב שנשאל את עצמינו לפשר הדבר. האם זו רק תוצאה של ההתחממות הגלובלית? האם מדובר בגורל אכזר שנחת עלינו? ובעיקר – האם יש לנו אפשרות מעשית ביותר לשנות את הגזירה הקשה?

על מנת לנסות לענות על שאלות אלה יש לשאול שאלה נוספת וחשובה לא פחות – מדוע בארץ המובטחת, ארץ זבת חלב ודבש, כמעט ואין אוצרות טבע ואפילו המים נמצאים בה בצמצום?

התשובות לכל השאלות האלה טמונה בעובדה שעל פי התוכנית של הקב"ה, הגשם והמים אמורים לשמש כנקודת החיבור הפיזית והרוחנית בין השמיים והארץ.

הקשר שלנו עם בורא העולם, כבני אדם, הנאבקים בתאוות וביצר הרע ומשוועים לאמת ואמונה, בא לידי ביטוי ומבחן בכמות המשקעים שתרד משמיים. כאשר יש נתק בין שני העולמות אזי גם המחבר-המקשר (הגשם) חסר. לא יעזור לנו אם נשזרע עננים ונקים מתקני התפלה מתוחכמים, עדיין השליטה תהיה בידי הבורא.

הגמרא מספרת לנו על שלושה מפתחות שנמצאים בידיו של הקב"ה: מפתח תחיית המתים, מפתח הפוריות ומפתח הגשם. למרות שאין כל ספק שבכל שלושת התחומים האלה נעשו התפתחויות מדעיות מופלאות, וגם אם פה ושם מתחנו את גבולות היכולת האנושית, עדיין גם היום מפתח המאסטר נמצא אצל המאסטר. למרות העובדה שהאדם המודרני רגיל להרגיש "גדול" ובעל שליטה בחייו, למרבה האבסורד האמצעי שמשפיע יותר מכל על רווחתו האישית ועל הישרדותו – הגשם נותר מחוץ להשיג ידו, כך שכל שנותר לו הוא לעמוד בצד ולחזות בעובדה שגם חוכמתו ותחכמו לא תוכל במקרה הזה להושיע. התלות המוחלטת הזו בהחלטתו של הבורא האם להוריד או לא להוריד גשם חזקה במיוחד בארץ ישראל בה מקורות המים דלים. כבר בספר "דברים" משווה משה רבנו בין ארץ ישראל ובין מצרים באומרו: "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא...אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. והארץ

אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים.
במצרים זורם הנילוס ועל פי התיאור בפסוק זה מספיק שהאדם מכוון עם רגלו את
זרם המים אל הערוגה כדי שהגידולים ייהנו ממים טריים, בעוד בארץ ישראל יש
צורך לחכות לממטרים משמיים.

על פניו, אם הייתה לנו אפשרות לבחור בין המציאות הראשונה של מים שזורמים
בשפע ובחופשיות כמו במצרים לבין המציאות הנוכחית של ממטרים לא סדורים
ולא מובטחים מראש כמו בא"י, אזי ודאי שכולנו היינו בוחרים באפשרות
הראשונה. אולם כאן בא המשך הפסוק ומסביר את המציאות הרוחנית המיוחדת
של א"י שבגינה זכתה לכל הסופרלטיבים והמעלות האפשריות: "ארץ אשר ה'
דורש אותה. תמיד עיני ה' אלוקיך בה. מראשית השנה עד אחרית שנה".

במצרים אומנם קיימת אספקת מים מובטחת מראש והאדם אינו חש שהוא תלוי
בחסדי שמים, אולם במובן מסוים הוא רחוק מהשגחתו התמידית של הבורא.
לעומת זאת, בא"י ההשגחה האלוקית היא זו המפקחת על גורל המים בצורה
ישירה. עם ישראל מעדיף את התחושה של המצאות תחת פיקוחו הישיר של
הבורא, למרות הקושי הכרוך בכך. קשיים אלה רק מחשלים ומחזקים את הביטחון
והאמונה בה', ואמונה זו היא זו שבונה את האדם ומבטיחה לו שפע רוחני וגשמי.

הדבר דומה לעונשו של הנחש בגן העדן, אשר נאמר לו כי "ועפר תאכל כל חייד".
על פניו הנחש קיבל צ'ופר – הבטחה למזון תמידי, אולם באים המפרשים ומסבירים
שאין עונש גדול מזה, שכן מרגע שהקב"ה סיפק לו את מזונותיו הוא זנח אותם
לנפשו וזאת מציאות קשה יותר מכל עונש אחר. עדיף לסבול ולהיות בקשר עם
הבורא מאשר חיי רווחה אך נתק ממנו.

כדי להשלים את התמונה ולהבין את היחס המיוחד הזה שקיים רק בארץ ישראל
ורק בין הקב"ה ועם ישראל ביחס לכמות המים שתורד, חובה לחזור את קריאת
"שמע "ישראל", אותה אנחנו אומרים פעמיים בכל יום, ולהיזכר בתנאי המאוד
ברור שמציב בפנינו הקב"ה בספר "דברים" פרק יא':

"וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם – לְאַהֲבָה אֶת ה'

לָכֶם, פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעִבַּדְתֶּם ה' אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, לָהֶם. וְחָרָה אַף-יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר, וְהִיאָדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ. וְאִבַּדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה, אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם."

ניתן לקרוא את הפסוקים האלה והשיניים תנקושנה מרוב פחד לשמע הצרה שתנחת עלינו אם נסטה מהדרך הטובה ולא נשמע לדבר ה', אולם ניתן לקרוא את הדברים הללו בעיניים אחרות לחלוטין – עיניים אופטימיות ומלאות תקווה מתוקף ההבנה ש"הכול בידיים שלנו". מצד אחד אנחנו אכן תלויים בחסדי הבורא באופן מוחלט והוא זה שמחליט אם וכמה מים ירדו, אולם מהצד השני זה לחלוטין תלוי בנו – באופן ובמידה שנשמע בקולו. מה פרוש לשמוע בקולו? בראש ובראשונה להיות אחים אוהבים אחד של השני. כמו בכל בית, אין דבר שכואב לאבא יותר מאשר לראות את הבנים שלו רבים בניהם. לפיכך, על מנת שנוכה לשנה גשומה עלינו לשכנע את הקב"ה שאנחנו ראויים לכך. איך עושים את זה? ע"י הגדלת מעשי החסד, הגברת הפרגון והערבות ההדדית, הגדלת האכפתיות איש לרעהו ויישום כלל-העל של התורה: "ואהבת לרעך כמוך".

כולנו זוכרים עוד מימי גן-חובה את הסיפור ממסכת תענית במשנה על חוני-המעגל, אשר בזכות תפילותיו, שבקעו רקיעים והנדר שנדר לא לצאת מהמעגל ששרטט על החול עד שהגשם יבוא, הקב"ה אכן נעתר לו והבצורת נפסקה. המשך הסיפור קצת פחות מוכר, אך יש בו מסר אדיר לכולנו. לאחר הנס הגדול שמעון בן שטח (מגדולי ישראל וראשי הסנהדרין באותם הימים) העביר ביקורת על חוני-המעגל באומרו שאסור היה לו לבצע את הפעולה הזו וכי במקום להיעזר במיסטיקה ו"טריקים" רוחניים היה עליהם לטפל בבעיה האמיתית שמנעה מהגשם לרדת באותה השנה. באותה התקופה, כזכור, היה סכסוך פנימי בין שתי "המפלגות" הגדולות של אותם הימים – הפרושים והצדוקים, והעם היה מפולג ומשוסע. כתגובה להתנהגותנו כאן למטה, הקב"ה החליט שאנחנו לא ראויים לשפע ולברכה שלו ועצר את השמיים מלהוריד גשם.

הכוח שלנו כאומה הוא בקשר הישיר עם הבורא, קשר שבא לידי ביטוי בכמות המשקעים היורדים. כאשר אנחנו נשמעים לו אנחנו זוכים לשנה גשומה ואילו כאשר אנחנו רחוקים מלקיים את ציווינו אנחנו נענשים בבצורת ויובש פיזי ורוחני.

המדהים הוא שלא רק אנחנו הבנו את הקשר הזה וישנן עדויות מלפני 150 שנה על הערבים שחיו בירושלים ובחברון וששכרו בכסף רב את היהודים כדי שיתפללו לחסדי הבורא כשלא היה גשם. גם הם הכירו באמת הפלאית הזו.

למים יש שתי תכונות משלימות: הם מנקים כל מה שמלוכלך ומיותר, ובנוסף מגדלים את החיובי שכבר טמון במציאות. ברגע שהמים פוגשים זרע/פוטנציאל הן נותנים לו חיים ועוזרים לו להיות מי שהוא. שתי התכונות האלה הן בדיוק מה שהקב"ה מצפה מאיתנו לעשות – לנקות את הלכלוך המוסרי מהעולם ולגדל את הטוב שכבר קיים, אבל שבמציאות הרוחנית כפי שהיא כרגע לא יכול לבוא לידי ביטוי.

המסר הזה רלוונטי מאוד לחיים של כל אחד מאיתנו: מעבר למקלחת של מים וסבון לפני השינה כדי לנקות את הגוף מלכלוך וזיעה, עלינו להכניס למערכת הרגשות שלנו מים מסוג אחר – מים של רוחניות ושל אכפתיות לסובבים אותנו. המים האלה ינקו אותנו מהמידות השליליות שיש בנו ואח"כ גם יגלו לנו ויצמיחו את הפוטנציאל האדיר והאלוקי שקיים בכל אחד ואחת מאיתנו.

רובינו משחיתים את זמנינו וכוחותינו ברגשות מאוסים של קינאה, כעס, אגו, עצבות וכו'. מי שמתייאש כבר ממש יכול להאמין שזה מה שיש לעולם להציע לנו ושזה מי שהוא ואין מה לעשות בנידון. האמת היא שיש הרבה מה לעשות בנידון! כל אחד מאתנו יכול להיות בעצמו כמו הגשם ולנקות את עצמו ואת העולם כולו! אפשר לשבת בסלון ולצקצק בלשון כששומעים שלפנינו עוד שבוע יבש, ואפשר, מאידך, להחליט להתחזק באיזו עשייה טובה, לתת צדקה ביד רחבה, להיות סבלניים לילדינו, לוותר לנהג ברכב ממול שרוצה להשתלב בנתיב, לחייך במעלית אל השכנה מקומה חמישית ולשאול לשלומה, לוותר על הכבוד המזויף מבני אדם, לא לגזול מהמעסיק שלנו, וכו' וכו' וכו'. בכוחנו ממש לקבוע לכמה מים נהיה זכאים!

לסיכומו של דבר – התשובה לשאלה הסופר-חשובה ואקטואלית: "האם לפנינו חורף שחון?" תלויה, כאמור, בנו.

ע"י תפילות מעומק הלב לחסדים ולגשמי ברכה, ובעיקר ע"י מעשים טובים
אנחנו יכולים לכופף את חוקי הטבע ולהוכיח לכל החזאים למיניהם ששקעים
ברומטרים ועננים הם תוצר ישיר למידת הקשר שלנו עם הבורא ולא כפופים
לשום פרמטר אחר או לאקראיות כזו או אחרת של הטבע.

בעזרת השם ובעזרת העשיות שלנו שנזכה לגשמי ברכה עוד החורף הזה.

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – שנת תשע"ד ב–"הפנינים לשבת".

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן.

אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת כי תשא

קדושים

- רלב. שלא להכשיל תם בדרך.
- רלג. שלא לעול המשפט.
- רלד. שלא לכבד גדול בדין.
- רלה. מצוה שישפט בצדק.
- רלו. שלא לרגל.
- רלז. שלא לעמד על דם רעים.
- רלח. שלא לשנא אחים.
- רלט. מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה.
- רמ. שלא להלבין פני אדם מישראל.
- רמא. שלא לנקם.
- רמב. שלא לנטר.
- רמג. מצות אהבת ישראל.

רלב. שלא להכשיל תם בדרך.

שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, אבל נישיר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא ישר ועצה טובה, שנאמר (ויקרא יט יד) ולפני עור לא תתן מכשל. ולשון ספרא (ב יד) לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרו זכרונם לברכה (שם) אל יאמר אדם לחברו מכר שדך וקח חמור, והוא עוקף עליו ונוטלה הימנו. וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזר עובר עברה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבר פעמים אחרים עוד, ומזה הצד אמרו זכרונם לברכה (ב"מ עה ב), במלוה ולוה ברבית ששניהם עוברים בלפני עור וגו'. שרש המצוה. ידוע, כי תקון העולם וישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה, בריש מסכת עבודה זרה (יד א) דאלפני מפקדינן אבל אלפני דלפני לא מפקדינן, ומפני כן פרשו שם (ו א), דכי בעיא לן בגמרא טעמא דמתניתין אי משום דאזיל ומודה אי משום לפני עור, דלא הוה מסתפק בטעמא דמתניתין אלא בלשאת ולתת עמהם, דיהיב ליה ישראל לגוי מידי דחזי לתקרובת, ובכי האי גונא אפשר דאכא ביה משום ולפני עור, אבל שאר מתניתין כלה, כגון להלוות ולפדען ולהשאיל משום דאזיל ומודה הוא אסורא, דמשום לפני עור לכא למימר, דשאלה בעינה הדרא, ולהלוות ולפרען נמי, וזוי יהבינן להו וזוי לא חזו לתקרבת, מאי אמרת, דילמא זבין בהו תקרבת, הוה ליה לפני דלפני ובכי האי גונא לא מפקדינן, כמו שאמרו, וכן כל כיוצא בזה. וכן מה שאמרו זכרונם לברכה (שם טו ב), שאסור למכר כל כלי מלחמה וכל דבר שיש בו נזק לרבים, אלא אם כן מוכרין כי היכי דמגנו עלן. וכן אסור למוכרו לישראל המוכר לעכו"ם, וכן לישראל לסטים, ואסור הכל משום ולפני עור. ויתר פרטיה במקומות מהתלמוד בפזור [הלכות רוצח פי"א].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה והשיא את חברו לדעת עצה שאינה הוגנת לו או סיע אותו בדבר עברה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך, ואין לוקין עליו, לפי שאין בו מעשה.

רלג. שלא לעול המשפט.

שלא יעשה הדין עול בדין והעול יהיה בכל עת שיעבר על מה שצותה לנו התורה בענין הדין, אלא אם כן עשה ברצון בעלי הדין, ועל זה נאמר (ויקרא יט טו) לא תעשו עול במשפט.

שרש המצוה ידוע, כי במשפט צדק, יתקם ישוב בני אדם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (כתובות קה, א), שהמענה את הדין בכלל מעול המשפט הוא. ומה שאמרו (אבות א א) הוו מתונים בדין, כדי שלא יבואו לעול המשפט. ואמרו זכרונם לברכה (יבמות קט ב) שראוי למי שדן להמלך עם גדול ממנו אם הוא אצלו, ואמרו (אבות ד, ז) באזהרת ענין זה כל המונע עצמו מן הדין מונע ממנו איבה וגזל ושבועת שוא, וכל זה ללמדנו שהדבר צריך מתון וישוב הדעת הרבה כדי שלא יטעו בדין, כי הרבה דברים יש בדינים, וחכם גדול צריך להיות בדין, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (ב"ב קעה, ב) הרוצה להתחכם יעסק בדיני ממונות, שאין מקצע בתורה גדול מהן, שהם כמעין הנובע. והזהירונו גם כן (סנהדרין ח, א) שיהא חביב עלינו דין של פרוטה כדין של מאה מנה לדון אותה לאמתו. ומפני חמר הדין, שבחו הרבה מי שיכול להטיל פשרה בין בעלי הריב, ועליו נאמר (זכריה ח טז) אמת ומשפט שלום שפטו, שזהו משפט של שלום, וכן בדוד הוא אומר (שמואל ב ח טו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, אי זהו משפט שיש עמו צדקה? הוי אומר זהו מצוה. ויתר רבי האזהרות שהזהירונו זכרונם לברכה בהשוות הדין, ושאר פרטי המצוה, הם בפזור בסדר נזיקין, והעקר במסכת סנהדרין [ח"מ סי' יז].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם המשפט. והעובר על ועשה עול במשפט, כלומר, שדן שלא כדין תורה לדעת עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו, דלאו שאין בו מעשה אלא דבור לבד, אין לוקין עליו, חוץ מאותן שמנינו למעלה (מצוה רלט), ועוד שהרי כל הדן שלא כדין תורה דינו חוזר, ולפיכך אין לוקין עליו, וכדאמרינן בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (לג א), שכל הטועה בדבר משנה, לעולם חוזר. והענין לומר שכל הטועה לדון במה שהוא הפך כונת התורה, בלי ספק דינו בטל לגמרי, והרי הוא כאלו לא נאמר, ושם יתבאר שיש צדדין. שאם דן הדין בהפך האמת שדינו דין וחיב לשלם מביתו למי שעוה לו דינו, ומכל זה לא יתחיב מלקות, ואפילו עשה בו מעשה, וכגון שנשא ונתן ביד, מן הכלל שבידינו שכל לאו שנתן לתשלומין, אין לוקין עליו.

ואם לא שיאריך הענין ונצא מגדר מלאכתנו באנו לפרש בארכה כל הצדדין שהדין חוזר, והצדדין שאינו חוזר וחיב הבית דין לשלם מביתו, והצדדין שאינו חוזר ופטור הבית דין לשלם. ומכלל דמלתא לפי הנראה, דכל היכא שדנו בלא קבלה ואכא בעיר גדול מהם וטעו ואפילו בשקול הדעת דינם חוזר, והוא שלא נשאו ונתנו ביד שאלו נשאו ונתנו ביד אין דינם חוזר, אבל חיבין לשלם, בענין אחר אין דינם חוזר. והיכא שדנו ברשות דלכא למימר דהוו פושעים כשבאו לדון פטורים מלשלם. והיכא דלאו ברשות, אי נמי בכל צד דאכא למימר דהוו פושעים כלל כשבאו לדון חיבים לשלם. וכל היכא דאמרי דינם חוזר, אפילו אבד או נאכל הדבר שדנו עליו פטורים מלשלם, אלא אם כן נשאו ונתנו בידם ממש, כיון שכן מדין מזיקין מיהת

חיבים לשלם, הא לאו הכי פטורין. והא דאמרינן לעיל דכל שטועה בדבר משנה לעולם חוזר, פרשו לנו מורי ישמרו אל, דלאו דוקא משנה ממש, אלא אף כל שהוא מפרש בתלמוד בדברי האמוראין שהוא הלכה וטעה בה הדין גם זה טועה בדבר משנה יקרא. ועוד הפריזו על מדותם לומר עוד, שאפילו הטועה בדבר אחד שפסק אחד מן הגאונים או מן החכמים המפרסמים בינינו בחכמה כטועה בדבר משנה משוינן ליה, אלא אם כן יאמר אותו הבית דין שאע"פ שהיה יודע ונזכר דעת אותו הגאון או החכם לא יהיה דין כמוהו ולא ישוב בשבילו מלדון דיניו כדעתו, והוא שיהא ראוי לכך.

רלד. שלא לכבד גדול בדין.

שלא יכבד הדין אחד מבעלי הדין בשעת הריב, ואפילו היה גדול ונכבד ונשוא פנים, שנאמר (ויקרא יט טו) ולא תהדר פני גדול. ואמרו בספרא (קדושים ד ג) שלא תאמר עשיר הוא זה, בן גדולים הוא, היאך אבישנו, כלומר שלא אכבד אותו יותר מבעל דינו שאינו גדול כמוהו, לכך נאמר ולא תהדר פני גדול. שרש המצוה ידוע, וכתבתיו בראש הסדר (מצוה רלה).

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (שבועות ל, א) שלא יהא אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדין, כי בהיותם לפני הבית דין ראוי להם לעמד כאלו הם לפני שכינה, כי רוח אלהים שוכן בתוך עדת דיני ישראל, כמו שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל. ומכל מקום אמרו זכרונם לברכה (שם ב), שאם רצו להושיב בעלי הדין הרשות בידם, ובמה דברים אמורים? בשעת משא ומתן, אבל בגמר דין, מן החיוב הוא בעמידה, כמו שנאמר (שמות יח יג) ויעמד העם על משה. אלא שנהגו בכל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד להושיבם מפני המחלקת, ואפילו העדים, שכתוב בהם (דברים יט יז) ועמדו שני האנשים נהגו גם כן היום להושיב (רמב"ם סנהדרין כא ה). ויתר פרטיה מבארים במקומות מסנהדרין ושבועות [שם].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, כי להם המשפט. ועובר עליה וכבד בעל דין אחד יותר מחברו במזיד עבר על לאו זה ובטל עשה שכתוב (ויקרא יט טו) בצדק תשפט עמיתך. ומה שהתירו זכרונם לברכה בזה ביתרון החכם על עם הארץ עם קצת שאר דיני המצוה, נכתב לקמן במצוה הבאה בסמוך (מצוה רלה).

רלה. מצוה שישפט בצדק.

לשפט בצדק, שנאמר (ויקרא יט טו) בצדק תשפט עמיתך, ובא הפרוש שנצטוו הדיינים להשוות בעלי הריב, כלומר, שלא יכבד הדין אחד. מבעלי הדין יותר מן

האחר, וכן אמרו בספרא (קדושים ד ד) שלא יהא אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר לו קצר דבריו. וכן בפרק שבועת העדות (שבועות ל א), תנו רבנן בצדק תשפט עמיתך, שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריו. וכן בכלל מצוה זו, שכל איש שהוא חכם בדיני התורה וישר בדרכיו, שהוא מצוה שידין דין תורה בין בעלי הריב אם יש כח בידו, ואפילו יחיד יכול לדון מדין תורה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין ג, א) אחד דן את חברו דין תורה, שנאמר בצדק תשפט עמיתך. וחכמים הזהירו (אבות ד ח), שלא יהא אדם דן יחידו. ועוד יש בכלל מצוה זו, שראוי לכל אדם לדון את חברו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב.

שרש המצוה נגלה הוא, כי בהשוות הדין יתישב העולם, ואם יכבד הדין את האחד מבעלי הדין על האחר יפחד בעל הריב מלהגיד כל טענותיו לפניו, ומתוך כך יצא המשפט מעקל. ובמה שאמרנו שמצוה על החכם בדברי תורה והוא איש ישר לדון בין החולקים, שזהו בכלל המצוה, כמו כן, גם בזה תועלת, כי החכם והישר, ידין דין אמת. ואם הוא היודע לא ירצה לשפט ישפטום שאר בני אדם שאינם חכמים ויטו הדין על האחד מבעלי הדין בלי ידיעה. גם במה שאמרנו שכל אדם חייב לדון חברו לכף זכות, שהוא בכלל המצוה, יהיה סבה להיות בין אנשים שלום ורעות, ונמצא שעקר כל כונת המצוה להועיל בישוב בני אדם עם ישר הדין ולתת ביניהם שלום עם סלוק החשד איש באיש.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (שבועות לא א) ששני בעלי דין שהיה האחד לבוש בגדים יקרים והשני בגדים בלויים, אומרים למכבד הלבישוהו כמותך או לבש כמותו ואחר כך נדין ביניהם, כדי שתהיו שוין, ועכשו בזמננו לא ראינו בית דין שעשה כן. ועוד אמרו זכרונם לברכה (רמב"ם סנהדרין כא ג) שמצוה להושיבם בשוה, ולא האחד למעלה מחברו או האחד בישיבה והאחר בעמידה, רק בתלמיד חכם ועם הארץ שאמרו בהם מושיבין החכם ואומרים לעם הארץ שב, ואם לא ישב אין מקפידין על כך (שם ה"ד). ואמרו זכרונם לברכה (שם ה"ו) שאם באו לפניך הרבה דינים ויש ביניהן דין יתום ואלמנה, שמצוה להקדימן, שנאמר (ישעיהו א יז) שפטו יתום ריבו אלמנה. כלומר, שבדינם נצטוינו לזרז יותר מבדין אחרים. וכן אמרו זכרונם לברכה (כתובות קה ב), שדין תלמיד חכם קדם לדין עם הארץ, ודין אשה קדם לדין איש, לפי שבשת האשה מרבה, וכל זה שאמרנו בכלל בצדק תשפט הוא. וענינים אלו עם יתר פרטי המצוה, במקומות מפזרים בתלמוד, ומהן הרבה בסנהדרין ושבועות [ח"מ סימן יז].

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים, שהן חייבין לדון ולא הנקבות. ואולם גם הנקבות חייבות במה שאמרנו שהוא בכלל מצוה זו, והוא לדון החבר לכף זכות.

רלו. שלא לרגל.

שנמנענו מרכילות, שנאמר (ויקרא יט טז) לא תלך רכיל. והענין הוא, שאם נשמע אדם מדבר רע בחברו, שלא נלך אליו ונספר לו פלוני מדבר כך וכך, אלא אם כן תהיה כונתנו לסלק הנזקין ולהשבית ריב. ואמרו זכרונם לברכה (כתובות מו, א) בפרוש רכיל דך לזה וקשה לזה, דבר אחר לא תהא כרוכל, מטעין דברים והולך. משרשי המצוה. כי השם חפץ בטובת הבריות אשר ברא וצונו בזה כדי להיות שלום בינינו כי הרכילות מביא לריב ומצה.

פרטי המצוה ורב האזהרות שהזהירונו זכרונם לברכה על הרכילות ועל לשון הרע שתפו, יתבארו במקומות מהתלמוד ובמדרשות בפזור [ה' דעות פ"ז]. ובפרוש אמרו (ערכין טו ב) בלשון הרע. שממית האומרו והמקבלו [ו] שנאמר עליו, והמקבלו יותר מכלל, והזהירו הרבה עליו עד שאמרו דרך משל (ב"מ נט ב): מאן דאית [ליה] זקיפא בדקתיה, לא לימא זקוף ביניתא. ואמרו (ערכין טז א) כי בכלל אבק לשון הרע הוא המשבח חברו בפני שונאו, שנאמר (משלי כז יד) מברך רעהו וגו'.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה ורגל על לשונו עובר על לאו, והוא כעובר על מצות מלך, ואין בו מלקות, לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להלקות מלבד רצועה של עגל ושל פרות. ואף על פי שאין בלאו הזה מלקות לפי שאין בו מעשה, פעמים שיש בו אפילו חיוב מיתה, כידוע בדין מוסר. וזה הדין התירו חכמים לעשות אפילו בחוצה לארץ לתקון העולם, מוטב ימות איש אחד ולא יזיק ויאבד לרבים גופם או אפילו ממונם.

ואכתב לך בני מעט ממה שיש בגמרא בענין זה, ואם תזכה לדעת תראה הכל במקומו. גרסינן בפרק הגזול בתרא (ב"ק קטז ב) ההוא גברא דאחוי כריא דחטי דבי ריש גלותא, חיביה רב נחמן לשלומה, וטעמא משום דינא דגרמי (שם קיז ב). ודוקא שהראה מעצמו אבל מתוך האנס, פטור, וכדתניא (שם קיז, א) ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חברו פטור. ופרשו מורינו זכרונם לברכה, דלא סוף דבר אנסוהו בגופו אלא אפילו אנסוהו בממון שיקחו לו ממון אם לא יראה ממון חברו והראהו פטור, דכל מראה על ידי אנס פטור ואינו חייב אלא במראה מעצמו. וכן כתב הרב רבי אברהם בר רבי דוד זכרונם לברכה. ואם נשא ונתן ביד חייב, ואפילו על ידי אנס נפשות. ואם תאמר אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, יש לומר מי אמרינן ליה ימות? יתן וישלם קאמרינן ליה, ולא יציל עצמו בממון חברו, ואפילו בנרדף שהיה בורח מפני רודף ושבר כלים חייב, ואף על פי שלא שברן בכונה אלא בלא כונה, ובשעה שהיה בורח להנצל, וכל שכן נשא ונתן ביד שחייב בתשלומין. ואם לאחר שהראה מתוך האנס נשא ונתן ביד, משעה שהראה רואין את הדבר כאלו נשרף ושוב אינו מתחייב עליו משום נשא ונתן, ומשום שהראה נמי אינו חייב

כיון שהראה מתוך האנס כדכתיבנא. והכי אמרינן התם ההוא גברא דאחוי חמרא דרב מרי ורב פנחס בני דרב פפא, פרוש מתוך האנס. אמרי ליה דרי ואמטי, דרא ואמטי. ואסיקנא, דכיון דאוקמינהו עלויה, מקלא קליא ושוב אינו מתחייב עליו. והיכא דהראה מעצמו בלא טענת אנס חייב מיתה ותשלומין, דגרסינן התם ההוא גברא דהוה בעי דנחוי בי תבנא דחבריה אתא לקמיה דרב, אמר ליה רב לא תעבד הכי כלומר התרה בו לא הוה צאית הוה יתיב רב כהנא קמיה דרב, קם רב כהנא שמטיה לקועיה כלומר הרגו והכי מוכח הא דאמר ליה רב לרב כהנא האידנא מלכותא דפרסאי היא וקפדי אשפיכות דמים. ואמרינן נמי בגמרא (שם קיט א), גבי מאן דאבעיא לן ממון מוסד אם מתר לאבדו, ומהדרינן ליה, לא יהא ממונו חמור מגופו, אלמא דגופו מתר לאבדו, מיהו דוקא בשעת מעשה ועל ידי התראה, וכמעשה דרב כהנא, ואינו צריך שיקבל עליו התראה כשאר חייבי מיתות. ומי שמחזק למסר, נראה שהוא כמתרה ועומד, ומתר להרגו בכל שעה. ודעת הרמב"ם זכרוננו לברכה (חובל ומזיק ח יא), שכתב בדין מוסר כך הוא, כיון שאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו ואפילו ממון קל הרי זה התיר עצמו למיתה, ומתרינן בו ואומרים לו אל תמסר, אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסר מצוה להרגו, וכל הקודם להרגו זכה. עשה המוסר אשר זמם ומסר, יראה לי שאסור להרגו, אלא אם כן החזק למסר הרי זה יהרג שמא ימסר אחרים, עד כאן לשון הרב. הצריך התראה למי שאינו מחזק למסר ושיקבל התראה, ולמי שהוא מחזק למסר נראה מתוך דבריו שאינו צריך התראה. ואין המוסר יכול לומר בשביל שפלוגי מצר לי אני מוסרו ביד גוים, שאין זה פוטרו מענשו, אבל המצר לצבור, מתר לצבור למסרו ביד גוים, וכן כתב הרמב"ם זכרוננו לברכה (שם הי"א). ואסור לאבד ממון מוסר, משום (איוב כז יז) רשע יכין וצדיק ילבש. כדאסיקנא בפרק הגזול (קיט א).

רלז. שלא לעמד על דם רעים.

שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת המיתה והאבדה ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד, שנאמר (ויקרא יט טז) לא תעמד על דם רעך. ואמרינן בסנהדרין (עג א) תניא מניין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו בנפשו שנאמר לא תעמד על דם רעך. ולא מבעיא אצוליה בנפשיה דמחייב, אלא מטרח ומיגר נמי אגירי חייב, ועוד כללו דבותינו ז"ל באזהרה זו שלא לכבש עדות כדי שלא יאבד חברו ממון. וכן הוא בספרא (סדר קדושים ד ח) מנין שאם נודע לו עדות שאינו רשאי לשתק עליה, שנאמר ולא תעמד על דם רעך. ומנין שאם ראיתו טובע בנהר וכו'. ומנין לרודף אחר חברו להרגו, שאתה חייב להצילו בנפשו? שנאמר לא תעמד וגו'.

שרש מצוה זו ידוע, כי כמו שיציל האחד את חברו כן חברו יציל אותו ויתישב העולם בכך, והאל חפץ בישובו כי לשבת יצרה, וכבר נתבאר דני מצוה זו במסכת סנהדרין (עג א).

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה ונמנע מלהציל ויש יכולת בידו עבר על לאו, ואין לוקין עליו לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, דקימא לן אין לוקין עליו.

רלח. שלא לשנא אחים.

שלא לשנא שנאת הלב אחד מישראל. שנאמר (ויקרא יט יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. (קדושים ד ח) ולשון ספרא, לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. וכמו כן בערכין (טז ב) בשנאה שבלב הכתוב מדבר. אבל כשיראה לו שנאה וידע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו, אמנם הוא עובר על לא תקם ולא תטר, ועובר כמו כן על עשה, שנאמר (שם יח) ואהבת לרעך כמוך. ומכל מקום שנאת הלב היא קשה מכל השנאה הגלויה, ועליה תזהיר התורה ביותר.

שרש המצוה ידוע. כי שנאת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו, והיא סבה לכל המסירות הנעשות בין אנשים, והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המאוס בעיני כל בעל שכל.

פרטי המצוה ורבי האזהרות שהזהירונו רבותינו זכרונם לברכה עליה שלא להרגיל נפשנו במדה רעה זו, מבארים בתלמוד בפזור ובמדרשים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה וקבע שנאה בלבו לאחד מכל ישראל הכשרים עבר על לאו זה, ואין לוקין עליו, לפי שאין בו מעשה, אבל בשנאת הרשעים, אין בו אסור, אלא מצוה לשנאתם אחר שנוכח אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהם שנאמר (תהלים קלט כא) הלא משנאיך יי אשנא ובתקוממך אתקוטט.

רלט. מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה.

להוכיח אחד מישראל שאינו מתנהג כשורה, בין בדברים שבין אדם לחברו או בין אדם למקום, שנאמר (ויקרא יט יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרו בספרא (קדושים ד ח) מניין אם הוכחתו ארבעה וחמשה פעמים ולא חזר, שאתה חייב לחזר ולהוכיח? תלמוד לומר הוכח תוכיח. ועוד אמרו זכרונם לברכה בגמרא (ב"מ לא א) הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים. ואמרו שם בספרא יכול מוכיחו ופניו משתנות? תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. וזה מלמד שבתחלת התוכחה שראוי לאדם, להוכיח בסתר ובלשון רכה ודברי נחת, כדי שלא יתביש,

ואין ספק שאם לא חזר בו בכך, שמכלימין החוטא ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו עד שיחזור למוטב.

משרשי המצוה. לפי שיש בזה שלום וטובה בין אנשים, כי כשיחטא איש לאיש ויוכיחו במסתרים יתנצל לפניו ויקבל התנצלותו וישלם (י"ג וישלים) עמו, ואם לא יוכיחו ישטמנו בלבם ויזיק אליו לפי שעה או לזמן מן הזמנים, כמו שנאמר ברשעים (שמואל ב יג כב) ולא דבר אבשלום עם אמנון. וכל דרכי התורה דרכי נועם ונתיבותיה שלום.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ערכין טז ב) שחייב מצוה זו עד הכאה, כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החוטא עד כדי שיהיה קרוב החוטא להכות את המוכיח. ומכל מקום, אמרו זכרונם לברכה (שם) גם כן, שאם ידאה המוכיח שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא, מתוך גדל רשע החוטא, או שהוא אלם ורשע ביותר ומתירא ממנו שלא יעמד עליו ויהרגנו שאינו חייב במצוה זו באיש כזה, וזהו אמרם זכרונם לברכה (יבמות סה ב) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה לשתק במקום שאין הדבר נשמע, לפי שיהיה בענין קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכח. ומכל מקום יש להתישב לכל בל נפש ולהשגיח הרבה בענינים אלה, ולחשב ולראות אם יהיה תועלת בדבריו אל החוטא, שיוכיחו ויבטח בשם יתברך, כי הוא יעזרנו בהלחמו עם שונאיו, ואל ירך לבבו ולא יירא, כי השם שומר את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד, ואם ישוב החוטא יהיה לו בזה שכר גדול, ומי שבידו להשיבו ולמחות בו ולא מחה הוא נתפש על חטאו, וזה דבר ברור מדברי רבותינו (שבת נה א), גם מן הכתוב (ישעיהו ג יד). ועוד אמרו זכרונם לברכה (שם) שאפילו הקטן חייב להוכיח הגדול אם יראה הגדול הולך בדרך לא טוב. ויתר פרטי מצוה זו, נתבאר במקומות מפזרים בתלמוד [הל' דעות פ"ז]. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה ולא הוכיח בענין שאמרנו בטל עשה, ועוד שהוא מכת הרשעים שעושים כן.

רמ. שלא להלבין פני אדם מישראל.

שלא לביש אחד מישראל, וזה העון יקראו רבותינו זכרונם לברכה (אבות ג טו) מלבין פני חברו ברבים. והלאו הבא על זה הוא מה שכתוב (ויקרא יט יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרו בספרא (קדשים ד ח) מנין שאם הוכחתו אפילו ארבעה או חמשה פעמים חזר והוכח שנאמר הוכח תוכיח. יכול אפילו פניו משתנות? תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

שרש המצוה ידוע, לפי שהבשת צער גדול לבריות אין גדול ממנו, ועל כן מנענו האל מלצער בריותיו כל כך, כי אפשר להוכיחם ביחוד ולא יתביש החוטא כל כך,

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (יומא פו ב), שלא בכל הדברים הזהרנו בכך, אלא בדברים שבין אדם לחברו, אבל בדברי שמים אם לא חזר מן התוכחה שבסתר מצוה להכלימו ברבים ולפרסם חטאו ולבזותו ולקללו עד שיחזר למוטב, כדרך שעשו הנביאים לישראל. ומה שאמרו זכרונם לברכה (ברכות מג ב) על דרך אזהרה בענין זה נוח לו לאדם, שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנא לן? מתמר, שלא רצתה להלבין פני חמיה לאמר בפרסום שממנו היא הרה, ולולא שמצאה הערבון והודיעה הדבר ברמז היתה נדונת בשרפה ולא הלבנה פניו. ושאר פרטי המצוה במקומות מהגמרא בפזור ובמדרשות. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה והלבין פני חברו ברבים במזיד שלא מחמת עברה על הענין שאמרנו, עבר על מצות מלך, אבל אינו לוקה, לפי שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להפרע מעוברי רצונו.

רמא. שלא לנקם.

שלא לנקם. כלומר, שנמנענו מלקחת נקמה מישראל, הענין הוא, כגון ישראל שהרע או צער לחברו באחד מכל הדברים, ונוהג רב בני אדם שבעולם הוא שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להן, עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיבם, ומזה הענין מנענו השם יתברך באמרו (ויקרא יט יח) לא תקם. ולשון ספרא (קדושים ד י) עד היכן כחה של נקמה?

אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו, למחר אמר לו השאילני קרדמך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלת לי מגלך, לכך נאמר, לא תקם. ועל כגון זה הקש כל הדברים.

משרשי המצוה. שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו משוב עד רע, הוא סבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא. ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצעררהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עונותיו גרמו, והשם יתבדך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקם ממנו, כי הוא אינו סבת רעתו, כי העון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב טז יא) הניחו לו ויקלל כי אמר לו יי. תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. ועוד נמצא במצוה זו תועלת רבה להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם יתברך שלום להם.

דיני המצוה. קצרים, כבר זכרנו רבן לפי הנראה.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה וקבע בלבו לשנא חברו על שהרע לו עד שיגמלוהו כרעתו עבר על לאו זה, ורעתו רבה כי הוא סבה לתקלה מרבה, אבל אין לוקין על זה הלאו, לפי שאין בו מעשה. וכלל זה יהיה בידך בכל מקום שנאמר לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו, שאף על פי שעשה בו שום

מעשה אינו לוקה עליו מפני כן, מכיון שאפשר לעבר על הלאו מבלי מעשה. ותזכר דבר זה בכלל, כי דבר ברור הוא, אין צרך לשנותו במקום אחר.

רמב. שלא לנטר.

שלא לנטר, כלומר שנמנענו מלנטר בלבבנו מה שהרע לנו אחד מישראל, ואף על פי שנסכים בנפשותינו שלא לשלם לו גמול על מעשיו, אפילו בזכירת חטאו בלב לבד נמנענו, ועל זה נאמר (ויקרא יט יח) לא תטר. ולשון ספרא (קדושים ד יא) עד היכן כחה של נטירה? אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו, למחר אמר לו השאילני קרדמך, אמר לו הילך, ואיני כמותך שלא השאלתני מגלך, לכך נאמר ולא תטר.

כל ענין מצוה זו כמצות הנקימה הקודמת.

רמג. מצות אהבת ישראל.

לאהב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמל על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה (שבת לא א) דעלך סני לחברך לא תעבד. ואמרו בספרא (קדושים ד יב) אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר, שהרבה מצות שבתורה תלויות בכך, שהאזהב חברו כנפשו לא יגנב ממונו ולא ינאף את אשתו, ולא יונהו בממון ולא בדברים, ולא יסיג גבולו, ולא יזיק לו בשום צד, וכן כמה מצות אחרות תלויות בזה. ידוע [גלוי] הדבר לכל בן דעת. שרש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחברו, כן יעשה חברו בו, ובזה היה שלום בין הבריות.

ודיני מצוה זו, כלולים הם בתוך המצוה, שכלל הכל הוא שיתנהג האדם עם חברו כמו שיתנהג האדם עצמו לשמר ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק. ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלונו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא, והמתנהג עם חברו דרך אהבה ושלום ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם עליו הכתוב אומר (ישעיהו מט ג): ישראל אשר בכך אתפאר.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. והעובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשמרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר לדעת בטל עשה זה מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו, כמו שמפרש במקומו.

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים

עניין של עקרונות / אבינועם הרש

עניין של עקרונות

הפחד והאימה שררו ברחובות קורדובה. אנשים מיעטו להסתובב ברחובות, נמנעו מליצור קשרים עם הסובבים והסתגרו בבתיהם. החיים בצל שלטון האימים של האינקוויזיציה, הפכו את המקום לעיר רפאים. המלכים הקתולים האדוקים שברצונם להילחם בפושעים ובכופרים הקימו את האינקוויזיציה הידועה לשמצה. שאנשיה לא בחלו בשיטות עינויים אכזריות ביותר בשביל להעניש את החוטאים לפי הכנסייה. אלו שנתפסו ושפר עליהם גורלם, אלה שהצליחו לשרוד את עינויי התופת, ולחזור ממרתפי האינקוויזיציה סיפרו על שבעה מדורי גיהנום שבהם מענים את הנתפסים האומללים: מכונות מפחידות למתיחת איברים שלא ברא השטן, עינויי קרח ושלג, מכשירי עינויים זוועתיים לקריעת איברים פנימיים, סדום ועמורה בגרסה הספרדית.

לתוך המציאות המבעיתה הזו נולד עמנואל או בשמו המוסווה מנואל, ילד יהודי עם גאווה יהודית בוערת. הוא נולד לתוך משפחת אנוסים שנקרעה בין רצונם להמשיך לשמור על גחלת יהדותם בסתר לבין חשש המוצק לסיים את חייהם בצורה הנוראה ביותר שהמוח יכול לדמיין.

כבר בגיל צעיר 'זכה' עמנואל לראות מקרוב את אכזריותם של אנשי האינקוויזיציה. היה זה כאשר הוזמנה משפחתו עם עוד כמה מכרים קרובים לחגיגת בר המצווה של חברו הטוב פרננדו. הוא ידע היטב שבני משפחתו של פרננדו עמלו במשך חודשיים רצופים על בניית מקום ההסוואה שבו תיערך חגיגת בר המצווה. אולם, מיד לאחר הנחת התפילין נשמעו על דלת המרתף דפיקות חזקות ובעיטות

גסות בדלת, היו אלה הלמות מגפיהם של אנשי האינקוויזיציה. הם צעקו: 'לפתוח את הדלת מיד!'. פניו של האב אלברטו נהפכו ללבן, ואמו התעלפה במקום. אנריקו אחיו הגדול פרננדו דחף במהירות את שני החברים מהכניסה האחורית של המרתף, ובכך הציל את חייהם. אנשי האינקוויזיציה לקחו את שני ההורים ל'חקירה' במרתפים הידועים לשמצה, שממנה הם חזרו שבורים ורצוצים ועם צלקות בגוף ובנפש.

באותו יום גורלי, גמלה בלבו של עמנואל ההחלטה: הוא לא ייתן לאינקוויזיציה לשבור אותו ויהי מה, הוא יישאר יהודי נאמן לעמו בכל מחיר. הוא הקפיד על קיום המצוות ככל שהתאפשר וחיכה בקוצר רוח ליום שבו יוכל לעזוב את אדמת ספרד האבודה. כעבור חמש שנים, פגש עמנואל את ז'אן שניהל מניין מחתרתי מתחת לאפס של מלשיני האינקוויזיציה. השניים חברו לקבוצת אנוסים שתכננו לברוח מספרד. באותה תקופה הציע לו ז'אן שראה בו חתן ראוי, לשאת את ביתו אנדריאה לאשה. עמנואל ואנדריאה נפגשו והחליטו להתחתן כדת משה וישראל עם מניין משתתפים, למרות הסכנה המוחשית. השניים התחתנו בשעה טובה, והקימו את ביתם. במשך שנה שלמה חיכו חברי הקבוצה להפלגה המדוברת להולנד, הדיבורים והתכניות הפכו לתכנית מפורטת ומסודרת. אבל לבס של עמנואל ואנדריאה פרפר מדאגה, בן נולד להם לפני ימים ספורים. כיצד יוכלו לטלטל עמם תינוק בין שבוע בהפלגה המסוכנת? וכיצד יוכלו לעשות לו ברית מילה?

ראש הקבוצה הבהיר לעמנואל שהוא מאוד מצטער, למרות ההערכה הרבה שהם רוחשים לז'אן אביה של אנדריאה ולעמנואל עצמו, הקבוצה לא תוכל לחכות לתינוק הקטן עד שיתאושש מהלידה כי סביר להניח שלא יוכל לשרוד את הנסיעה מיד אחרי ברית המילה. ההודעה נפלה על בני הזוג כרעם ביום בהיר, משמעות הדבר הייתה ברורה לחלוטין: או ברית מילה בזמן לתינוק, או שהם הולכים לאבד את הסיכוי היחיד שלהם לחופש. עמנואל ניגש בדמעות לראש הקבוצה ואמר: 'אנחנו נעשה את הברית במועד, וה' יעזור שנצליח לברוח מאדמת ספרד בקרוב'.

ביום הבריחה מיד עם הנץ החמה ארגנו עמנואל ואנדריאה את הברית. הם התאספו במקום מסתור שהוכן מראש, והמוהל ניגש למול את הילד. מספר דקות לאחר סיום הברית בעוד התינוק בוכה נשמעו נקישות חזקות בדלת: 'לפתוח מיד!' נשמעה ההוראה מעבר לדלת. המראות הקשים מבר המצווה של פרננדו צפו לעמנואל בראש. האם זהו הסוף? שאל את עצמו, הוא הרגיש את הרעד מחלחל כזרם בעצמותיו. הדלת נפתחה בבעיטה ובפתח ניצב אינקוויזיטור מאיים עטוי בגלימה שחורה. ליבם של הנוכחים צנח באימה למראה האיש. היה זה דייגו לואיס האינקוויזיטור האכזר שקורדובה רעדה רק להזכרת שמו בגלוי. דייגו לואיס לא היה כומר כרוב חבריו אלא אציל מקומי שהצטרף לאינקוויזיציה כדי להוכיח את

אדיקותו הקתולית והשתמש בה לביסוס מעמדו. הוא הביט בנוכחים במבט של שמחה לאיד ואמר: 'נתפסתם יהודים! היכן המוהל? עמנואל הרגיש איך נשימתו נעצרת וזיעה קרה שוטפת אותו, אנדריאה התיישבה על הכיסא בחולשה כשתינוקה הבוכה בידה, יהודי קשיש מהנוכחים הצביע על עצמו. להפתעת כולם יצא האינקוויזיטור החוצה, וכעבור רגע נכנסה פנימה אישה עטופה בגלימה ארוכה כשבידיה תינוק, דייגו פנה אל המוהל בקול רועד: 'מהר, זהו בני. האם אתה יכול למול אותו בשבילי?'

הנוכחים הביטו במחזה וסירבו להאמין, ואילו דייגו המשיך: 'הבטחתי לאבי, רגע לפני שנרצח על ידי הכנסייה, שעל אף שאחיה את חיי כאנוס בגלל אימת האינקוויזיציה, אעשה הכול בשביל למול את בני. בזכותכם קיימתי את נדרי, כבר כמה חודשים שאני עוקב אחרי קבוצת הבריחה שלכם. לצערי הרב, חלקם נתפסו עוד לפני שהצליחו לעלות על הספינה. אבל אני מייעץ לכם לצאת הלילה בחצות כשהירח במלואו, בשעה זו עושים חבריי האינקוויזיטורים חילופי משמרות וערנותם פוחתת. גם אני אצטרף אליכם כדי שאוכל לחיות את חיי כיהודי בגלוי ולא כאנוס בסתר'. כעבור אחת עשרה שעות היו עמנואל ואנדריאה, עם ילדם, על הסירה בדרך לעתידם החדש...

החיים מזמנים לנו הזדמנויות שנושאות בחובן הבטחות שונות. לפעמים כדי לזכות בהזדמנויות האלו אנחנו צריכים לשלם מחיר יקר של התפשרות על העקרונות: לעגל פינות, ולוותר על דברים שבחיים לא היינו עושים. האמונה בהשגחה האלוקית ובידיעה שיש כתובת מפורשת לכל הזדמנות, יכולה להביא לנו כוח לעמוד על העקרונות והאידיאלים שלנו, מתוך תחושה בטוחה שאם נלך עם האמת הפנימית שלנו ונתעקש על הדברים שחשובים לנו ושאלנו מאמינים בהם – גם אם לרגע נחשוב שאיבדנו את ההזדמנות בגלל העקשנות שלנו, זה רק עניין של זמן עד שנקבל הזדמנות נוספת שתיקח אותנו למקום טוב יותר.

6.2 . סיפור לשבת

שוד ללא תיווך / אריק סגל

הדלת נסגרה אחרי מייק שיצא מהחנות כשהוא מרוצה מעצמו. השוד שביצע היום הותיר אותו עם שלל שיספיק לו לחודש הקרוב. מייק הוליפלד התחיל את דרכו בעולם הפשע כנער רחוב מצוי והפך לאחד מהעבריינים המוכרים בעיר. הוא הפך לשודד של ממש והיה מבצע מידי שבוע מעשה שוד, אבל באחד הימים נתפס מייק על ידי שוטר חרוץ שהציג את עצמו בשם ברטון. הוא הופיע בפתח ביתו של מייק במדיו המגוהצים, הציג לפניו תעודת שוטר, וביקש ממנו להתלוות איתו לתחנת המשטרה. מייק ידע שההתחמקות אינה כדאית, והוא צעד עם ברטון לעבר מכוניתו. הנסיעה התארכה מעבר לצפוי, ומייק התפלא כשברטון אף חלף על פני תחנת המשטרה מבלי לעצור. כעבור שלושים דקות עצרה הניידת בסמוך לבניין דירות וברטון זירז את מייק לצאת מן הניידת. הם עלו קומה אחת, ונכנסו לדירה שבה חיכו למייק ולברטון שלושה שוטרים נוספים.

השוטרים ביקשו ממייק לשבת, וברטון פנה אליו ואמר: 'השיחה בינינו כרגע אינה רשמית, אתה נמצא בדירת מסתור של המשטרה ואנחנו עוקבים אחריך כבר תקופה ארוכה'. מייק ניסה להיתמם, אבל השוטרים צחקו והראו לו תמונות שבהן תועד במעשי שוד שונים. מייק התפלא למראה התמונות, והבין שמול התמונות לא יוכל להכחיש את העובדות, והמתין לשמוע מה רוצים ממנו השוטרים.

ברטון, שהיה נראה כשוטר הבכיר מבין הקבוצה הסביר למייק כי הוא עומד בפני מאסר ממושך בן 25 שנים, שכדי להיחלץ ממנו עליו להפוך ל'סמוי' – כלומר

למודיע משטרתי הפועל בתוך כנופיות הפשע ומדווח למשטרה על כל צעד של חברי הכנופיות. מייק ידע שאם יתגלה על ידי חבריו העבריינים חייו אינם שווים מאומה, אך גם עונש מאסר בן עשרים וחמש השנים נראה היה לו כגזר דין מוות, והוא נאלץ להסכים. ברטון הגיש למייק חוזה וביקש ממנו לחתום בתחתיתו. מייק קיבל מספר טלפון סודי יהיה שאליו יצטרך להתקשר בכל יום רביעי בשבוע ולעדכן במידע שברשותו. מאותו יום הפך מייק למודיע משטרתי. בכל שבוע הוא היה מתקשר ומדווח לברטון על הפרטים שהגיעו לאוזניו. ברטון הקשיב ולא היה מרוצה, המידע שמסר מייק תיאר מעשי פשע קטנים כמו מעשי שוד בבתי עשירים, או גניבה של קופות מכולת שכונתיות. ברטון חיכה למידע חשוב יותר, והסביר למייק כי אם הוא לא יצליח להשיג מידע מן הסוג הזה – העסקה שעליה חתמו מבוטלת.

מייק הבין כי לצורך כך עליו לעלות דרגה במעמדו בין העבריינים. הוא ניסה להתקדם במעלה הסולם המפוקפק של הפשיעה והתחיל להכיר את הפושעים המסוכנים ביותר. עם הזמן הצטרף מייק לחבורתם, והחל להיחשף באופן חלקי לתכנוני פשע גדולים ונועזים. באחד הימים נקרא מייק לשיחה עם שלושה מראשי הפשע המאורגן, שהציעו לו להשתתף באחד ממעשי השוד הנועזים. קבוצה בת חמישה שודדים מתכוננת להשתלט על בניין של חברת יהלומים מפורסמת ולרוקן את הכספת מתכולתה. התכנון ארך חודשים ארוכים אך בסופו גובשה תכנית מושלמת, ומייק ידע את כל הפרטים המדויקים על התכנית.

על אף שלא היה זה יום רביעי, יום הדיווח הקבוע, מייק החליט ליצור אתו קשר כשהוא מחליט להודיע לו שלאחר מידע חשוב זה הוא מילא את חלקו בעסקה. אולם, מהעבר השני איש לא הרים את השפופרת. מייק ניסה להתקשר שוב אך לא קיבל מענה. הוא הבין כי עליו לפעול בדחיפות, התכנית מיועדת לימים הקרובים ועל המשטרה להיערך בהתאם.

בלב כבד וחושש ניגש לבניין הפיקוד של המשטרה וביקש להיפגש עם המפקד. מכיוון שברטון הסביר למייק בעבר שהיחידה המפעילה אותו נמצאת באגף סודי שרוב השוטרים 'הרגילים' כלל לא מודעים לקיומה, הפקידה שבכניסה צחקה והסבירה למייק כי לפגישה עם מפקד המשטרה ממתנים חודשים ארוכים. אבל

מייק התעקש כי בידו מידע רגיש בעל חשיבות עצומה. פניו הנחושות של מייק, וההתעקשות שלו לפגוש אך ורק את המפקד העלו את מייק לקומת מפקד המחוז, ומשם לפיקוד הבכיר, ומשם הועבר למפקד המשטרה. מייק התיישב מול המפקד וסיפר לו על תכנית השוד הגדולה, הוא הסביר לו כי לא הצליח להשיג את ברטון ועל כן הוא ממחר לדווח למפקד עצמו. המפקד היה מופתע וגם קצת נבוך. הוא ביקש ממייק לתאר לו את השוטר ברטון ולספר לו היכן דירת המסתור שבה נפגשו. מייק מסר את כל המידע שברשותו למפקד, והלה ביקש ממנו להמתין בחדר סמוך. לאחר שלוש שעות נקרא מייק בחזרה לחדר המפקד וגילה להפתעתו את ברטון כבול באזיקים כשלידו שני שוטרים.

'האם זה האיש שדיבר אתך?' שאל המפקד. מייק הנהן לחיוב, והמפקד הסביר: 'האיש הזה הוא אחד המבוקשים הגדולים שלנו, עברייני בכיר מאד שניסה להשתלט על מפת הפשיעה. לאחר שגילה את כישוריו ועקב אחריו, הוא התחפש לשוטר ושכנע אותו לעבוד בשבילו בטענה ששניכם פועלים כביכול עבור המשטרה. באמצעות המידע שהעברת לו היה אורב לשודדים הקטנים שלך, והיה מנטרל מהם את כל השלל'. הוא הוסיף כי תיאור מיקום דירת המסתור ומספר הטלפון שמסר מייק עזרו בלכידת הפושע המבוקש. המפקד שחרר את מייק ואמר לו כי אילו היה ניגש אליו מלכתחילה, כל הפרשייה הזו הייתה נמנעת. 'בפעם הבאה', ביקש המפקד ממייק, 'פנה אליי ישירות, לעסקה עם המשטרה אין צורך במתווכים שמתגלים כנוכלים שרק מנסים לנצל אותך...'

כאשר משה רבנו בושש לרדת מהשמים, עשו להם בני ישראל עגל זהב וקראו לפניו 'אלה אלוהיך ישראל'. חז"ל מסבירים כי בני ישראל לא התכוונו לכפור בקדוש ברוך הוא, אלא ביקשו להם סוג של 'מתווך', אמצעי שיקשר אותם אליו. מאחר שמשה רבנו – הדמות שדיברה עבורם עם ה' התעכב – החליטו בני ישראל ליצור עגל שיהיה עבורם הדמות הרוחנית שתקשר אותם אל האלוקים. אלא שלקדוש ברוך הוא אין צורך במתווכים, ותיווך שכזה נחשב לעבודה זרה. כל אחד מאתנו יכול לפנות אל ה' באופן ישיר בכל רגע ובכל שלב בחיים, להתייחד בתפילה עם אלוקיו ולבקש ממנו כל מה שבלבו.

"אם אין אני לי, מי לי?

וכשאני לעצמי, מה אני?

ואם לא עכשיו, אימתי?"

פירוש אפשרי:

אם אני לא אדאג לעצמי, מי ידאג לי?!

לכן יש להפשיל שרוולים ולעבודה

וכשאני עושה הכל לבד, מה אני?

לכן אנו זקוקים גם לסייעתא דשמיא

ואם לא אעשה זאת עכשיו, אז מתי?

אין לדחות

המקור: הלל הזקן במסכת אבות פרק א' משנה י"ד"

ממשלי 'המגיד מדובנא' – בין עשיר לעני

זהו אחד ממשלי 'המגיד מדובנא' שלא התפרסמו בספרים ובו הוא המחיש כי אין בעולם טוב אמיתי אלא טוב יחסי המוערך כל זמן שהוא נדיר. מתוך ספר המגידים החדש 'להגיד'

במשך שלשים שנה לא היה לו לר' שמעון העני כסף להלביש את ילדיו ולהאכיל את צאצאיו עד שלפתע נהיה עשיר. העולם הזה נפתח לפניו וביתו נתמלא הון ועושר. הוא הפסיק לאכול לחם יבש טבול בשמן מריר והחל אוכל מאכלים לפי התפריט של בית המלוכה, כדרכם של עשירים.

בשבועות הראשונים, כל מעדן חדש האציל עליו שמחה ואושר. כך חדש, כך חדשים כל יום בשר ודגים וכל מטעמים. חלפה מחצית שנה והוא כבר שכח את ימי

העוני והתרגל לשובע, המאכלים המדושנים הפכו לטבעיים בביתו, הוא התרגל אליהם. כאשר הגיעה שבת ניכר עליו חסרון בענג – אין לו כבר ממה להנות שהרי גם בימי חול הוא אוכל מכל טוב המטעמים. גם כאשר בא לשמחת נשואין או בריח מילה לא הצליח להגיע לשמחה שהרי אכל את אותם מאכלים ויותר בבית בטרם יצא לשמחה ואתמול ושלשום הוא התרגל וכיון שכך חלפה לה ההנאה!

כך גם בבגוד, בימים הראשונים לעושר, כאשר קנה חליפה חדשה היה שמח ומאושר. לאחר חדש, קנה עוד בגדים מתוך שמחה, אך לאחר כשנה, לא חש עוד בספוק ושמחה, ההנאה היתה ממנו והלאה. כששובש חולצה חדשה אין לו אפילו קמצוץ של הנאה. כלום.

אבל כעני, היה רוקד משמחה על כל נעלים חדשות שהשיג, מלטף אותם, מביט עליהם זמן ממושך. שומר שחלילה לא ישרטו או אפילו יתלכלכו. וכשהעשיר לא נהנה עוד מנעלים חדשות. הוא התרגל...

המסקנה: האוכל, הבגוד, הנכסים וכל הסובב, אינם חשובים מפאת עצמם, חשיבותם הינה רק כל זמן שאינם מצויים, אבל, כאשר יהיו לו כורסאות וכסאות מעור, נברשות מכסף וזהב אף אם יגיע לבקר ולהתאכסן בבית עשירים לא יחוש בשנוי. הוא לא ינהנה. אבל העני שלא מצוי אצלו, אותו איש פשוט נהנה עד מאד מכל רגע מהכורסאות ומהרהוט היפה, אבל גם הוא ינהנה רק כל זמן שיש בזה איזה חדוש והדבר נדיר. כשיתרגל ההנאה תפרח ותעלם לה. כל הספוק שבעולם הזה קיים רק כאשר הדבר לא זמין ואינו מצוי!...

ובלשונו של המגיד מדובנא: "כחו של מעוט המציאות, להחשיב את הגרוע ולהעלותו במעלה הגבעות, ולהיפך, רבוי המציאות, גדול כח ההרגל עמו להפילו ממדרגת חשיבות למדרגה פחותה מאד."

שלמה המלך, בספר משלי, אומר את אותם הדברים לא על אוכל והנכסים אלא על קשרי הנאה בין ידידים. גם בין בני אדם אוהבים וידידים אם תהיה רגיל אצלם ללא עת, תרד ממעלתך ותפוג הידידות הגדולה שהיתה ביניכם. כזה הוא העולם.

בהמשך, הלך לו אותו העשיר בין ספסלי בית המדרש וראה עני פלוני מיושב בית הכנסת שמח וטוב לב. מה קרה שהוא כ"כ מאושר? שאל. השיבו לו כי מינו אותו לגבאי של העליות למשך שנה שלמה. המשיך העשיר ושאל; ומה הוא שמח והרי אין לחם בבית, הנעלים שלו פרומות. בסך הכל מינו אותו לגבאות קטנה והוא כ"כ

שמח? הוסיף ואמר לעצמו: אני בעל העושר אינני שמח אלא כאשר אקבל ידיעה על רווח ענק והוא מאושר מגבאות? והעשיר לא הצליח להבין.

למחרת, גם העני לא הצליח להבין את העשיר. היה זה כשעבר ליד ביתו של העשיר וניסה את מזלו להכנס ולקבל כמה פרוטות לצדקה... אבל המשרת דחה אותו ובשר לו כי אין קבלת קהל. "מה קרה"? – שאל העני והרי תמיד ביום שני בבקר הוא מקבל קהל? השיב לו המשרת: "אתמול היה כאן איזה סוחר שלא דבר עמו בדרך ארץ ובעל הבית כעס מאוד כל הלילה. בבקר השכם גם הודיעו לו על הפסדים קלים בבורסה. 'אין על מה לדבר', היום לא יכולים להתקבל"...!

העני תפס את ראשו וחשב: רבונו של עולם, הוא כעוס? הוא? לי אין אחד ממליון מהעושר והאשר שיש לו, מגדולתו ומנכסיו, אילו היה לי ולו משהו ממה שיש לו הרי הייתי יוצא ברקודים ובמחולות ברחובות, לעולם לא היה עולה על לבי כעס. שמח וצוהל הייתי מבקר ועד ערב והוא כעוס ושובר...?

והאמת – שניהם צודקים. העני אינו מבין בצדק כיצד העשיר מסוגל להתעצב. העשיר גם הוא מתפלא בצדק על שמחת העני. שניהם הרי שואלים טוב ומה אפשר לענות להם?

אמר המגיד מדובנא כי יש להשיב על שאלותיהם במשל: בשעת הבקר המוקדמת השדות בכל העולם מכוסים בטל ומרחוק נראה הטל על פני כל האדמה. כאשר מתקרבים ונוגעים מוצאים צפוי דק של טל שאי אפשר למשש אותו. כך גם האושר והעוני הצער והשמחה.

אין לו לעשיר יתרון ומעלה יותר מהעני השכן שלו. שניהם נהנים ומצטערים מהעולם בשווה. העני שאין לו, נהנה בסעודת לחם עם שמן כמו העשיר במעדנים. העולם חשוב נערץ ונאהב רק בלבו של העומד באמת מרחוק למה העני מקנא כל כך לעשיר? כיון שהוא עומד רחוק ממנו. אם רק יתחיל להתקרב ולקבל את הצלחות העשיר, תפוג ותעלם ההנאה כאבק פורח כאותו טל בקר הנראה ממשי על פני האדמה עד שמתקרבים ונוגעים בו ואין כלום...

וסיים ואמר המגיד מדובנא: דע כי אין בעולם טוב אמיתי אלא טוב יחסי כל זמן שהוא נדיר והעושר לא ינעם לעני כאשר יגיע אליו ויתרגל בו.

וְהָאֲרֶכֶת יָמִים.

מחקרים עדכניים הבודקים את תחום חלוקת התא, מבשרים כי תוחלת החיים של האדם עשויה לעלות ל-120 בשנים הקרובות. כולנו רוצים לחיות יותר ובאיכות חיים גבוהה יותר והטיפים הללו עשויים לעזור בכך. הם מבוססים על מחקרים שבחנו מנהגים שונים אצל אנשים בעלי תוחלת חיים ארוכה וכן היבטים מדעיים ורפואיים שונים. כשתקראו אותם, תגלו שחלק מהטיפים מומלצים גם ללא הערך המוסף של תוחלת החיים.

1. אהבו את אמכם

לא רק האמהות מקבלות תועלת מהקשר עם הילדים שלהן, אלא גם הילדים עצמם. מחקר שנערך בבית הספר לרפואה של הרווארד גילה ש-90% מהנבדקים שהיו בעלי קשר רעוע עם אימם, פיתחו מחלות חמורות עד גיל 40, בעוד שרק 50% מאלה שהיו בעלי קשר חזק עם אימם הציגו את אותם נתונים.

2. עברו לגור בכפר

הנתונים מראים כי די במעבר לאזור כפרי בכדי להעלות את תוחלת החיים בעד כ-10 שנים. אם אתם אתם חיים בעיר ואין באפשרותכם לעבור לכפר, מחקר שנערך בבית הספר לרפואה של טוקיו, מגלה כי אפילו מגורים עירוניים לצד אזורים ירוקים ופתוחים יכולים לתרום לעלייה בתוחלת החיים.

3. הורידו לחץ

מחקר שנערך בבית הספר לרפואה על שם ג'ון הופקינס, הראה כי גברים שהפגינו רמות גבוהות של כעס לאחר חשיפה לגורמים מעוררי לחץ, היו בעלי סיכון גבוה יותר לעבור התקף לב עד גיל 55. שליטה עצמית ניתן לתרגל באמצעות יוגה, אמנויות לחימה (טאי צ'י למשל), תרגילי נשימה, מדיטציה ואפילו באמצעות מזונות שונים כמו פסיפלורה.

4. היו חביבים על חבריכם

חברים, כך מסתבר, לא רק מספקים לנו עזרה בעת צרה או שמחים בשמחתנו, הם גם יכולים לתרום משמעותית לתוחלת החיים שלנו. מחקר שנערך באוניברסיטת בריגהם מצא כי חיזוק הקשרים החברתיים יכול להאריך את החיים בעד כ-5 שנים. וזה לא נובע רק מתחושת רווחה, אלא גם מהעובדה שחברים יכולים לגרום לנו להיפטר מהרגלים המזיקים לנו, כמו עישון למשל.

5. צחקו והרבה

צפו במופעי סטנדאפ, קראו בדיחות, בלו עם חברים מצחיקים ואל תרסנו את חוש ההומור שלכם. מחקרים רבים ביססו את ההשערה שצחק משפר אספקטים שונים בבריאות שלנו, משיפור זרימת הדם, דרך שיכוך כאבים ועד לרווחה נפשית מוגברת. הגורם המרכזי האחראי על כל אלה הוא אנדורפינים המשתחררים בעת פעולת הצחק. אלו הם תרכובות כימיקליות הקיימות במוח ומסייעות לווסת את תחושת ההנאה, לשכך כאבים וליצור מצב רוח חיובי.

6. אכלו שום

שום ידוע כאנטיביוטיקה של הטבע והוא נמצא כבעל סגולות רפואיות למכביר. בין יתרונותיו: חיזוק מערכת החיסון, הורדת לחץ דם, אנטי-בקטריאליות, חיטוי, ניקוי הקיבה ואף פעילות אנטי סרטנית. השום מכיל אליצין, תרכובת שמקנה לו את טעמו וחרירותו, אך מקנה לו גם את סגולותיו הרבות. הוסיפו שום לתפריט שלכם באופן קבוע, הרווח שלכם הוא לטווח הקצר והארוך כאחד.

7. למדו שפה זרה

אמנם לא ידוע על קשר ישיר בין לימוד שפות להארכת תוחלת החיים, אבל בפירוש ידוע על הקשר בין לימוד שפה חדשה לבין שיפור משמעותי ביכולת התפקוד המוחי. מחקרים מצאו שלימוד שפה חדשה תורם לזיכרון ולתפקוד הכללי של המוח, מה שבסופו של דבר ישאיר את המוח שלנו בריא וצלול לאורך הרבה יותר זמן. והדבר היפה הוא שלא באמת צריך להיות מומחה לשפה או אפילו לדבר שוטף. התועלת מגיעה רק מהעיסוק בה, אפילו ברמה הבסיסית.

8. השתמשו בחוט דנטלי

שאריות מזון הנמצאות בין השיניים שלנו נרקבות ויוצרות בקטריות. מעבר לאי נעימות שבהבל הפה, יש כאן סכנה של זיהום בדם. בנסיבות מסוימות יכולות הבקטריות לחדור למערכת הדם דרך הפה, מה שנמצא כקשור למחלות לב ומחלות נוספות. הרגל פשוט שיכול למנוע מוות בטרם עת.

9. שמרו על נישואים מאושרים

מחקרים גילו שחיי נישואים הביאו לתוחלת חיים ארוכה יותר, במיוחד אצל גברים. מנגד, מחקר אחר מצא כי כעס כבוש עשוי לקצר את תוחלת החיים. המסקנה היא ברורה – עשו ככל שאתם יכולים כדי להחזיק את הנישואים שלכם מאושרים. דעו שויתורים קטנים היום, יכולים להתבטא במספר שנות חיים בשלב מאוחר יותר.

10. אכלו תפוחים

תפוחים הם פרי טעים וגם בריא, כאן אין חדש. אבל מחקר שפורסם לאחרונה בירחון לחקלאות וכימיית מזון, מתאר כיצד נוגדי חמצון מסוימים הקיימים בתפוחים, הצליחו להאריך את אורך החיים של החיות שנבדקו בעד 10%. למרות שהמחקר עדיין לא הוכח על בני אדם, תפוחים הם עדיין גורם משפר בריאות מעולה, כשנוגדי החמצון ושאר רכיבי הפרי מסייעים להורדת כולסטרול, לשיפור לחץ הדם ולמניעת סרטן.

11. דעו מתי להתעורר

מחקרים גילו כי ישנו טווח שעות שינה מומלץ, שכל מי שנמצא בתוכו תורם להארכת תוחלת חייו. על פי המחקרים מי שישן בין 6 ל-8 שעות בלילה נמצא בקבוצה עם אחוזי תמותה נמוכים יחסית. לעומת זאת מי שישן מעל 8 שעות ומתחת ל-4 שעות בלילה, הם בעלי סיכון גבוה יותר למוות מוקדם.

12. אמצו חיית מחמד

חשיפה של ילדים לחיות מחמד בשנותיהם הראשונות, משפרת משמעותית את מערכת החיסון, כך מצאו מחקרים. כאשר מערכת החיסון של הילדים צריכה להתמודד עם חידקים שמגיעים מחיות המחמד, היא לומדת להתגבר עליהם והופכת חזקה יותר, מה שישרת אותם לכל אורך חייהם. מלבד זאת, מחקרים גילו גם כי שהות במחיצת בעל חיים ידידותי גורמת לשחרור אנדורפינים ומשיגה את אותה תועלת שאנו מקבלים דרך הצחוק.

13. הביאו ילדים

מחקרים שנערכו במשפחות שונות מצאו כי ככל שנשים הביאו לעולם יותר ילדים, הן חיו יותר שנים. פסיכולוגים שבחנו את הנושא העלו את ההשערה כי העלייה בתוחלת החיים היא תוצאה של הקשר החיובי עם יותר ילדים וכמובן התמיכה שהן מקבלות בגיל מבוגר מהילדים.

14. למדו כמה שיותר

לימודים ותארים מפתחים אותנו באופן אישי, הן מבחינת קריירה, הן מבחינה שכלית והן מבחינת עומק אינטלקטואלי. אבל יש בצדם עוד יתרון אחד גדול שעלה במחקרים שונים. נמצא כי קיימת התאמה בין כמות הלימודים של בני אדם לבין מספר שנות החיים. הסיבה לא ידועה באופן ודאי, אך הקשר נמצא כמובהק.

15. כיבוד הורים ו"שילוח הקן" – סגולה לאריכות ימים

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ, וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. (שמות, כ' פסוק י"א)

פי יקרא קן – צפור לפניך בדרך בכל – עץ או על – הארץ, אפרחים או ביצים, והאם רבצת על – האפרחים, או על – הביצים לא – תקח האם, על – הבנים. שלח תשלח את – האם, ואת – הבנים תקח – לך, למען ייטב לך, והארכת ימים. (דברים, כ"ב פסוקים ו', ו')

מצוות "כיבוד אב ואם" ומצוות "שילוח הקן" הן מצוות מיוחדות שהשכר המובטח על קיומן הוא "אריכות ימים". מדוע?

"שילוח הקן" מחנך את האדם למידת הרחמים והחסד. יש בזה מידה נפלאה הקיימת באדם – מתן כבוד לאחר, במקרה זה אפילו ציפור קטנה הנמצאת בקן. מידת הרחמים

– שלא לצער האם על הבנים, היא חשובה ומהותית גם בבעלי חיים. אם מידה זו תהא מופנמת בתוך האדם כלפי ציפור קטנה, הרי התנהגותו כלפי חבריו, אנשים בעלמא וכמובן משפחתו – תהא מכובדת, מתחשבת ומלאה ברחמים ובחסד. הרש"ר הירש בפירושו "בחורב" מדגיש כי לשילוח הקן יש פן חינוכי מובהק. אומנם מותר לאדם לקחת את הציפור להנאתו, אך מוטלת עליו החובה לכבד את הבריאה. אם האדם יכבד בעלי חיים בעבודתם, הוא ילמד לכבד אנשים. כאשר האדם יהא ספוג במידה גדושה של כבוד, יחס טוב ורחמים הוא יחוש באושר, והרגשה טובה זו תביא לאריכות ימים.

כיבוד אב ואם היא מצווה הנובעת מהערכתך את פועלם למלא תכלית הקיום האנושי. אנו רואים שילוב נפלא וחשיבות עצומה לאינטליגנציה הרגשית – התורה מדגישה את מידות האדם הקשורות לרגש. התנהגות הנובעת מרגשות חיוביים ויעילים בונה תשתית נפלאה, יסוד מוצק וחזק שעליו ניתן לבנות בניינים ענקיים עצומים ומרתקים שיש בהם חכמה, בינה ודעת, בניינים שהשכל טמון בהם. כאשר החוכמה מגיעה לאדם בעל מידות טובות, הספוג ברגשות רחמים וחסד או אז הקליטה, הספיגה וההטמעה של הנלמד מבחוץ יהיה איתן ומוצק יותר. התורה מציינת כי התנהגות אנושית זו של "שילוח הקן" ושל "כיבוד אב ואם" – תוסיף לך טוב "וייטב לך" ואריכות ימים "למען יאריך ימך". "הכרת הטוב" היא תכונה הטבועה באופיו של האדם ואף באופיו של כל יצור בעולם. לעתים החיה הטורפת תגונן על אדם שהציל אותה. משה רבנו לא הכה על היאור הדומם שהצילו. היתכן שהדומם מרגיש? לא, אך יש לעמול על התכונות כדי להקנותם, מבהיר הרב דסלר ב"מכתב מאליהו", שהרי מידות האדם מושפעות מהרגש. כאשר לא מכירים טובה לדומם שממנו נהנים, נפגע הרגש שבאדם, והדבר משפיע ישירות על המידות. "שילוח הקן" ו"כיבוד הורים" מהווים ביצוע הלכה למעשה של תכונה המופנמת בתוך האדם. כאשר החסד והרחמים מצויים בכל נימי נפשו של האדם מן הרחוק ממנו – הציפור שבקן, ועד לקרוב ביותר אליו – אב ואם, הרי הם יהיו מנוף לקיום מצוות נוספות שבין אדם לחברו, מצוות המעוגנות באמונה ובתורת ישראל. "למען ייטב לך" ו"למען יאריך ימך" הם פרס ואתגר לכל אדם על תרומתו לעולם טוב יותר – בהיותו אנושי, מתחשב ונוהג ברחמים כלפי הסובב אותו.

אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה

ט"ז אדר א' תרפ"א 24.2.1921 הקמת הרבנות הראשית בארץ ישראל.

הרבנות הראשית הוקמה בשנת בתחילת המנדט הבריטי בארץ-ישראל. כשכבר בימיה הראשונים עמדו בראשה שני רבנים, הרב הספרדי הנקרא בשם הראשון לציון, שזהו ההמשך של "החכם באשי" מימי השלטון התורכי בארץ כשלצידו עומד הרב הראשי האשכנזי. את הקמת הרבנות יזם הרב אברהם הכהן קוק שהיה גם מי שעמד בראשה בתחילת פעילותה. הרב קוק בקש לראות ברבנות הראשית הנהגה רוחנית כוללת ליישוב בארץ-ישראל ולעם ישראל בכל רחבי התפוצות. כנגד הרב קוק עמדו חוגים חרדים שלא קבלו את מרות הרבנות הראשית (עד היום, למרות שמעורבים (בוחשים) היטב בכל נושא מינוי רבנים ודיינים), גם חוגים חילוניים עמדו נגד הרבנות ורצו לראות בה גוף המשיב רק לפונים אליו.

במועצת הרבנות שנים עשר רבנים – מחציתם אשכנזים ומחציתם מעדות אחרות. המועצה נבחרת לתקופה של חמש שנים. מועצת הרבנות הראשית משמשת גם "בית דין גבוה לערעורים". על פי החוק הרבנות הראשית עוסקת בפסיקת הלכות, בהענקת כושר לרבנים ולדיינים, בפיקוח על הכשרות, בשיפוט ובפסיקה בכל הנוגע לדיני אישות (נישואין וגירושין).

ט"ז אדר א' תשס"ג 18.2.2003 נפטר איסר הראל ממפקדי "המוסד".

איסר הראל (הלפרין) נולד ברוסיה ב-1912, ועלה לארץ בשנת 1930. בשנת 1942 הצטרף לארגון ה-"הגנה", ועבד ב-"שירות הידיעות" (הש"י). עם הקמת צבא הגנה לישראל נענה לבקשתו של דוד בן-גוריון ומונה לראש שירותי הביטחון בדרגת סגן-אלוף. בשנת 1952 מונה לתפקיד ראש המוסד המרכזי למודיעין וביטחון, ושימש בתפקיד עד 1963. בתקופתו היו כל זרועות המודיעין כפופים למוסד ולאחר פרישתו פוצלו הגופים.

חלק מהפעולות שהיה אחראי עליהם אסורות עדיין לפרסום ואולם ידועים מספר אירועים בהם היה מעורב. הראל היה מעורב בלכידתו של הפושע הנאצי אדולף אייכמן. כזכור התקבלה החלטה בממשלות ישראל לאחר הקמת המדינה לנסות ולאתר פושעי מלחמה נאציים ולהביאם לדין בישראל. ולאחר שהתגלה אייכמן בארגנטינה תחת זהות בדוייה בשם ריקרדו קלמנט בבית ברחוב גריבאלדי הורה איסור הראל על לכידתו והבאתו לארץ כמו כן היה פעיל בהשבתו של הילד החטוף יוסי שוחמכר, ("איפה יוסלה") שנחטף על ידי סבו והוברח לארצות הברית היות והוריו רצו להוציא אותו ממסגרת החינוך החרדי.

בשנת 1965 מונה כיועץ לראש הממשלה לענייני ביטחון ומודיעין וב-1969 נבחר להיות חבר בכנסת השביעית של מדינת ישראל, מטעם "הרשימה הממלכתית". הראל פרסם ספרים רבים שבהם סיפר על אירועים ביטחוניים שהיה קשור בהם או שהיה לו מידע עליהם, ובכללם על פרשת "העסק ביש", על חטיפת אייכמן ועל תקופת שירותו כיועצו של אשכול. נפטר בגיל 91.

כ' אדר א' תרצ"ב 28.3.1932 נפתחה המכבייה הראשונה בתל-אביב

הרעיון לקיים משחקים עולמיים של נוער יהודי, הועלה כבר ב-1911 אך מי שהיה המאין העיקרי למימושו היה יוסף יקותיאל, ממנהיגיה הבולטים של מכבי ארץ ישראל. הוא הציע לקיים "מכביאדה" בשנת 1932, במלאת 1800 שנה למרד בר-כוכבא ברומאים שהיה בשנת 132 לספירה והסתיים עם נפילת העיר ביתר. מטרת המכבייה היתה להביא ספורטאים יהודיים מכל העולם על מנת לחזק את הקשר הציוני שלהם לארץ ישראל לצורך כך הוקם במהלך ששה שבועות ליד שפך הירקון בתל אביב אצטדיון אשר אירח את תחרויות הספורט. היות ולא היתה בריכה אולימפית התקיימו תחרויות השחיה בנמל חיפה. את אות הפתיחה למשחקי המכבייה נתן מאיר דיזנגוף ראש העיר של תל אביב.

במכבייה הראשונה השתתפו 390 ספורטאים שהגיעו מ-17 מדינות ובהם מצרים לבנון וסוריה ענפי הספורט שבהם נערכו התחרויות היו אתלטיקה קלה, שחייה, התעמלות, איגרוף והאבקות. וכן, תחרויות בכדורגל, כדורמים, סוף וטניס. במקום

הראשון זכתה נבחרת פולין ואילו נבחרת ארץ-ישראל זכתה בניצחון אחד בלבד בסיוף. המכבייה הראשונה היוותה תחילתה של מסורת הנמשכת עד היום. בשנת 1935 התקיימה המכבייה השנייה, שלוש שנים לאחר מכן בשנת 1938 בוטלה המכבייה עקב המצב הפוליטי בארץ ישראל. המסורת חודשה רק לאחר קום המדינה. המכביה השלישית התקיימה ב-1950 והרביעית ב-1953 ומאז, מדי ארבע שנים מתקיימות המכביות. ספורטאי ידוע אשר מימש את חזון המכבייה היה טל ברודי כדורסלן מכבי תל אביב אשר היה במשלחת ארה"ב למכבייה. לפני מספר שנים אירע אסון בטקס הפתיחה של המכבייה כשהגשר המחבר בין צפון הירקון למגרש קרס בשעה שהנבחרת האוסטרלית צעדה עליו וארבעה נציגים נהרגו חלקם מזיהום ומחנק של מימי הירקון.

כ' אדר א' תש"ל 26.2.1970 נפטר המשורר נתן אלתרמן

המשורר נתן אלתרמן נולד בוורשא בשנת 1910 בבית ציוני לאומי אשר הקפידו לדבר בשפה העברית בשנת 1925 בהיותו בן 15 עלה לארץ והחל את לימודיו בגימנסיה הרצליה בסיום לימודיו נסע לצרפת שם למד אגרונומיה מקצוע שלא התעסק בו מעולם. בשנת 1934 הצטרף למערכת העיתון "הארץ" שם החל לפרסם גם טור פוליטי וגם שירים ופזמונים. במלחמת העצמאות לחם יחד עם אנשי הפלמ"ח בנגב ואף פרסם את שירו הידוע "מגש הכסף" לאחר מלחמת ששת הימים הצטרף לאנשי ארץ ישראל השלמה והיה אחד מדובריה הבולטים. בנוסף לשירים כתב אלתרמן מחזות ידועים. על פועלו קיבל בשנת תשכ"ח את פרס ישראל. (לא יכולתי שלא לצרף את מילות השיר "מגש הכסף" אשר יותר מכל מבטא את תרומתם של הנופלים במערכות ישראל להקמת המדינה).

...והארץ תשקוט עין שמיים אודמת, תעמעם לאיטה על גבולות עשנים

ואומה תעמוד קרועת לב אך נושמת... לקבל את הנס האחד אין שני

היא לטקס תיכון היא תקום למול סהר, ועמדה למולם עוטה חג ואימה

אז מנגד ייצאו נער ונערה, ואט אט ייצעדו הם אל מול האומה

לובשי חול וחגור כבדי נעליים, בנתיב יצעדו הם הלוך והחרש

לא החליפו בגדם לא מחו עוד במים, את עקבות יום הפרך וליל קו האש
עייפים עד בלי קץ נזירים ממרגוע, ונוטפים טללי נעורים עבריים
דום השניים ייגשו ועמדו לבלי נוע, ואין אות אם חיים הם או ירויים
אז תשאל האומה שטופת דמע וקסם, ואמרה: מי אתם מי אתם
והשניים שוקטים יענו לה: אנחנו מגש הכסף, שעליו לך ניתנה מדינת היהודים
כך אמרו ונפלו לרגלה עוטי צל, והשאר יסופר בתולדות ישראל

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רזניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבני, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקיטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק. ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
נייד: 050-5333949
דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

